

Jens Bruun & Jonas Lieberkind

**Viden, engagement og demokratisk
dannelse i en krisetid
- hovedresultater af ICCS 2022**

Jens Bruun & Jonas Lieberkind

**Viden, engagement og demokratisk dannelse i en krisetid
- hovedresultater af ICCS 2022**

© 2023 forfatterne

Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet

1. Udgave, 27. november 2023 (elektronisk)

Indholdsfortegnelse

Introduktion til ICCS 2022	4
Om denne rapport	6
1: Hovedresultater i punktform	8
2: Kundskaber og færdigheder	9
3: Demokratiets borgertyper og de unges opfattelse af borgeridealer	23
4: De unges interesse for politik i national og global kontekst	33
5: Politisk selvtillid og deltagelse	48
6: Holdninger og værdier	63
7: Opfattelse af det politiske system	83
8: Det sociale liv i klassen	90
9: Skolen som demokratisk rum	104
10: Undervisning i samfundsfaglige og samfundsrelaterede emner	117
Appendiks: Om den danske stikprøve i ICCS 2022	122

Introduktion til ICCS 2022

The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) er en international komparativ undersøgelse, der gennemføres i regi af the International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). ICCS har til formål at undersøge, hvordan unge, der går i skole på 8. klassetrin, forholder sig til deres aktuelle og fremtidige liv som samfundsborgere og skoleelever. I den forbindelse fokuserer ICCS også på, hvordan forskellige landes skolesystemer bidrager til at forberede eleverne på deres liv som voksne borgere. ICCS er tidligere blevet gennemført i 2009 og 2016. ICCS 2022 er således den tredje internationale gennemførelse af ICCS.

ICCS 2022 kan i dansk skolesammenhæng siges at omhandle de aspekter af skolen, der blandt andet er indeholdt i folkeskolelovens formuleringer om skolens formål, der i lovens § 1, stk. 3 omtales som det at: "Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati" (Bekendtgørelse af lov om folkeskolen, LBK 1396). I skolekonteksten fokuserer ICCS på elevernes oplevelse af skolen, klasserummet, undervisningen, lærerne og hinanden som elementer af livet på skolen og skolens demokratiske virke. ICCS 2022 undersøger også de unges kundskaber og færdigheder inden for politiske, demokratiske og sociale emneområder. ICCS er dog ikke en undersøgelse af et eller flere konkrete fag, selv om flere af de temaer, der indgår og undersøges i ICCS vil kunne genfindes i officielle beskrivelser af samfundsfag på 8. klassetrin.

ICCS forholder sig også til de unge i en meget bredere samfundsmæssig kontekst, og fokuserer for eksempel på de holdninger, værdier og deltagelsesformer, som de som unge borgere benytter og udtrykker sig igennem i deres liv uden for skolen. I undersøgelsen indgår både spørgsmål om, hvordan de unge agerer og forholder sig som unge samfundsborgere og bredere spørgsmål om, hvordan de opfatter og vurderer demokrati, politik og samfundsforhold i national og international sammenhæng.

ICCS 2022 er med andre ord både en undersøgelse af skolens betydning for eleverne og en undersøgelse af de unges betydning for skolen, hvor det afgørende ikke mindst er samspillet imellem de to perspektiver. Dette samspil udfolder sig i en given tid og en given samfundsmæssig kontekst, der både er national og international.

De følgende 23 lande har deltaget i ICCS 2022 (Tyskland er dog kun repræsenteret ved to delstater): Brasilien, Bulgarien, Colombia, Cypern, Danmark, Estland, Frankrig, Holland, Italien, Kroatien, Letland, Litauen, Malta, Norge, Polen, Rumænien, Serbien, Slovakiet, Slovenien, Spanien, Sverige, Taiwan og Tyskland (Nordrhein-Westfalen og Schleswig-Holstein).

I Danmark varetages gennemførelsen af ICCS ved Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet. Danmarks deltagelse i ICCS 2022 er finansieret af Aarhus Universitet og Børne- og Undervisningsministeriet samt indirekte af EU-Kommissionen, der har givet et tilskud (Erasmus+) til IEA for at gennemføre ICCS 2022. De hovedansvarlige institutioner for det internationale forskningssamarbejde i ICCS 2022 er the Australian Council for Educational Research og Università degli Studi Roma Tre, Laboratorio di Pedagogia Sperimentale. Dertil kommer en række aktiviteter ved IEA's Data Processing Center i Hamborg samt en række koordinerende processer varetaget af IEA's internationale sekretariat i Amsterdam.

ICCS 2022 blev i Europa gennemført i foråret 2022 i umiddelbar forlængelse af de foregående cirka to års covid-19-pandemi, der på mange måder fortsat prægede skolen i foråret 2022. På trods af de vanskelige forhold blev ICCS 2022 godt modtaget på danske skoler over hele landet, men skolernes mulighed for at deltage var ofte meget begrænset, hvilket i sidste ende fik den konsekvens, at den danske deltagelsesprocent ikke helt lever op til de høje internationale mål. Analyser af den danske stikprøve viser imidlertid, at den er af meget høj kvalitet og lever op til alle gængse kriterier for repræsentativitet. Det gælder eksempelvis i forhold til de medvirkende elever og skolers fordeling efter elevers køn, skolernes geografiske spredning, skolestørrelse, skoletyper, skolekvalitet, forældres socioøkonomi og andele elever af anden etnisk herkomst end dansk.

Om denne rapport

Denne rapport har til formål at præsentere de *første internationale hovedresultater* af ICCS 2022. Undersøgelsens resultater er samlet set baseret på svar fra mere end 82.000 skoleelever fra 8. klassetrin fra mere end 3.400 skoler i de medvirkende lande. Rapportens danske hovedresultater er baseret på svar fra 4769 elever fra 249 klasser fordelt på 134 skoler over hele landet. For skolerne er deltagelsesprocenten 62,0 og for eleverne 89,4.

Denne rapport's hovedresultater vil blive fulgt op af anden rapport ultimo februar 2024. Det skyldes, at ICCS 2022 indeholder to del-undersøgelser. For det første én samlet undersøgelse, som alle lande medvirker i, for det andet en undersøgelse, der kun vedrører de europæiske lande.

I denne rapport fokuseres primært på de danske resultater, idet et løbende sammenligningsgrundlag dog også vil være norske og svenske resultater. Både Danmark, Norge og Sverige har deltaget i både ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009, så et gennemgående fokus vil også være at se på tendenser i de skandinaviske resultater på tværs af ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009. Rapporten fokuserer generelt på de europæiske landes resultater, men i alle tabeller inkluderes også resultater fra de tre ikke-europæiske deltagerlande i form af Brasilien, Colombia og Taiwan.

I kapitel 2 beskrives resultaterne af en test af elevernes kundskaber og færdigheder. Til det formål benyttes en skala, der oprindeligt blev udviklet til ICCS 2016, med et gennemsnit på 500 og en standardafvigelse på 100 point. I de øvrige kapitler beskrives resultaterne for en lang række forskellige temaer på skalaer, der har et gennemsnit på 50 point og en standardafvigelse på 10 point. Desuden indgår tabeller med resultater fra de tilsvarende skalaer i ICCS 2016 og ICCS 2009. I enkelte tilfælde anvendes tabeller med procenttal, hvor der ikke foreligger en skala. I denne rapport's tabeller udnyttes den omstændighed, at der i ICCS 2022 næsten kun er europæiske deltagerlande. Det gøres på den måde, at tabellerne i en øverste del kun inkluderer de europæiske lande, og supplerer med resultater for de ikke-europæiske under tabellen. Denne metode gør det nemt at vurdere de danske resultater i den europæiske kontekst.

ICCS undersøger som nævnt en række aspekter af om unges liv og skolegang, der i denne rapport omtales som temaer. Den generelle fremgangsmåde i ICCS 2022 er, at eleverne stilles en række spørgsmål i relation til hvert tema (det kan for eksempel være holdningen til kønsmæssig ligestilling) hvor de skal tilkendegive deres holdning på en Likert-skala af formen *meget enig, enig, uenig, meget uenig*. Det samlede svarmønster beskrives i et antal skalapoint, der udtrykker den samlede gennemsnitlige styrke eller svaghed af den pågældende holdning, der således er en latent variabel, der ikke kan observeres direkte, men estimeres ud fra svarmønstret. Resultaterne for disse præsenteres på de omtalte skalaer, hvor det internationale gennemsnit er 50 point. Værdien 50 refererer altid til det givne internationale gennemsnit på den konkrete skala. Man kan derfor ikke sammenligne skalaerne direkte med hinanden, da gennemsnittene opstår på baggrund af forskellige specifikke svarmønstre fra skala til skala.

I denne rapport præsenterer resultaterne på disse skalaer som regel efter landenes faldende eller stigende gennemsnit. Hensigten er dog ikke at lave en rangorden. Sorteringen har alene til formål at lette læsningen ved at placere lande relativt til hinanden på en overskuelig måde. Eftersom ICCS undersøger mange normative og værdimæssige temaer, er et 'højt' resultat ikke nødvendigvis bedre end et 'lavt'.

Fordelen ved disse skalaer er, de er særdeles effektive til at skabe det internationale overblik, der er formålet her. Fremgangsmåden indebærer generelt, at det er placeringen relativt til andre lande, over eller under gennemsnittet, der fokuseres på. I enkelte tilfælde suppleres de relative resultater med eksempler på de faktiske svarfordelinger i procent, hvis det skønnes væsentligt for at forstå skalaresultatet bedre.

I tabellerne med resultater for de forskellige temaer benyttes en farvekodning, der inddeler alle lande i fem grupper. Udgangspunktet er den midterste gruppe af lande, der udviser en afvigelse på op til plus/minus 1 skalapoint fra det europæiske gennemsnit. Derefter markeres lande i niveauet 1 og op til 3 point fra gennemsnittet og endelig markeres de lande, der er mere end 3 skalapoint over/under gennemsnittet. En forskel på over 1 point fra gennemsnittet vil typisk være statistisk signifikant på disse skalaer. Man bør dog være opmærksom på, at statistisk signifikans ikke nødvendigvis er afgørende for, om en forskel er vigtig. Derfor benyttes statistisk signifikans kun i begrænset omfang som et kriterium i denne rapport. Markeringen af forskelle på 3 point hænger sammen med, at en sådan forskel altid vil blive oplevet som en tydelig og markant forskel, hvis man ser på de underliggende data. Man kan således generelt læse tabellerne på den måde, at en forskel på over 1 point så godt som altid er signifikant, mens forskelle først er meget markante omkring de 3 points forskel.

Tabellerne i denne rapport er helt generelt udformet med henblik på at skabe overblik og være let aflæselige. Tabeller med mere fagstatistisk indhold kan findes i IEA's officielle internationale rapport. I løbet af 2024 udgiver IEA også en såkaldt teknisk rapport for ICCS 2022, der vil dække alle de mere fagstatistiske og metodiske aspekter af ICCS 2022

1: Hovedresultater i punktform

Kundskaber og færdigheder

- Sverige og Danmark opnår de højeste testgennemsnit i Europa
- Piger og drenge opnår samme placering i forhold til andre landes piger og drenge, men der er en stigende forskel til pigers fordel
- Testgennemsnittet er faldet fra ICCS 2016 til ICCS 2022 i Danmark og de fleste andre lande. Formodentlig en eftervirkning af covid-19.

Opfattelser af borgertyper, samfund og politiske deltagelsesformer

- De danske elever identificerer sig i mindst grad af alle lande i Europa med den aktivt involverede borgertype
- De danske elever identificerer sig i mindst grad af alle lande i Europa med den globalt engagerede borgertype
- Relativt til andre landes unge, har de danske elever mange samtaler med forældre og venner om politiske og sociale emner
- De danske elever bekymrer sig relativt meget for klimaforandringer, men forventer i relativt lille grad at deltage i aktiviteter for miljøbeskyttelse, og deres positive holdning til miljøbeskyttelse ligger under gennemsnittet i Europa
- De danske elever er blandt de mest positive i forhold til fremtidig valgdeltagelse
- De danske elevers tilslutning til immigranternes og etniske gruppers muligheder og rettigheder er på europæisk gennemsnit med tendens til stigende tilslutning over tid
- De danske elever går gennemsnitligt relativt meget ind for ligestilling mellem kvinder og mænd inden for politik og arbejde, men det er pigerne, der trækker gennemsnittet op
- Siden ICCS 2016 er drengenes tilslutning til ligestilling faldet betydeligt, men ligger stadig over europæisk gennemsnit
- De danske elever er blandt de mest sekulære i Europa
- De danske elever udviser en meget høj grad af tillid til de danske politiske institutioner med stigende tillid til regering og folketing siden ICCS 2016
- De danske elever er blandt de absolut mest tilfredse med deres lands politiske system
- De danske elever er samtidig blandt de absolut mindst kritiske over for deres lands politiske system
- De danske elever er de mest positive overhovedet i forhold til lærer/elev-relationer
- De danske elever er de mest positive overhovedet i forhold til elev/elev-relationer
- De danske elever er de næstmest positive i forhold til klasserummets åbenhed for diskussion
- De danske elevers oplevelse af medbestemmelse er på europæisk gennemsnit
- De danske elevers oplevelse af medindflydelse på egen skole er blandt de absolut laveste, og under Norge og Sverige
- De danske elevers villighed til deltagelse på skolen, når muligheden findes, er blandt de absolut laveste

2: Kundskaber og færdigheder

I ICCS 2022 er elevernes kundskaber og færdigheder i form af viden, forståelse og indsigt i samfundsforhold, politik og demokrati blevet undersøgt med en test på i alt 121 opgaver. Med det antal opgaver er der tale om en omfattende og ganske kompleks test, der helt overordnet er konstrueret med henblik på at dække følgende overordnede indholdsområder

- 1) Samfundsinstitutioner og samfundssystemer (stat, civilsamfund, økonomi)
- 2) Værdier og principper (lighed, frihed, retsprincipper, solidaritet)
- 3) Interesse og deltagelse (medbestemmelse, aktiviteter, engagement)
- 4) Politisk og demokratisk identitet (borgerroller, fællesskab, selvopfattelse)

Inden for disse hovedområder dækker testen en bred vifte af temaer og problematikker om forholdet mellem borger, civilsamfund, stat og marked (økonomi). Typiske konkrete emneområder for opgaverne er

- Politiske beslutninger, demokratiske valg og valgprocedurer
- Medier, ytringsfrihed, pressefrihed og offentlighed
- Social identitet, inklusion og eksklusion
- Politisk og etisk forbrug og økonomi
- Bæredygtighed og klima
- Menneskerettigheder og FN
- Borgeres engagement, lokalt, nationalt og globalt

Hver elev besvarer et af flere mindre opgavehæfter med hver 33 opgaver fra den samlede test. Af samme grund beregner og sammenligner ICCS 2022 ikke resultater på individniveau. Den enkeltes elevs besvarelser indgår i den samlede mængde af svar, idet hovedformålet med at gennemføre testen er at estimere den samlede populations gennemsnitlige niveau af kundskaber og færdigheder relativt til andre lande inden for et bredt indholdsområde, som det for omfattende og tidskrævende at undersøge på individniveau.

Testens opgaver er konstrueret med korte beskrivelser af forskellige scenarier om sociale, politiske eller demokratiske forhold med henblik på dels at undersøge elevernes viden og kendskab til en række konkrete emner og begreber, dels at undersøge elevernes færdigheder i at kunne vurdere, analysere, forstå og drage slutninger. Langt de fleste opgaver forudsætter dog en grad af forståelse for samfundsforhold, der rækker ud over konkret og faktuel viden.

De fleste opgaver er flervalgsopgaver, hvor eleverne skal finde det rigtige svar ud fra fire givne muligheder. Hver elev skal også besvare tre åbne opgaver, hvor hver opgave består i at skrive et eller to svar, der typisk skal demonstrere elevens evner til at forstå, analysere og vurdere mulige politiske eller demokratiske konsekvenser af en given situation eller handling, der beskrives i en kort tekst.

Knap halvdelen af opgaverne i den samlede test har tidligere været anvendt i ICCS 2009 og/eller ICCS 2016, hvilket gør det muligt at præsentere resultaterne over tid på den testskala, der oprindeligt blev konstrueret til ICCS 2009. Som udgangspunkt benyttes testen til at estimere elevernes gennemsnitlige resultater for de nationale populationer af elever. Desuden

benyttes testen også til at estimere, hvor store andele af elevpopulationen, der kan siges at have opnået forskellige niveauer af kundskaber og færdigheder.

Overordnet testresultat i ICCS 2022

Det helt overordnede resultat af testen fremgår af tabel 2.1. I gruppen af europæiske lande opnår Danmark det næsthøjeste gennemsnit på 556 point, idet kun Sverige med 565 point har et endnu højere gennemsnit (de 9 points forskel på Sverige og Danmark er ikke statistisk signifikant). Det skal dog tilføjes, at det højeste gennemsnit findes uden for Europa, nemlig i Taiwan (583 point). I en europæisk sammenhæng ligger Danmark i en gruppe på fem lande, der afskiller sig med mere end plus 30 skalapoint fra det europæiske gennemsnit. I denne gruppe ligger Polen og Estland så tæt på Danmark, at forskellene statistisk set ikke er signifikante. Med andre ord ligger Danmark statistisk signifikant over alle lande fra Schleswig-Holstein og ned i tabel 2.1. Norge ligger også klart (og statistisk signifikant) over det europæiske gennemsnit, så både Danmark, Norge og Sverige opnår relativt høje gennemsnit. Som udgangspunkt må man altså betegne det gennemsnitlige danske testresultat som særdeles godt og solidt, idet det placerer Danmark i den absolut øverste ende af de europæiske resultater og mindst på niveau med de andre skandinaviske lande.

Gennemsnitligt resultatet over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

ICCS 2022-testresultatet for Danmark må betegnes som meget positivt, men det fremstår lidt anderledes, hvis man ser på det i konteksten af de tidligere ICCS-undersøgelser, nemlig ICCS 2009 og ICCS 2016, hvor Danmark begge gange opnåede endnu højere gennemsnit. Resultaterne over tid i de tre ICCS-undersøgelser illustreres i tabel 2.2, idet tabellen dog er sorteret efter den seneste udvikling i form af *forskellen* på landenes resultater i ICCS 2022 og ICCS 2016 for de lande, der har deltaget i begge undersøgelser. Tabellen afslører, at de største fald fra ICCS 2016 til ICCS 2022 er sket i Norge, Danmark, Bulgarien og Slovenien (henholdsvis minus 35, 30, 29, 28 skalapoint), men at der også er betydelige fald i Sverige, Holland og Litauen (henholdsvis minus 15, 15 og 9 skalapoint). Kun Kroatien udviser ikke tilbagegang fra ICCS 2016 til ICCS 2022, men har samme gennemsnit i begge undersøgelser. I fire lande er forskellen på gennemsnittet for henholdsvis ICCS 2022 og ICCS 2016 kun 1 eller 2 skalapoint og dermed statistisk set ikke signifikant. Helhedsbilledet er dog en fælles tendens til enten stilstand eller tilbagegang, idet intet land i Europa opnår et højere gennemsnit i ICCS 2022 end i ICCS 2016.

Med samtidig tilbagegang i samtlige lande (undtagen ét land uden ændring) tyder meget på, at eventuelle forklaringer på tendensen ikke kun kan være nationale. Den mest umiddelbare og brede forklaring er, at der er tale om negative effekter af de covid-19-relaterede nedlukninger, der fandt sted i tiden op til ICCS 2022. Lige netop i forhold til testresultater ville det reelt være mere overraskende, hvis de slet ikke var påvirkede af den ekstraordinære situation, der på forskellige måder påvirkede skoleundervisningen i hele Europa (og hele verden). Selv om unge mennesker naturligvis tilegner sig viden og forståelse om samfundsforhold på mange måder, så er mange af opgaverne i ICCS-testen præget af indhold, der kan betragtes som samfundsfagligt. Denne konstatering betyder dog ikke, at alle forskelle på resultater i ICCS 2022 og ICCS 2016 kan eller skal forklares med covid-19, men lige netop i forhold til testresultater er det en oplagt forklaring. Det skal dog siges, at informationerne om de øvrige medvirkende landes håndtering af covid-19 i skolesammenhæng og i forhold til ICCS 2022 er så begrænsede, at der ikke kan drages mere konkrete og internationale konklusioner her.

I en dansk kontekst kan der dog peges på, at ICCS 2022-årgangen i den danske folkeskole opnåede markant lavere gennemsnitskarakterer end de foregående årgange ved udgangen af 9. klasse i sommeren 2023. Det vides da også, at lige præcis denne årgangs 8. klasseelever blev ekstra hårdt påvirket af covid-19 med længst varighed af fjernundervisning.

Elevfordeling på testniveauer

I den internationale formidling af testresultater benytter IEA sig af forskellige niveauer af testresultater (A, B, C, D og under D) og dermed kundskabs- og færdighedsniveauer. Både i ICCS 2022 og tidligere har man i de internationale ICCS-rapporter forsøgt at beskrive, hvad det er for kundskaber og færdigheder i politiske, demokratiske og sociale forhold, der kræves for at opnå et givet niveau. Den inddeling og resultaterne efter den inddeling præsenteres i tabel 2.3. Det skal understreges, at de konkrete kvalitative beskrivelser bør opfattes som den bedst mulige generelle beskrivelse af, hvad testen måler, når det skal forklares som bestemte kundskaber og færdigheder. Elevernes samlede niveau er imidlertid en kompleks helhed af viden, kundskaber, færdigheder, forståelse, analytisk sans, vurderingsevne med videre, der kun tendentielt kan beskrives og forklares.

Det grundlæggende princip bag niveauerne er at udnytte den omstændighed ved selve testens konstruktionsprincip og psykometriske egenskab, at nogle elever kun er i stand til at besvare de relativt lette opgaver, mens andre elever både kan besvare de lette og de lidt sværere opgaver, mens andre elever igen løser opgaver på alle niveauer. Derfor kan man ud fra konkrete eksempler på henholdsvis de nemme, lidt sværere og meget svære opgaver også beskrive de kundskaber og færdigheder, der kræves for at svare rigtigt på dem. Det er imidlertid en lidt vanskelig øvelse, fordi der i praksis kan være mange måder at finde det rigtige svar på. For eksempel kan man finde de rigtige svar indirekte ved at identificere de forkerte svarmuligheder. Uanset dette problem må man sige, at de dygtigste elever relativt til de mindre dygtige demonstrerer en større bredde og dybde i deres almene kundskaber og færdigheder i forhold til alle opgaver, uanset opgavernes form, indhold og sværhedsgrad. Det kendetegner også eleverne på det højeste niveau, at de er bedst til at besvare de åbne opgaver, hvor der skal afgives flere og mere selvstændige svar.

Fordelingen af elever på disse niveauer vises i tabel 2.4, der er sorteret efter landenes andel af elever i gruppen med højest gennemsnit (gruppe A). Som det fremgår, har Danmark en så stor overgennemsnitlig andel i den højeste gruppe, at Danmark ligger under det europæiske gennemsnit for andel af elever i alle grupper under gruppe A. I sammenligning med Sverige kan man bemærke, at den største forskel på Danmark og Sverige er, at Sverige har en lidt større andel af de absolut dygtigste i gruppe A, hvor Danmark så har lidt større andel i den næstbedste gruppe B. Lidt samme logik gør sig gældende i forhold til Norge, hvor andelen i den bedste gruppe A er markant lavere end i Sverige og Danmark, men omvendt har Norge den største andel i gruppe B i Skandinavien.

Danmark og Sverige har næsten identiske andele af elever i de to grupper med lavest gennemsnit (samlet set med lidt mindre andele af gruppe D/under D i Danmark). Norge har betydeligt større andele i de laveste grupper end Danmark og Sverige. I europæisk sammenhæng er den norske andel samlet set dog alligevel lidt bedre end gennemsnittet. Alt andet lige ser de danske resultater ud fra denne opgørelse også særdeles gode ud, især da andelen i gruppe A langt overstiger andre europæiske lande fra alle regioner af Europa.

Elevfordeling på høje og lave testniveauer over tid i ICCS

IEA har benyttet de her omtalte testniveauer helt tilbage i ICCS 2009 og igen i ICCS 2016. Et eksempel på dette vises i tabel 2.5, hvor man kan sammenligne udviklingen i andel af elever over/under testniveau B i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009.

Tabellen viser for det første, at Danmark i alle ICCS-undersøgelser har ligget betydeligt over gennemsnittet af de lande, der kan sammenlignes med i forhold til andele af elever på de to højeste niveauer, men også et fald på 10 procentpoint fra ICCS 2016 til ICCS 2022 i gruppe A+B. Her fås med andre ord en indikation af, at noget af nedgangen fra ICCS 2016 til ICCS 2022 sker i toppen. Generelt viser resultaterne, at der i alle lande med sammenlignelige resultater fra ICCS 2016 og ICCS 2022 sker

et fald i andelen af elever på niveau B eller højere, så der i bred forstand sker et fald i andelen af de relativt dygtigste elever.

Ser man i stedet på udviklingen i andelen af elever med lave gennemsnit på niveau D eller lavere (se tabel 2.6), kan billedet over tid dog suppleres med udviklingen for de relativt mindre dygtige elever. Her er den danske andel relativt set konsekvent meget lav i alle ICCS-undersøgelserne, men i lighed med alle andre sammenlignelige lande er der også i Danmark en stigning i andelen af elever i den laveste gruppe i ICCS 2022. I Danmark er stigningen på cirka 5 procentpoint fra knap 3 procent i ICCS 2016 til godt 7 procent i ICCS 2022. Det er således en fordobling, men af en lille gruppe der fortsat kun udgør det halve af det europæiske gennemsnit på 13 procent (blandt de direkte sammenlignelige lande med deltagelse i alle tre ICCS-undersøgelser). Også her er der et meget tydeligt internationalt mønster, idet alle lande (undtagen Malta) oplevede en forbedring fra ICCS 2009 til ICCS 2016 (altså en nedgang i denne gruppes størrelse), mens det fra ICCS 2016 til ICCS 2022 er omvendt. Også her peger forekomsten af disse meget generelle tendenser i retning af, at covid-19 kan være en medvirkende fælles årsag.

I sammenligning med Sverige og Norge er den danske andel af elever på niveau D eller lavere en lille smule mindre, hvilket den har været i alle tre ICCS-undersøgelser. I alle tre lande faldt gruppens størrelse i ICCS 2016 sammenlignet med ICCS 2009, mens alle tre lande nu har en stigning i gruppen fra ICCS 2016 til ICCS 2022. Der er med andre ord helt det samme mønster og helt det samme indbyrdes forhold og mønster, men altså et mønster, der ikke kun er skandinavisk.

Samlet set er konklusionen her, at der både sker et fald i toppen og i bunden. Da faldet i toppen sker fra et meget højt dansk niveau i ICCS 2016, kan faldet i bunden måske siges at være det mest problematiske, men relativt til andre lande er de danske resultater på alle områder bedre end det europæiske gennemsnit.

Testresultat og antal bøger hjemme

I undersøgelser som ICCS anvendes 'antal bøger hjemme' ofte som en indikator for den enkelte elevs socioøkonomiske status. Det hænger sammen med, at dette enkle udtryk for hjemmets 'boglighed' i overført betydning fortsat fungerer særdeles godt som variabel. Det hænger sammen med, at det er let for eleverne at svare på, og fordi antal fysiske bøger på tværs af landene er en god indikator for socioøkonomisk baggrund.

Derfor benyttes antal bøger hjemme her som socioøkonomisk indikator i tabel 2.7, hvor tabellens lande er sorteret efter den forskel, der er i testgennemsnittet for elever fra hjem med henholdsvis under/over 26 bøger. Den gennemsnitlige forskel på de to grupper i Europa er på 68 skalapoint, mens forskellen i Danmark er lidt mindre, nemlig 63 point. På dette område adskiller Danmark sig fra Sverige, hvor forskellen er på 86 point, mens den i Norge er midt imellem på 77 point. Der er altså en tendens til, at de danske elever er lidt mere ensartede i deres kundskaber og færdigheder uanset deres hjemmebaggrund. Forskellen er dog fortsat stor. Netop i forhold til testresultater er det heller ikke uventet, at man finder et mønster, hvor forskellige socioøkonomiske grupper adskiller sig på gennemsnitsresultater.

Det kan kort nævnes, at ser man på de lidt mere findelte resultater i Danmark for antal bøger hjemme, så viser forskellene på testgennemsnit for de forskellige grupper sig tydeligst som en stor forskel på elever fra meget lidt boglige hjem til blot lidt boglige hjem (42 skalapoint), mens forskellen på elever fra hjem med mange bøger (op til 200) og virkelig mange bøger (over 200) er langt mindre (12 skalapoint).

Testen og kønsforskelle

Når man ser på ICCS-testen i forhold til pigers og drenges resultater, er det sådan, at der i samtlige lande er en kønsforskel til fordel for piger (tabel 2.8). Det er ganske markant, at både Danmark, Norge og Sverige placerer sig i en gruppe af lande, hvor kønsforskellen er på over 30 skalapoint i gennemsnit. Kun i Holland, Slesvig-Holsten og Nordrhein-Westfalen er kønsforskellen så beskeden, at den ikke er statistisk signifikant.

Tendensen til, at piger internationalt generelt opnår højere gennemsnit end drenge, er ikke ny for ICCS, men i Danmark er det en udvikling, der først rigtig har vist sig over tid. Det kan ses i tabel 2.9, hvor den gennemsnitlige kønsforskel er anført for ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009. Som det fremgår, var Danmark i ICCS 2009 et af de lande, der udviste den mindste forskel på de to køns testgennemsnit, men er samtidig også det land, hvor forskellen siden er øget mest (blandt de sammenlignelige lande). Det betyder samlet set, at forskellen på piger og drenges gennemsnit i Danmark i ICCS 2022 ligger meget tæt på det europæiske gennemsnit, hvilket umiddelbart ikke skiller sig ud, men altså alligevel er bemærkelsesværdigt, fordi Danmark i ICCS 2009 lå betydeligt under det europæiske gennemsnit.

Testresultatet opdelt på piger og drenge

Hvis man opgør landenes resultater i to skalaer opdelt efter køn, får man næsten præcis det samme internationale resultat som opgjort for alle elever uanset køn. Det kan også aflæses af tabel 2.8, hvor Sverige og Danmark *for begge køn* igen placerer sig med de højeste og næsthøjeste gennemsnit i Europa.

Med andre ord klarer de danske piger sig særdeles godt relativt til andre piger, og de danske drenge klarer sig særdeles godt relativt til andre drenge. Man kan sige, at inden for hver deres køn er de danske elever, relativt til andre lande, lige dygtige. Anskuet på denne måde kan man også sige, at kønsforskellen i mindre grad fremstår som et problem, fordi det fælles niveau er højt.

De mest systematiske afvigelser fra det mønster er Slesvig-Holsten, Nordrhein-Westfalen og Holland, hvor gennemsnitsresultaterne for de to køn er meget mere ens, hvilket er positivt i et lighedsperspektiv, men samtidig er niveauet også lavere for begge køn (mest udpræget for Holland).

Tabel 2.1

Skala for kundskaber og færdigheder

	Gennemsnit	Klassetrin	Alder	Forskel til europæisk gennemsnit
Europa				
Sverige ²	565	8	14,8	53
Danmark ¹	556	8	14,9	44
Polen	554	8	14,4	43
Estland	545	8	15,0	34
Slesvig-Holsten ^{1,5}	544	8	14,5	32
Kroatien ²	531	8	14,7	20
Norge ^{2,4}	529	9	14,9	18
Nordrhein-Westfalen ⁵	524	8	14,3	13
Italien	523	8	13,8	12
Spanien	510	8	14,0	-2
Litauen	509	8	14,8	-3
Holland ³	508	8	14,1	-3
Frankrig	508	8	13,9	-3
Slovenien	504	8	13,9	-7
Slovakiet	501	8	14,3	-10
Letland ²	490	8	14,8	-21
Malta	490	8	13,6	-22
Rumænien	470	8	15,0	-41
Serbien	464	8	14,6	-48
Cypern	459	8	13,9	-52
Bulgarien	456	8	14,8	-56
Europa, gennemsnit	511		14,4	
Andre lande				
Taiwan	583	8	14,2	
Brasilien ¹	457	8	14,1	
Colombia	452	8	14,1	

Tabellen er sorteret efter faldende gennemsnit

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 30 point over europæisk gennemsnit
	Fra 10 til 29 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 10 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	Fra 10 til 29 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 30 point under europæisk gennemsnit

Tabel 2.2

Forskelle i ICCS-testresultater over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa 2022, 2016 og 2009	Gennemsnit			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Norge ^{2,4}	529	564	538	-35	25	-9
Danmark ¹	556	586	576	-30	10	-20
Bulgarien	456	485	466	-29	19	-11
Slovenien	504	532	516	-28	16	-12
Sverige ²	565	579	537	-15	42	28
Holland ³	508	523	494	-15	29	15
Litauen	509	518	505	-9	13	4
Letland ²	490	492	482	-2	11	9
Malta	490	491	490	-2	2	0
Italien	523	524	531	-1	-6	-8
Estland	545	546	525	-1	21	20
Gennemsnit	516	531	515			
Europa 2022 og 2016						
Kroatien ²	531	531	-	0	-	-
Europa 2022 og 2009						
Polen	554	-	536	-	-	18
Spanien	510	-	505	-	-	5
Slovakiet	501	-	529	-	-	-28
Cypern	459	-	453	-	-	6
Europa 2022						
Nordrhein-Westfalen ⁵	524	-	-	-	-	-
Rumænien	470	-	-	-	-	-
Serbien	464	-	-	-	-	-
Slesvig-Holsten	544	-	-	-	-	-
Frankrig	508	-	-	-	-	-
Andre lande						
Colombia	452	482	462	-30	20	-10
Taiwan	583	581	559	2	22	24
Brasilien ¹	457	-	-	-	-	-

Tabellen er i den øverste sektion for lande med resultater fra ICCS 2022, 2016 og 2009 sorteret fra største til mindste tilbagegang i ICCS 2022 sammenlignet med ICCS 2016.

De øvrige lande fra Europa er i hver gruppe placeret faldende efter gennemsnit for ICCS 2022.

Andre lande er sorteret faldende efter forskel 2022-2016.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Tabel 2.3
ICCS-niveauer for kundskaber og færdigheder

Niveau A 563 point eller flere	Elever på niveau A har generelt en sammenhængende forståelse af forholdet mellem forskellige sociale og politiske institutioner. De er i stand til at se en sag fra flere perspektiver, og de kan vurdere de mulige effekter af givne handlinger i givne scenarier. De kan sætte sig ind i rationaler og argumenter bag givne handlinger. De forstår baggrunden for forskellige love og kan vurdere konsekvenser af forskellige praksisser. De er i stand til at identificere problemer og formulere forslag til konfliktløsning og problemløsning. De har et grundlæggende kendskab til international økonomi og forstår de mere strategiske aspekter af politisk deltagelse.
Niveau B 479 til 562 point	Elever på niveau B har en god forståelse af det repræsentative demokrati som politisk system. De forstår, hvorledes institutioner og love kan beskytte og udvikle et samfunds værdier og principper. De kan generalisere til principper og værdier fra konkrete eksempler på politikker eller scenarier. Deres forståelse af samfundsforhold rækker ud over den nære nationale sammenhæng. De kan koble ansvaret for at stemme til princippet om repræsentation. De har en viden om og forståelse af indhold og funktion af det nationale parlament. De kan bruge deres viden til at vurdere scenarier, og de kan forstå rationalerne bag forelagte eksempler på politikker og praksisser. De har en forståelse af samfundet som proces og system.
Niveau C 395 til 478 point	Elever på niveau C har et kendskab til demokratiske grundprincipper som frihed og lighed. De er i stand til at koble principperne til hverdagssituationer, hvor principperne er under pres eller udfordres (retfærdighed/uretfærdighed). De kan identificere overordnede kendetegn ved det demokratiske system og aktive borgere. De har et fundamentalt kendskab til mediernes betydning for udbredelse af forskellige nyheder til offentligheden. De ved, at politiske ledere bør være lydhøre over for borgerne. De har et basalt kendskab til menneskerettighederne. De er opmærksomme på internettets betydning som politisk kommunikationsredskab. De kender til nødvendigheden af lovgivning. De kan forstå basale sammenhænge mellem individuelle handlinger og handlingernes formål.
Niveau D 311 til 394 point	Elever på niveau D kan genkende eksempler på grundlæggende træk ved demokratiet. De kan identificere hensigten med konkrete love og regler. De forstår betydningen af aktive borgeres bidrag til fællesskabet. De kender de grundlæggende principper bag valgdeltagelse og hemmelig stemmeafgivning. De kender princippet om lighed for loven.
Under niveau D Under 311 point	På dette niveau er elevernes kundskaber kendetegnet ved enkelte, forskellige og spredte dele af den viden, der udgør niveau D.

Tabel 2.4

Elevfordeling i procent på ICCS-niveauer for kundskaber og færdigheder (testniveauer)

Europa	A	B	C	D	Under D
Sverige ²	52,8	25,2	14,3	6,4	1,2
Danmark ¹	49,9	27,3	15,3	6,1	1,3
Polen	47,6	32,2	15,4	4,3	0,5
Slesvig-Holsten ^{1,5}	45,2	27,9	17,9	7,8	1,1
Estland	43,4	31,5	18,9	5,5	0,8
Norge ^{2,4}	40,6	29,4	18,1	9,3	2,6
Nordrhein-Westfalen ⁵	36,3	30,5	22,8	9,0	1,5
Kroatien ²	36,1	37,6	20,9	5,0	0,3
Italien	34,7	34,8	22,3	7,0	1,1
Holland ³	30,8	31,5	23,7	12,0	2,0
Litauen	30,1	32,5	24,9	10,6	1,8
Frankrig	29,0	33,9	25,5	9,9	1,6
Spanien	28,8	36,1	24,1	9,6	1,5
Slovakiet	28,0	32,5	25,2	11,4	2,9
Malta	25,9	29,3	25,1	15,2	4,4
Slovenien	25,4	36,1	27,8	9,5	1,2
Letland	20,0	35,6	30,8	11,8	1,8
Rumænien	18,3	30,6	26,8	18,8	5,5
Bulgarien	17,3	24,7	27,5	22,7	7,9
Cypern	15,4	25,9	31,0	21,9	5,8
Serbien	14,0	29,6	32,7	19,4	4,2
Europa, gennemsnit	31,9	31,2	23,4	11,1	2,4
Andre lande					
Taiwan	62,1	25,5	9,3	2,8	0,3
Brasilien	15,7	24,2	30,7	22,7	6,8
Colombia	12,2	26,7	32,4	23,6	5,2

Tabellen er sorteret faldende efter procentandel af elever på niveau A.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Tabel 2.5

Andel af elever på ICCS-testniveau B eller højere – ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Niveau B eller højere				Forskelle		
Europa	2022	2016	2009	2022–2016	2016–2009	2022–2009
Slovenien	61	75	66	-13	8	-5
Bulgarien	42	55	47	-13	8	-5
Norge ^{2,4}	70	82	72	-12	10	-2
Danmark ¹	77	87	84	-10	3	-6
Litauen	63	69	63	-6	6	-1
Sverige ²	78	83	72	-5	12	6
Estland	75	80	70	-5	10	5
Letland ²	56	58	52	-3	7	4
Malta	55	58	57	-3	1	-1
Italien	70	71	73	-1	-2	-3
Gennemsnit	65	72	65			
2022 og 2016						
Holland ³	62	68	-	-5	-	-
Kroatien ²	74	76	-	-2	-	-
2022 og 2009						
Polen	80	-	72	-	-	8
Spanien	65	-	63	-	-	2
Slovakiet	61	-	71	-	-	-10
Cypern	41	-	40	-	-	1
2022						
Slesvig-Holsten ^{1,5}	73	-	-	-	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	67	-	-	-	-	-
Frankrig	63	-	-	-	-	-
Rumænien	49	-	-	-	-	-
Serbien	44	-	-	-	-	-
Andre lande						
Colombia	39	53	43	-14	10	-4
Taiwan	88	87	80	1	7	8
Brasilien ¹	40	-	-	-	-	-

I de to øverste grupper af lande er tabellen sorteret efter faldende forskel 2022-2016.

I de to nederste grupper af lande er tabellen sorteret efter 2022-andelen på niveau B eller højere

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Tabel 2.6

Andele af elever på niveau D (395 skalapoint) eller lavere i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa	Andel i procent			Forskelle		
	ICCS 2022	ICCS 2016	ICCS 2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Estland	6	3	8	3	-5	-2
Danmark ¹	7	3	4	5	-1	4
Sverige ²	8	4	8	3	-3	0
Italien	8	7	7	1	0	1
Slovenien	11	5	9	6	-4	2
Norge ^{2,4}	12	5	10	7	-5	2
Litauen	12	7	9	5	-1	4
Letland ²	14	12	15	1	-3	-1
Malta	20	19	17	1	2	2
Bulgarien	31	22	27	8	-4	4
Gennemsnit	13	9	11			
2022 og 2016						
Kroatien ²	5	4	-	1	-	-
Holland ³	14	9	-	5	-	-
2022 og 2009						
Polen	5	-	9	-	-	-4
Spanien	11	-	11	-	-	0
Slovakiet	14	-	7	-	-	7
Cypern	28	-	28	-	-	0
2022						
Slesvig-Holsten ^{1,5}	9	-	-	-	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	10	-	-	-	-	-
Frankrig	12	-	-	-	-	-
Serbien	24	-	-	-	-	-
Rumænien	24	-	-	-	-	-
Andre lande						
Taiwan	3	3	5	0	-1	-2
Colombia	29	16	21	13	-5	8
Brasilien ¹	29	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret i stigende orden efter andel af elever på niveau D eller lavere i ICCS 2022.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Tabel 2.7
Antal bøger i hjemmet og gennemsnitligt testresultat

Europa	%	Færre end 26 bøger	26 bøger eller flere	%	Forskel i skalapoint
		Gennemsnit	Gennemsnit		
Slovakiet	34	442	532	66	90
Sverige ²	32	508	594	68	86
Bulgarien	46	412	496	54	84
Slesvig-Holsten ^{1,5}	27	484	567	73	83
Norge ^{2,4}	24	473	550	76	77
Nordrhein-Westfalen ⁵	35	482	558	65	76
Malta	31	438	513	69	75
Rumænien	47	432	505	53	74
Frankrig	37	465	534	63	69
Cypern	29	412	480	71	68
Italien	31	477	544	69	68
Estland	30	499	566	70	66
Litauen	37	468	534	63	66
Holland ³	39	469	535	61	66
Danmark ¹	31	516	578	69	63
Polen	32	513	574	68	61
Serbien	34	425	484	66	59
Spanien	35	475	529	65	55
Slovenien	31	467	521	69	54
Letland ²	36	457	510	64	52
Kroatien ²	40	509	547	60	38
Europa, gennemsnit	34	468	536	66	68
Andre lande					
Taiwan	40	556	602	60	46
Colombia	82	445	488	18	43
Brasilien ¹	77	441	513	23	72

Tabellen er sorteret efter faldende gennemsnitlige forskelle i skalapoint på grupperne med under/over 26 bøger.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Tabel 2.8

ICCS-testgennemsnit for kundskaber og færdigheder opdelt efter pige/dreng

Europa	Piger	Drenge	Forskel (piger - drenge)
Bulgarien	477	436	41
Sverige ²	583	546	37
Norge ^{2,4}	550	514	36
Litauen	527	491	35
Cypern	476	443	33
Rumænien	487	454	33
Letland	507	474	33
Danmark ¹	575	543	33
Kroatien ²	547	515	31
Slovenien	519	490	29
Italien	537	510	27
Malta	503	476	26
Serbien	476	451	25
Polen	566	542	24
Estland	558	533	24
Slovakiet	511	492	19
Spanien	519	502	17
Frankrig	515	502	13
Holland ³	514	504	10
Slesvig-Holsten ^{1,5}	547	541	6
Nordrhein-Westfalen ⁵	525	524	2
Europa, gennemsnit	525	499	26
Andre lande			
Colombia	456	449	6
Brasilien ¹	467	446	22
Taiwan	594	574	20

Tabellen er sorteret faldende efter forskellen på pigers og drenges gennemsnit i de medvirkende lande. Forskelle over 10 point er alle statistisk signifikante.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Tabel 2.9

Kønsforskelle i antal skalapoint på ICCS-testen i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

	Forskel 2022 (pige - dreng)	Forskel 2016 (pige - dreng)	Forskel 2009 (pige - dreng)	Ændring over tid (2022- 2016)	Ændring over tid (2022- 2009)
Europa 2022, 2016 og 2009					
Bulgarien	41	37	26	4	15
Sverige ²	37	36	21	1	16
Norge ^{2,4}	36	34	25	2	11
Litauen	35	28	35	7	1
Letland ²	33	30	30	3	3
Danmark ¹	33	23	8	10	25
Slovenien	29	35	30	-6	-1
Italien	27	20	18	7	9
Malta	26	38	34	-12	-7
Estland	24	33	33	-9	-9
Holland ³	10	13	7	-4	3
Gennemsnit	30	30	24		
Europa 2022 og 2016					
Kroatien ²	31	26	-	5	-
Europa 2022 og 2009					
Cypern	33	-	40	-	-7
Polen	24	-	33	-	-8
Slovakiet	19	-	18	-	2
Spanien	17	-	19	-	-2

Tabellen er sorteret faldende inden for de tre grupper af lande efter forskellen på pigers og drenges testgennemsnit i ICCS 2022 (pige minus dreng).

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

I ICCS 2009 levede Holland ikke op til IEA's standard for deltagelsesprocenter, men er medtaget her

3: Demokratiets borgertyper og de unges opfattelse af borgeridealer

Borgertyper

En af samfundets og skolens vigtigste opgaver er at forberede og danne de nye generationer af borgere til det fremtidige samfund. En borger er et individ, der er en del af samfundet og samfundets politiske fællesskab både som passivt underlagt fællesskabet og som aktiv medskaber. Som borger forpligter man sig derfor på sine medborgere og det samlede fællesskabs interesser, ligesom man som borger udstyres med en række rettigheder. Rettighederne skal sikre, at borgerne kan bevare en rimelig position i fællesskabet og autonomi. En afgørende politisk strid handler om de holdninger og værdier, som knytter sig til borgernes status i fællesskabet og de rettigheder og pligter, som en borger bør have, kort sagt, hvilke borgertyper og -idealer et demokratisk samfund skal forberede og danne til.

Dette tema undersøges i ICCS 2022 ved at fokusere på de unges opfattelser af tre forskellige borgertyper i et demokratisk og globaliseret samfund:

- Den konventionelle borger
- Den involverede borger
- Den globale borger

Hensigten er at undersøge unges identifikation med forskellige borgertyper og -idealer, hvilket i denne sammenhæng vil sige deres forståelse af og syn på den gode borgers interesser, forpligtelser og deltagelsesformer i et moderne globaliseret demokrati. Da 14-årige 8. klasseelever er midt i en dannelsesrejse, spørges der i undersøgelsen til elevernes forventninger til den gode voksne borger. Hensigten er i et internationalt og komparativt perspektiv at beskrive elevernes valorisering af bestemte træk ved den demokratiske borger.

Den konventionelle borger

Den konventionelle borger kendetegnes ifølge ICCS ved at tillægge landets formelle demokrati stor værdi. Den konventionelle borger ser det som sin pligt at stemme til de nationale valg og at være medlem af et politisk parti. En afgørende forudsætning for kunne tage politisk stilling som borger er, at man følger med i nyhedsstrømmen på de forskellige medieplatforme, som samfundet stiller til rådighed. Den konventionelle borger betragter det desuden som vigtigt, at man diskuterer holdninger og værdier med sine medborgere.

I temaet for den konventionelle borger indgår fire spørgsmål, som undersøger, hvor vigtigt eleverne mener, at det er at gøre følgende for at være en god voksen borger (*meget vigtigt, ret vigtigt, ikke særlig vigtigt eller slet ikke vigtigt*):

- At stemme ved alle folketingsvalg
- At være medlem af et politisk parti
- At følge med i politik i aviser, radio og TV eller på internettet
- At deltage i politiske diskussioner

De danske elever identificerer sig i nogen grad med den konventionelle borger. Andelen af elever, som mener, at disse spørgsmål er vigtige, er cirka på samme niveau som andelen af elever, der ikke mener, at de er vigtige. Det i særlig grad pligten til at stemme til nationale valg og det at følge med i politik på forskellige medieplatforme, som de tillægger størst værdi. Omvendt betragter de færreste

elever det som noget vigtigt at melde sig ind i et politisk parti som voksen borger. De danske drenge og piger stiller sig cirka på samme måde i forhold til den konventionelle borger.

Det betyder også, at de danske elever placerer sig et stykke under det europæiske gennemsnit på skalaen for den konventionelle borger (se tabel 3.1). Relativt til de fleste andre europæiske elever i 8. klasse, mener de danske elever, at de interesser, forpligtelser og deltagelsesformer, som knytter sig til den konventionelle borger, er mindre vigtige. Gennemsnittet for de danske elever ligger 1,4 skalapoint under det europæiske gennemsnit. Den konventionelle borger er dog den borgertype af de tre, der her undersøges, som de danske elever i den europæiske sammenligning bedst kan identificere sig med.

Blandt de skandinaviske lande finder man en interessant spredning. De norske elevers gennemsnit ligger 1,4 skalapoint over det europæiske gennemsnit, de svenske elevers gennemsnit svarer til det europæiske gennemsnit, mens de danske elevers gennemsnit som nævnt ligger 1,4 skalapoint under. Der er således især en væsentlig forskel mellem de norske og danske elevers opfattelse af den konventionelle borger.

Særligt i en skandinavisk, men også i en europæisk kontekst, må det konkluderes, at gennemsnittet af de danske elever kun i mindre grad kan identificere sig med den konventionelle borger.

Den konventionelle borger over tid

I tidligere undersøgelser fra ICCS 2009 over ICCS 2016 til nu ICCS 2022 er den konventionelle borger ligeledes blevet undersøgt (se tabel 3.2). I de fleste europæiske lande, som har deltaget alle tre ICCS-undersøgelser, er identifikationen med den konventionelle borger gået tilbage i den seneste periode fra ICCS 2016 til ICCS 2022. Fra ICCS 2009 til ICCS 2016 så man omvendt en generel fremgang. Sådan er det også for gennemsnittet af danske elever.

Selvom udviklingen af den konventionelle borger i Danmark ikke adskiller sig fra den generelle udvikling blandt de deltagende lande, skal det fremhæves, at mens de danske elever fra 2009 til 2016 i stigende grad identificerede sig med den konventionelle borger, er den andel i 2022 faldet til under niveauet fra 2009. Hverken i Norge eller Sverige falder elevernes gennemsnit til under niveauerne fra 2009.

Fra ICCS 2016 til nærværende undersøgelse i 2022 er der fjernet to spørgsmål fra temaet, som berørte henholdsvis respekten for myndigheder og vigtigheden af at lære om sit lands historie. Det er dog stadig det samme tema, den konventionelle borger, som undersøges.

Tabel 3.1
Skala for den konventionelle borger

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Italien	52,8	4,4
Frankrig	50,9	2,6
Cypern	50,4	2,0
Norge ^{2,4}	49,7	1,4
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49,6	1,3
Slovenien	49,5	1,2
Polen	49,5	1,2
Nordrhein-Westfalen ⁵	49,2	0,8
Kroatien ²	48,8	0,5
Litauen	48,7	0,4
Spanien	48,4	0,1
Sverige ²	48,4	0,1
Rumænien	48,1	-0,2
Malta	47,6	-0,7
Bulgarien	47,2	-1,1
Danmark ¹	46,9	-1,4
Letland ²	46,6	-1,7
Holland ³	46,6	-1,7
Slovakiet	46,6	-1,8
Serbien	44,7	-3,6
Estland	44,5	-3,9

Europa, gennemsnit 48,3

Andre lande (faldende orden)

Taiwan 54,1

Brasilien ¹ 53,9

Colombia 51,7

Andre lande, gennemsnit 53,2

ICCS totalt, gennemsnit 48,9

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 3.2

Skala for den konventionelle borger over tid i ICCS 2022, 2016 og 2009

Europa 2022, 2016 og 2009	Gennemsnit			Forskel		Forskel
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	
Italien	52,8	55,1	54,4	-2,4	0,7	-1,6
Norge ^{2,4}	49,7	50,7	49,4	-0,9	1,3	0,3
Slovenien	49,5	47,8	46,4	1,7	1,5	3,1
Litauen	48,7	52,1	50,6	-3,4	1,5	-1,9
Sverige ²	48,4	48,5	45,5	-0,1	3,0	2,9
Malta	47,6	49,7	49,6	-2,1	0,1	-1,9
Bulgarien	47,2	49,6	48,7	-2,3	0,8	-1,5
Danmark ¹	46,9	49,8	47,6	-2,9	2,2	-0,8
Letland ²	46,6	50,4	50,0	-3,8	0,4	-3,4
Estland	44,5	47,5	47,1	-3,0	0,4	-2,6
Gennemsnit	48,2	50,1	48,9	-1,9	1,2	-0,7
Europa 2022 og 2016						
Nordrhein-Westfalen ⁵	49,2	47,6	-	1,6	-	-
Kroatien ²	48,8	52,1	-	-3,3	-	-
Holland ³	46,6	47,8	-	-1,2	-	-
Europa 2022						
Frankrig	50,9	-	-	-	-	-
Cypern	50,4	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49,6	-	-	-	-	-
Polen	49,5	-	-	-	-	-
Spanien	48,4	-	-	-	-	-
Rumænien	48,1	-	-	-	-	-
Slovakiet	46,6	-	-	-	-	-
Serbien	44,7	-	-	-	-	-
Andre lande						
Taiwan	54,1	51,9	50,2	2,2	1,7	3,9
Colombia	51,7	52,2	52,1	-0,5	0,1	-0,5
Brasilien ¹	53,9	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret efter faldende gennemsnit for ICCS 2022 i hver gruppe af lande

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Note, ekstra om 2016-lande: NRW levede ikke op til deltagelsesstandarderne i 2016

Den involverede borger

Som alternativ til den konventionelle borger er der den involverede borger. Et demokratisk samfund er også betinget af, at borgerne ser det som en værdi og et vigtigt ansvar at involvere sig i civilsamfundet og i politiske aktiviteter, som ikke indbefattes i det formelle demokrati. Den involverede borger er kendetegnet ved at deltage og engagere sig i politiske aktiviteter, som relaterer sig til enkeltsager og aktuelle udfordringer i fællesskabet. Ofte går disse aktiviteter på tværs af offentlige institutioner, partipolitiske skel og landegrænser. I ICCS er den involverede borger defineret ved at være en aktiv og deltagende borger, som mener, at det er vigtigt selv at handle på sociale og politiske forhold. Den involverede borger er først og fremmest en aktiv medborger.

I skalaen for den involverede borger indgår fire spørgsmål, som undersøger, hvor vigtigt eleverne mener, at det er at gøre følgende for at være en god voksen borger (*meget vigtigt, ret vigtigt, ikke særlig vigtigt* eller *slet ikke vigtigt*):

- At deltage i fredelige protester mod love, der opfattes som uretfærdige
- At deltage i aktiviteter til fordel for mennesker fra lokalsamfundet
- At deltage i aktiviteter til fordel for menneskerettigheder
- At deltage i aktiviteter for at beskytte miljøet

Resultatet for de danske elevers valorisering af den involverede borger er ganske bemærkelsesværdigt (se tabel 3.3). Sammenligner man gennemsnittet af de danske elever med gennemsnittet for alle andre elever i og uden for Europa, som har deltage i ICCS 2022, står det ganske klart, at de danske elever er dem, som i mindst grad identificerer sig med den aktive og deltagende medborger.

Hvor forskellen mellem de danske drenge og piger i forhold til den konventionelle borger er meget lille, er der en interessant forskel på lidt over to skalapoint mellem kønnene i pigernes favør. Pigerne er altså mere aktivt indstillede end drengene.

Spredningen på skalaen mellem top og bund er den største i forhold til de tre borgertyper, som her undersøges. Der er en generel tendens til, at eleverne fra de sydeuropæiske lande er mere aktivt indstillede end eleverne fra de centralt og nordligt placerede lande i Europa. Også i Brasilien, Columbia og Taiwan identificerer eleverne sig i høj grad med den involverede borger.

Sammenlignes de danske resultater med de norske og svenske resultater, ændrer det ikke ved konklusionen. De norske elever placerer sig på det europæiske gennemsnit, de svenske elever lidt under, hvorimod de danske elever også adskiller sig radikalt fra de skandinaviske lande ved at opnå næsten fire skalapoint mindre end det svenske resultat.

Det betyder ikke, at de danske elever slet ikke kan forestille sig at involvere sig som voksne. Procentvis er der flere elever, som mener, at det *meget vigtigt* og særligt *ret vigtigt* at deltage i aktiviteter for miljøbeskyttelse og menneskerettigheder end elever, som mener, at det *ikke* er *særligt vigtigt* eller *slet ikke vigtigt*. Det forholder sig omvendt med at deltage i fredelige protester og i aktiviteter for mennesker fra lokalsamfundet. Her forventer de fleste ikke at ville deltage.

Den involverede borger over tid

Temaet om den involverede borger er blevet undersøgt på samme måde i både ICCS 2009, ICCS 2016 og ICCS 2022. Uagtet at danske elever i alle tre undersøgelser har opnået de laveste gennemsnit overhovedet, hvilket i sig selv er et bemærkelsesværdigt resultat, er de danske elevers indstilling til at involvere sig som voksen i ICCS 2022 faldet til under niveauet i ICCS 2009. De danske elevers gennemsnit er faldet med 2,3 skalapoint siden 2009. Udviklingen peger på, at identifikationen med denne borgertype kun er blevet mere vanskelig for eleverne over de seneste år.

I de 13 europæiske lande i ICCS 2022, som også deltog i ICCS 2016, er tendensen for alle, at eleverne i faldende grad identificerer sig med den involverede borger. Mellem ICCS 2009 og ICCS 2016 var der ikke på samme måde en entydig tendens, men kun små forskydninger i forskellige retninger. De unges forberedelse til og dannelse som aktive demokratiske medborgere bliver således over tid, og særligt i den seneste periode, generelt svagere.

Tabel 3.3
Skala for den involverede borger

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Italien	51,0	3,5
Kroatien ²	50,7	3,2
Rumænien	50,5	3,1
Polen	50,5	3,1
Spanien	49,9	2,5
Cypern	49,5	2,0
Bulgarien	49,3	1,9
Malta	48,7	1,2
Serbien	48,5	1,1
Litauen	48,0	0,6
Slovenien	47,5	0,1
Norge ^{2, 4}	47,5	0,1
Slovakiet	46,9	-0,6
Letland ²	46,2	-1,3
Schleswig-Holstein ^{1, 5}	45,9	-1,5
Sverige ²	45,8	-1,7
Estland	45,4	-2,0
Frankrig	45,1	-2,4
Nordrhein-Westfalen ⁵	44,8	-2,6
Holland ³	42,7	-4,8
Danmark ¹	41,9	-5,6

Europa, gennemsnit 47,4

Andre lande

Colombia	51,6
Taiwan	51,6
Brasilien ¹	51,3

Andre lande, gennemsnit 51,5

ICCS totalt, gennemsnit 47,9

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 3.4
Skala for den involverede borger i ICCS 2022, 2016 og 2009

Europa 2022, 2016 og 2009	2022	Gennemsnit 2016	2009	Forskel 2022-2016	Forskel 2016-2009	Forskel 2022-2009
Italien	51,0	53,1	51,9	-2,1	1,1	-0,9
Bulgarien	49,3	53,3	53,7	-4,0	-0,4	-4,4
Malta	48,7	49,7	49,2	-1,1	0,6	-0,5
Litauen	48,0	48,7	48,7	-0,7	0,0	-0,7
Slovenien	47,6	49,3	48,2	-1,7	1,1	-0,6
Norge ^{2,4}	47,5	49,7	49,1	-2,2	0,6	-1,6
Letland ²	46,2	47,9	49,4	-1,7	-1,5	-3,2
Sverige ²	45,8	49,2	47,6	-3,5	1,6	-1,8
Estonia ¹	45,4	48,1	48,0	-2,7	0,2	-2,5
Danmark¹	41,9	43,9	44,1	-2,1	-0,2	-2,3
Gennemsnit	47,1	49,3	49,0	-2,2	0,3	-1,9
Europa 2022 og 2026						
Kroatien ²	50,7	51,9	-	-1,2	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	44,8	47,4	-	-	-	-
Holland ³	42,7	44,6	-	-2,0	-	-
Europa 2022						
Rumænien	50,5	-	-	-	-	-
Polen	50,5	-	-	-	-	-
Spain	49,9	-	-	-	-	-
Cypern	49,5	-	-	-	-	-
Serbien	48,5	-	-	-	-	-
Slovakiet	46,9	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein	45,9	-	-	-	-	-
Frankrig	45,1	-	-	-	-	-
Andre lande						
Colombia	51,6	54,5	54,7	-2,9	-0,2	-3,1
Taiwan	51,6	51,6	52,1	0,1	-0,6	-0,5
Brasilien ¹	51,3	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret efter faldende gennemsnit for ICCS 2022 i hver gruppe af lande

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Note, ekstra om 2016-lande: NRW levede ikke op til deltagelsesstandard i 2016

Den globale borger

Som et nyt tema i ICCS 2022 undersøges elevernes identifikation med den globale borger. Den globale borger er kendetegnet ved at interessere sig for sociale og politiske forhold, som går på tværs af landegrænser og udspiller sig i egne af verden, der ligger fjernt fra borgerens egen livsverden. En vigtig forudsætning for den globale borger er interessen for forskellige kulturer og sprog. Den globale borger engagerer sig i skabe lige muligheder for alle mennesker over hele verden, og ser det som et afgørende ansvar at hjælpe mennesker fra mindre udviklede lande. Som en aktuel global problemstilling fremhæves her miljøet og refleksionen over betydningen af ens egen levevis. Denne borgertype er i høj grad en engageret global medborger.

Denne skala indbefatter fire spørgsmål, som beskriver, hvor vigtigt eleverne mener, det er at gøre følgende som en god voksen borger (*meget vigtigt, ret vigtigt, ikke særlig vigtigt eller slet ikke vigtigt*):

- At udvise interesse for forskellige kulturer og sprog
- At ændre på ens personlige måde at leve på for at blive mere miljøvenlig
- At støtte initiativer, der fremmer lige muligheder for alle mennesker over hele verden
- At hjælpe mennesker fra mindre udviklede lande

Af de tre borgertyper, som ICCS undersøger, er den globale borger den borgertype, som de fleste danske elever bedst kan identificere sig med. De mener i særlig grad, at det er værdifuldt at hjælpe andre mennesker fra mindre udviklede lande og at fremme lige muligheder over hele verden. Der er en nævneværdig stor forskel mellem drenge og piger i Danmark. Med 48,1 skalapoint placerer de danske piger sig 3,7 point over drengene, som kun opnår 44,5 skalapoint.

Ikke desto mindre afslører den europæiske sammenligning med al tydelighed, at de danske elever relativt til alle andre i gennemsnit identificerer sig meget mindre med den globale borger. De danske elever opnår undersøgelsens laveste gennemsnit og placerer sig som det eneste land markant under det europæiske gennemsnit med en forskel på 3 skalapoint. I lighed med resultatet for den involverede borger, er også dette et bemærkelsesværdigt resultat.

Ligesom med den involverede borger, er der en tendens til, at de sydeuropæiske lande placerer sig højest på skalaen. Spredningen mellem de forskellige deltagende lande er dog mindre på denne skala, hvilket betyder, at forskellene i indstillingen blandt eleverne fra de forskellige lande tilsvarende er mindre. Det betyder også, at de danske elever ikke i helt samme grad som i forhold til den involverede borger adskiller sig fra de fleste andre elever i Europa.

Blandt de skandinaviske lande finder man ligeledes det samme hierarki som i forhold til den involverede borger. De norske elever er i gennemsnit væsentligt mere engagerede i den globale borgers værdier end de danske elever. Forskellen er 2,6 skalapoint. De svenske elever placerer sig igen imellem Norge og Danmark.

Tabel 3.5
Skala for den globale borger

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Italien	53,2	3,9
Kroatien ²	52,4	3,1
Frankrig	52,1	2,8
Spanien	52,1	2,8
Rumænien	51,4	2,1
Malta	50,7	1,4
Polen	50,2	0,9
Litauen	50,1	0,8
Cypern	49,8	0,5
Slovakiet	49,1	-0,2
Norge ^{2,4}	48,9	-0,4
Slovenien	48,7	-0,5
Bulgarien	48,3	-0,9
Estland	48,2	-1,1
Serbien	48,0	-1,3
Sverige ²	47,8	-1,4
Letland ²	47,2	-2,1
Schleswig-Holstein ^{1,5}	47,2	-2,1
Holland ³	46,9	-2,4
Nordrhein-Westfalen ⁵	46,6	-2,7
Danmark ¹	46,3	-3,0
Europa, gennemsnit	49,3	
Andre lande		
Colombia	52,8	
Taiwan	52,0	
Brasilien ¹	50,9	
Andre lande, gennemsnit	51,9	
ICCS totalt, gennemsnit	49,6	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler
2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen
3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler
4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark
5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

4: De unges interesse for politik i national og global kontekst

Borgernes interesser for sociale og politiske forhold og deres samtaler med hinanden udgør et vigtigt fundament for ethvert demokrati. Det er i samtalerne, at borgerne får mulighed for at udveksle politiske interesser og at blive klogere på hinanden, ligesom det er i samtalerne, at man får mulighed for at gøre sine bekymringer for fremtiden gældende. I det danske demokrati, som ofte beskrives som et deliberativt demokrati, har rådslagning, dialog og samtale en central placering i de politiske beslutningsprocesser. Desuden kan man argumentere for, at dialog og samtale i sig selv forbereder og danner borgerne til demokrati.

En forudsætning for dette er, at borgerne rent faktisk interesserer sig for politiske og sociale spørgsmål, og at de ønsker at dele dem med andre. Dette giver ikke sig selv. At borgerne har sociale og politiske interesser, og at de ønsker at inddrage dem i samtaler, kræver, at borgene forberedes og dannes til det. I dette kapitel undersøges, i hvilken grad eleverne har disse og lignende erfaringer. En vigtig del af dette tema handler om at få indsigt i, i hvilken grad eleverne interesserer sig og har samtaler, og hvad de oplever som samfundsmæssige udfordringer og trusler.

Et gennemgående fokus i ICCS 2022 er unges forhold til miljø- og klimaforandringer. Det er et emne, som i særlig grad optager unge verden over. Et specifikt fokus på miljø og klima som en trussel for fremtiden kan i denne sammenhæng udvide forståelsen af unges politiske interesser, samtaler og bekymringer for verdens fremtid.

På dette grundlag undersøges i dette kapitel fire temaer:

- Politisk interesse
- Politiske samtaler
- Fremtiden og globale trusler
- Miljø- og klimaforandringer som trussel for fremtiden

Politisk interesse

I dette tema undersøges elevernes interesse for politiske og sociale spørgsmål i begrebernes brede og mest abstrakte betydning. Det åbner op for forskellige forståelser af, hvad begreberne dækker over. Hensigten er dog ikke at undersøge, hvilke sociale og politiske spørgsmål der optager eleverne, men i hvilken grad politiske og sociale spørgsmål i bred forstand indgår i deres overvejelser og interessesfærer.

Der stilles et enkelt spørgsmål, som undersøger, hvor interesserede eleverne er i følgende (*meget interesseret, ret interesseret, ikke særlig interesseret eller slet ikke interesseret*):

- Sociale og politiske spørgsmål

I den europæiske sammenligning (se tabel 4.1) viser resultaterne, at Danmark er blandt de lande, hvor man finder de største andele af elever, som interesserer sig for sociale og politiske spørgsmål. 38 procent af de danske elever er enten *meget* eller *ret interesserede*, hvilket er 7 procentpoint mere end det europæiske gennemsnit. Det danske resultat er på niveau med det svenske og et stykke over det norske, som placerer sig på det europæiske gennemsnit. Langt de fleste elever benytter de to mellemste svarkategorier, hvilket vil sige, at de fleste elever tilkendegiver, at de er *ikke særlig interesseret* eller *ret interesseret*. Andelen af elever, som er *meget interesserede*, spredt sig på tværs af alle lande i Europa fra 3 til 10 procent. For Danmark er andelen af *meget interesseret* 6 procent.

Der er en betydelig forskel på den danske fordeling og fordelingen i Slesvig-Holsten, hvor den største andel af elever i undersøgelsen tilkendegiver interesse. Slesvig-Holsten adskiller sig i gruppen af europæiske lande ved at lægge stor afstand til listens nummer to, som er den tyske modpart fra Nordrhein-Westfalen. Det er således i Tyskland, man finder de største andele af elever, som er interesserede i sociale og politiske spørgsmål, og derefter kommer Polen, Italien, Sverige og Danmark.

Generelt må det dog konstateres, at eleverne på tværs af landene kun i mindre grad opfatter sig selv som interesserede i politiske og sociale spørgsmål i den abstrakte betydning, som undersøges her, og sådan er det også blandt danske elever.

Politisk interesse over tid

Ser man på udviklingen af elevernes interesse for sociale og politiske spørgsmål over tid, er de unges interesse generelt svagt faldende siden den forrige ICCS-cyklus i 2016 (se tabel 4.2). I ICCS 2022 er det kun Italien, der skiller sig ud med markant stigende interesse, mens Sverige og Kroatien skiller sig ud med markante fald.

Tabel 4.1

Politisk interesse

	Meget eller ret interesseret %	Slet ikke eller ikke særlig interesseret %
Europa		
Schleswig-Holstein ^{1,5}	48	52
Nordrhein-Westfalen ⁵	43	57
Polen	40	60
Italien	39	61
Sverige ²	38	62
Danmark ¹	38	62
Litauen	35	65
Frankrig	34	66
Estland	33	67
Norge ^{2,4}	31	69
Malta	31	69
Spanien	30	70
Bulgarien	29	71
Rumænien	28	72
Kroatien ²	27	73
Cypern	27	73
Letland	26	74
Slovenien	22	78
Slovakiet	21	79
Holland ³	20	80
Serbien	17	83
Europa, gennemsnit	31	69
Andre lande		
Colombia	46	54
Brasilien ¹	41	59
Taiwan	35	65

Tabellen er sorteret faldende efter summen af meget eller ret interesseret.

Tallene er afrundede valide procenter.

Noter

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Tabel 4.2

Politisk interesse i ICCS 2022 og ICCS 2016

Meget eller ret interesseret i politiske og sociale spørgsmål			
	ICCS 2022	ICCS 2016	
Europa	%	%	Forskel
Italien	39	32	8
Holland ³	20	18	2
Norge ^{2,4}	31	31	0
Estland	33	34	-1
Litauen	35	36	-1
Letland ²	26	28	-2
Danmark ¹	38	40	-2
Slovenien	22	24	-2
Malta	31	34	-3
Bulgarien	29	32	-4
Sverige ²	38	44	-6
Kroatien ²	27	36	-9
Polen	40	-	-
Rumænien	28	-	-
Serbien	17	-	-
Slovakiet	21	-	-
Spanien	30	-	-
Cypern	27	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	43	-	-
Schleswig-Holstein ^{1,5}	48	-	-
Frankrig	34	-	-
	31	32	
Andre lande			
Colombia	46	29	16
Taiwan	35	29	5
Brasilien ¹	41		

Tabellen er sorteret faldende efter forskellen af summen af meget eller ret interesseret i ICCS 2022 og ICCS 2016.

Tallene er afrundede valide procenter.

Noter

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Politiske samtaler

Samtaler og dialog om samt diskussioner af politiske og sociale spørgsmål er som nævnt et af de centrale temaer inden for demokrati og demokratisk dannelse. Det er via samtalen, at unge mennesker får mulighed for at få kendskab til andres værdier og holdninger, ligesom de herigennem får mulighed for at danne deres egne. Men det er også i de konkrete politiske samtaler, som de unge har, at de får mulighed for at give deres politiske interesser til kende. Den politiske samtale er et af de helt centrale engagements- og deltagelsesformer, hvor de 14-årige borgere i 8. klasse rent faktisk har mulighed for at give sig til kende og påvirke omverdenen.

Politiske samtaler kan foregå mange forskellige steder og med mange forskellige mennesker. De kan foregå i samfundets offentlige rum, på skolen eller i nære og private sfærer. I dette tema undersøges, hvor ofte eleverne konkret har samtaler i nære og private sfærer med venner og deres forældre om politiske, sociale og internationale forhold.

I dette tema om politiske samtaler indgår fire spørgsmål, som undersøger, hvor ofte eleverne gør følgende (*aldrig eller næsten aldrig, månedligt, ugentligt, hver dag eller næsten hver dag*):

- Taler med deres forældre om politiske eller sociale spørgsmål
- Taler med deres forældre om, hvad der sker i andre lande
- Taler med venner om politiske eller sociale spørgsmål
- Taler med venner om, hvad der sker i andre lande

Resultaterne viser (se tabel 4.3), at de danske elever taler overordentligt meget med hinanden og deres forældre om politiske spørgsmål relativt til de fleste andre elever i Europa. Ganske vist er der tre lande, som opnår et lidt højere gennemsnit end Danmark, men forskellene er små og på under 1 skalapoint. Således opnår de danske elever 2,5 skalapoint mere end gennemsnittet for eleverne fra alle de deltagende europæiske lande.

I en skandinavisk kontekst er det danske resultat lige så bemærkelsesværdigt. Gennemsnittet af de danske elevers politiske samtaler ligger næste 2 skalapoint over det tilsvarende resultat for de svenske elever og hele 3 skalapoint over de norske elever. Især mellem Danmark og Norge er der således en markant forskel. Det er pigerne, som har flest samtaler i Danmark. De opnår i gennemsnit lidt over et skalapoint mere end drengene.

I Danmark er der desuden en gennemgående tendens til, at eleverne langt oftere har politiske samtaler med deres forældre end med deres venner, uanset om det er om politiske eller sociale forhold eller begivenheder i andre lande. Det er imidlertid en tendens, der også gælder i andre lande, så Danmarks høje placering på skalaen afspejler, at danske elever generelt har hyppigere samtaler både med deres forældre og deres venner.

Tabel 4.3

Skala for deltagelse i politiske samtaler med forældre og venner

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Nordrhein-Westfalen ⁵	57,7	3,3
Schleswig-Holstein ^{1,5}	57,7	3,3
Litauen	57,2	2,8
Danmark ¹	56,9	2,5
Polen	56,1	1,7
Italien	55,2	0,8
Sverige ²	55,1	0,7
Estland	55,0	0,6
Letland ²	54,5	0,2
Slovakiet	54,3	-0,1
Norge ^{2,4}	54,2	-0,2
Cypern	54,0	-0,4
Spanien	54,0	-0,4
Kroatien ²	53,8	-0,5
Frankrig	53,7	-0,6
Malta	53,7	-0,7
Rumænien	52,7	-1,7
Holland ³	52,3	-2,1
Bulgarien	51,9	-2,5
Slovenien	51,2	-3,2
Serbien	50,9	-3,5
Europa, gennemsnit	54,4	
Andre lande		
Taiwan	54,0	
Brasilien ¹	53,4	
Colombia	53,1	
Andre lande, gennemsnit	53,5	
ICCS totalt, gennemsnit	54,3	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler
2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen
3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler
4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark
5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Politiske samtaler over tid

Hyppigheden af 8. klasseelevernes politiske samtaler med forældre og venner har i Danmark været støt stigende over de tre undersøgelser, hvor ICCS har fokuseret på dette tema (se tabel 4.4). Således er skalagennemsnittet for 8. klasserne fra ICCS 2009 over ICCS 2016 til ICCS 2022 steget med 6,6 skalapoint, hvilket i ICCS-sammenhæng er en markant stigning. Ikke bare taler de danske elever relativt meget med hinanden og deres forældre, men deres samtaler forekommer hyppigere over tid.

Den positive tendens er generel for de deltagende lande, som har deltaget i alle tre ICCS-undersøgelser, men særlig markant i Danmark og Sverige, idet man i Sverige finder en endnu mere radikal udvikling. De svenske elevers udvikling skal dog ses i lyset af et meget lavt gennemsnit i ICCS 2009.

Resultaterne peger generelt på, at unge ikke kun i Danmark, men generelt i Europa, i disse år bliver stadig mere engagerede i at diskutere politiske, sociale og internationale forhold.

Tabel 4.4

Skala for samtaler uden for skolen over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa	Gennemsnit skala			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Litauen	57,2	53,7	50,9	3,5	2,8	6,3
Danmark ¹	56,9	54,3	50,3	2,6	4,0	6,6
Italien	55,2	53,1	52,2	2,1	0,9	3,0
Sverige ²	55,1	52,9	46,5	2,2	6,4	8,6
Estland	55,0	52,2	49,2	2,8	2,9	5,7
Letland ²	54,5	53,6	52,9	0,9	0,7	1,6
Norge ^{2,4}	54,2	51,2	49,0	3,0	2,2	5,2
Malta	53,7	53,3	50,8	0,4	2,5	2,9
Holland ³	52,3	49,7	46,2	2,5	3,5	6,0
Bulgarien	51,9	51,4	50,4	0,6	0,9	1,5
Slovenien	51,2	50,7	47,9	0,5	2,8	3,3
Gennemsnit	54,3	52,4	49,7	1,9	2,7	4,6
2022 og 2016						
Nordrhein-Westfalen ⁵	57,7	53,3	-	4,4	-	-
Kroatien ²	53,8	53,1	-	0,8	-	-
2022 og 2009						
Polen	56,1	-	50,5	-	-	5,6
Slovakiet	54,3	-	49,6	-	-	4,7
Cypern	54,0	-	50,0	-	-	4,1
Spanien	54,0	-	47,8	-	-	6,3
2022						
Schleswig-Holstein ^{1,5}	57,7	-	-	-	-	-
Frankrig	53,7	-	-	-	-	-
Rumænien	52,7	-	-	-	-	-
Serbien	50,9	-	-	-	-	-
Andre lande						
Taiwan	54,0	51,2	49,4	2,8	1,9	4,6
Colombia	53,1	50,6	51,0	2,5	-0,4	2,1
Brasilien ¹	53,4	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret faldende inden for hver gruppe af lande efter gennemsnittet på skalaen for ICCS 2022.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Ekstra noter

Nordrhein-Westfalen levede ikke op til deltagelsesstandard i 2016

Holland levede ikke op til deltagelsesstandard i 2009

Fremtiden og globale trusler

De politiske fællesskaber har i høj grad været præget af kriser og globale trusler i de seneste år. Disse kriser og trusler har afgørende implikationer for hverdagslivet og demokratierne rundt om i verden, ligesom de på forskellige måder indgår i unges liv, interessesfærer og politiske samtaler. Ofte er det ikke nemt af afgøre, om truslerne er forankret i lokale eller globale forhold. Grænserne er som oftest flydende. Befolkningsgrupper og forskellige egne af verden rammes uens, og borgere opfatter dem forskelligt. Alene i Europa må man forvente, at de forhold som truer verdens fremtid, opleves forskelligt af unge.

I dette tema spørges til elevernes opfattelse af fattigdom, arbejdsløshed, overbefolkning, voldelige konflikter, smitsomme sygdomme, terrorisme og globale finanskriser. Hver især kan disse samfundsmæssige udfordringer give en indsigt i, hvilke typer af trusler der bekymrer eleverne, og som helhed kan de give en forståelse af, i hvilken grad eleverne i de forskellige lande har denne type bekymringer for fremtiden.

Med udgangspunkt i en række vigtige samfundsmæssige udfordringer tilkendegiver eleverne, i hvilken grad de mener, at følgende udgør en trussel for verdens fremtid (*i stor grad, i nogen grad, lille grad eller slet ikke*):

- Voldelige konflikter
- Fattigdom
- Arbejdsløshed
- Overbefolkning
- Smitsomme sygdomme
- Terrorismen
- Globale finanskriser

Eleverne på tværs af de deltagende lande er i høj grad bekymrede over disse forhold og mener, at de udgør en trussel for fremtiden (se tabel 4.5). Resultaterne bekræfter også, at der er afgørende forskelle mellem eleverne fra de forskellige lande. Kriser og trusler opfattes altså forskelligt på tværs af Europa og i andre dele af verden, som resultaterne fra Brasilien, Colombia og Taiwan indikerer. Selv elever fra lande geografisk meget tæt på hinanden kan opfatte truslerne forskelligt. Et interessant eksempel er, at der er relativt få elever i Danmark og Holland, som vurderer, at voldelige konflikter udgør en reel trussel, hvorimod langt størstedelen af eleverne i de to delstater i nabolandet Tyskland mener, at det i høj grad er en trussel for verdens fremtid.

Generelt er det sådan, at eleverne i de skandinaviske lande som oftest er mindre bekymrede over trusler end langt de fleste elever fra andre lande. Kun i Holland finder man et gennemsnit, som er på niveau med de skandinaviske elever. Generelt opfatter eleverne i Norge og Sverige truslerne som mere afgørende end eleverne i Danmark. Dette gælder i særlig grad for fattigdom og voldelige konflikter.

I Danmark og Holland finder man i et generelt perspektiv de mindste andele af elever, som overhovedet er bekymrede for kriser og trusler mod verdens fremtid. Blandt de danske elever er det i højeste grad overbefolkning og i mindste grad arbejdsløshed, som bekymrer.

Fremtiden og globale trusler over tid

I forhold til udviklingen af 8. klasseelevernes opfattelse af fremtiden og globale trusler fra ICCS 2016 til ICCS 2022 finder man en række interessante resultater. For det første kan man konkludere, at det generelle bekymringsniveau er nogenlunde stabilt, men for det andet, at elevernes bekymringer ændrer karakter over tid.

Generelt oplever de europæiske elever voldelige konflikter, overbefolkning og til dels globale finanskriser som mere truende i ICCS 2022 end i ICCS 2016. Omvendt opfatter eleverne, at terrorisme og smitsomme sygdomme er blevet mindre udfordrende siden 2016. Udviklingen i smitsomme sygdomme fremstår interessant i lyset af, at dataindsamlingen fandt sted under covid-19-pandemien.

I Danmark finder man samme tendens over tid. Det generelle billede af de danske elever viser, at de er blevet en anelse mindre bekymrede over disse syv trusler, hvilket i særlig grad gælder for terrorisme og smitsomme sygdomme. Overbefolkning er omvendt den tematik, som de i mest stigende grad vurderer som en trussel for fremtiden.

Tabel 4.5

Procentandel af elever, der er enige i, at de anførte fænomener i stor grad er en trussel for verdens fremtid (over tid)

Europa 2022 og 2016	Fattigdom		Voldelige konflikter		Terrorisme		Global finanskrise		Smitsomme sygdomme		Overbefolkning		Arbejdsløshed		Gennemsnit 2022	Gennemsnit 2016
	2022	2016	2022	2016	2022	2016	2022	2016	2022	2016	2022	2016	2022	2016		
Litauen	61	63	71	63	64	75	58	48	63	73	46	37	45	41	58	57
Bulgarien	56	59	53	48	55	67	56	53	57	62	44	38	57	53	54	54
Letland ²	52	51	58	49	58	75	59	44	50	68	46	40	49	44	53	53
Malta	55	59	53	51	54	75	48	42	58	66	51	43	39	34	51	53
Estland	44	41	53	44	55	76	46	26	50	65	58	39	50	36	51	46
Italien	58	57	63	55	53	72	51	51	55	61	34	31	39	45	50	53
Slovenien	55	65	44	42	50	71	48	47	49	65	45	44	44	55	48	55
Kroatien ²	58	65	53	48	54	81	49	55	38	69	32	29	49	57	48	58
Sverige ²	45	43	47	34	41	51	44	31	41	34	45	41	36	27	43	37
Norge ^{2,4}	53	49	43	32	40	54	38	38	34	40	44	37	34	28	41	40
Holland ³	34	36	28	27	33	53	37	32	38	42	45	37	30	27	35	37
Danmark ¹	37	41	33	27	36	58	34	33	30	46	46	39	28	26	35	39
Gennemsnit	51	52	50	43	49	67	47	42	47	58	45	38	42	40	47	49
2022																
Rumænien	58	-	59	-	63	-	60	-	59	-	48	-	39	-	55	
Cypern	61	-	57	-	50	-	57	-	54	-	44	-	52	-	54	
Frankrig	59	-	55	-	59	-	52	-	58	-	58	-	33	-	53	
Spanien	56	-	54	-	53	-	51	-	53	-	35	-	47	-	50	
Slovakiet	51	-	54	-	48	-	50	-	46	-	45	-	44	-	49	
Polen	32	-	78	-	52	-	43	-	51	-	44	-	35	-	48	
S.-Holstein ^{1,5}	38	-	77	-	48	-	32	-	42	-	39	-	29	-	44	
Serbien	51	-	47	-	43	-	41	-	46	-	33	-	43	-	43	
N.-Westfalen ⁵	41	-	80	-	49	-	30	-	44	-	33	-	25	-	43	
Gennemsnit	50		55		50		47		48		44		40			
Andre lande																
Taiwan	55	52	50	50	60	71	64	48	74	66	49	39	50	40	57	52
Colombia	58	66	59	68	56	65	56	61	63	73	54	47	55	55	57	62
Brasilien ¹	67	-	70	-	66	-	64	-	73	-	50	-	68	-	65	-

Tabellen er sorteret fra venstre mod højre efter faldende gennemsnit på spørgsmålene for lande med deltagelse i både ICCS 2022 og ICCS 2009. Tabellen er sorteret faldende lodret efter det samlede gennemsnit i procent i ICCS 2022 (mørk gul).

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Miljø- og klimaforandringer som trussel for fremtiden

En af de helt afgørende globale trusler mod verdens fremtid er miljø- og klimaforandringer. Dette tema beskrives ofte bredt som en klimakrise, hvorved der henvises til en række underliggende forhold som forurening, faldende biodiversitet og vandmangel. Denne krise har fået en sådan karakter, at den ikke alene kan betragtes som en trussel, der vedrører forandringer i naturen og i klimaet, men som også må betragtes som en krise, der allerede har og i fremtiden vil få afgørende konsekvenser for politiske, sociale og demokratiske forhold. Miljø- og klimaforandringer er desuden en problemstilling, som i disse år optager mange unge verden over.

I dette tema undersøges unges opfattelse af klimakrisen og en række af dens underliggende tematikker med henblik på dels at få viden om, i hvilken grad de unge opfatter klimaforandringer som en trussel, dels at få indsigt i deres bekymringer for fremtiden på et område, som har deres særlige interesse.

Sammen med det forrige tema om *Fremtiden og globale trusler* giver disse to temaer på et generelt og nu specifikt niveau en bredere indsigt i de unges oplevelser af samfundsmæssige udfordringer, kriser og trusler mod verdens fremtid. Sammenligner man de danske elevers tilkendegivelser over for de to temaer, er det helt tydeligt, at de største andele af eleverne oplever, at miljø- og klimaforandringer bekymrer dem mest.

På baggrund af en række forhold, som relaterer sig til miljø- og klimaforandringer, skal eleverne tilkendegive, i hvilken grad de mener, at følgende udgør en trussel for verdens fremtid (*i stor grad, i nogen grad, lille grad eller slet ikke*):

- Forurening
- Klimaforandringer
- Udryddelse af arter, tab af biodiversitet
- Mangel på vand

Betydelige andele af de danske elever mener, at miljø- og klimaforandringer udgør en trussel for verdens fremtid. I gennemsnit mener 88,5 procent af eleverne, at de fire forhold, der her spørges til, *i nogen grad* eller *i stor grad* udgør en trussel. Det er først og fremmest klimaforandringerne, 94 procent, og forurening, 93,6 procent, som bekymrer dem. I en dansk kontekst er det klart pigerne, med 3,2 skalapoint mere end drengene, som er mest optagede af miljø- og klimaforandringer som en trussel for fremtiden.

Den europæiske sammenligning afslører dog, at selv om de danske elever i høj grad er optagede af miljø- og klimaforandringer, er de ikke nær så bekymrede, som de fleste andre elever i Europa. De danske elever placerer sig således i bunden af skalaen og 1,5 skalapoint under gennemsnittet.

De norske, svenske og danske elever opnår stort set de samme resultater. Grundlæggende er de europæiske elever meget optagede af miljø- og klimaforandringer, hvilket også viser sig ved, at forskellene mellem landene generelt er små.

Tabel 4.6

Skala for opfattelse af klima og miljø som trusler for verdens fremtid

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Frankrig	52,9	3,0
Litauen	52,5	2,6
Italien	52,0	2,2
Spanien	51,2	1,3
Slesvig-Holsten ^{1,5}	51,2	1,3
Estland	51,0	1,1
Polen	50,9	1,0
Nordrhein-Westfalen ⁵	50,6	0,7
Kroatien ²	50,5	0,6
Letland ²	50,1	0,2
Slovakiet	49,9	0,0
Slovenien	49,8	-0,1
Rumænien	49,6	-0,2
Bulgarien	49,3	-0,6
Malta	48,8	-1,1
Sverige ²	48,7	-1,2
Norge ^{2,4}	48,5	-1,4
Danmark ¹	48,4	-1,5
Cypern	48,1	-1,8
Holland ³	46,9	-3,0
Serbien	46,8	-3,1
Europa, gennemsnit	49,9	
Andre lande		
Taiwan	52,9	
Brasilien ¹	49,4	
Colombia	49,2	
Andre lande, gennemsnit	50,5	
ICCS totalt, gennemsnit	50,0	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler
2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen
3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler
4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark
5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Miljø- og klimaforandringer som trussel for fremtiden over tid

Også i ICCS 2016 undersøgte man dette tema ud fra tre af de aktuelle fire underliggende forhold: forurening, klimaforandringer og vandmangel. Spørgsmålet om tab af biodiversitet var ikke med 2016. Den generelle tendens blandt alle de lande, som deltog i både ICCS 2016 og ICCS 2022, er, at eleverne oplever, at miljø- og klimaforandringer udgør en stadig stigende trussel for verdens fremtid, om end der er ret stor forskel på i hvilken grad. Kort sagt bliver eleverne i dette tema mere bekymrede over tid. Det er først og fremmest spørgsmålet om klimaforandringer, som eleverne i stigende grad opfatter som en trussel, men generelt i Europa opfattes forurening fortsat som den største trussel.

Der er nogle interessante forskelle i udviklingen fra 2016 til 2022 blandt de skandinaviske elever. I Danmark følger eleverne grundlæggende den generelle tendens i Europa, hvorimod de svenske elever ikke synes at blive mere optagede af klima over tid. I både Norge og Sverige er det særligt i forhold til mangel på vand, at eleverne udviser stigende bekymring.

Tabel 4.7

Opfattelsen af om forskellige miljømæssige forhold i høj grad udgør en trussel for verdens fremtid (procent) i ICCS 2022 og ICCS 2016

Europa	Forurening			Klimaforandringer			Vandmangel			Gennemsnit	Gennemsnit	Forskel
	2022	2016	Forskel	2022	2016	Forskel	2022	2016	Forskel	ICCS 2022	ICCS 2016	
Italien	86	84	2,1	76	44	31,2	84	71	12,8	82	66	15
Estland	82	64	17,8	69	48	21,3	75	72	2,6	75	62	14
Holland ³	66	63	3,0	66	48	18,1	59	44	15,0	64	52	12
Kroatien ²	80	67	13,4	66	47	18,5	78	77	0,3	74	64	11
Letland ²	82	75	6,4	70	50	19,9	72	67	4,8	75	64	10
Malta	73	63	10,5	69	51	17,1	67	66	0,9	70	60	9
Litauen	86	86	-0,2	75	57	18,6	85	76	9,2	82	73	9
Norge ^{2,4}	73	76	-2,1	75	66	8,9	55	41	14,1	68	61	7
Bulgarien	76	74	2,0	62	51	10,8	72	65	6,6	70	63	6
Danmark ¹	74	75	-1,2	76	64	12,4	62	54	8,0	71	64	6
Sverige ²	75	79	-4,3	71	68	3,0	61	46	14,6	69	65	4
Slovenien	81	81	-0,7	59	47	11,8	75	77	-1,3	72	69	3
Gennemsnit	78	74	3,9	70	54	16,0	70	63	7,3	73	64	9
Frankrig	85	-	-	82	-	-	82	-	-	83	-	-
Spanien	82	-	-	75	-	-	77	-	-	78	-	-
Polen	82	-	-	65	-	-	80	-	-	76	-	-
Rumænien	84	-	-	60	-	-	81	-	-	75	-	-
Slesvig-Holsten ^{1,5}	75	-	-	73	-	-	77	-	-	75	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	74	-	-	70	-	-	77	-	-	74	-	-
Slovakiet	81	-	-	68	-	-	70	-	-	73	-	-
Cypern	76	-	-	64	-	-	64	-	-	68	-	-
Serbien	81	-	-	47	-	-	62	-	-	63	-	-

Andre lande

Taiwan	83	75	8	75	61	14	80	60	20	79	65	14
Colombia	77	90	-13	61	77	-16	70	88	-18	69	85	-16
Brasilien ¹	81	-	-	57	-	-	73	-	-	70	-	-

Tabellen viser de valide procentandele, der 'i høj grad' ser de nævnte forhold som en trussel.

For lande med deltagelse i både ICCS 2022 og ICCS 2016 er tabellen sorteret faldende efter den samlede forskel på de to undersøgelses resultater.

For øvrige lande er tabellen sorteret efter ICCS 2022-resultatet.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

5: Politisk selvtillid og deltagelse

En vigtig forudsætning for et demokrati er, at børn og unge dannes og forberedes til politisk deltagelse. Det er igennem deltagelse, at borgerne bliver en del af samfundet, tilegner sig det og er med til at forme det, ligesom det er i kraft af borgernes politiske deltagelse, at samfundets indretning baseres på folkets vilje og demokrati.

I nærværende kapitel undersøges unges konkrete og forventede deltagelse i en række generelle og specifikke politiske sammenhænge, som enten relaterer sig direkte til unge eller vedrører de unges deltagelse i det formelle demokrati som voksne.

Politisk deltagelse er betinget af en række faktorer, herunder tilliden til ens egne evner til at bidrage til og medvirke i politiske sammenhænge. Denne tillid beskrives i ICCS som politisk selvtillid. Som borger kan man have meninger, holdninger og politiske interesser, men for at gøre dem gældende i foreninger, frivillige gruppe, bevægelser og til valg er det en forudsætning, at man har tillid til sine politiske evner i disse sammenhænge. Således indledes kapitlet med at undersøge politisk selvtillid som udgangspunkt for politisk deltagelse.

Ud fra de fire følgende temaer ønsker kapitlet at give en bred indsigt i 8. klasseelevers indstilling til aktiv deltagelse og dermed en viden om, hvorledes de forberedes og dannes til politisk deltagelse:

- Politisk selvtillid
- Deltagelse i foreninger
- Deltagelse i forhold til miljø- og klimaforandringer
- Valgdeltagelse som voksen

Politisk selvtillid

Politisk deltagelse forudsætter ikke kun politiske meninger og interesser, men også at borgene har nok politisk selvtillid til, at de kan gøre sig politisk gældende blandt andre. Politisk selvtillid dækker som nævnt over tilliden til sine egne evner til at bidrage til og medvirke i politiske sammenhænge.

Politisk selvtillid vedrører forskellige niveauer, som både handler om at argumentere og præsentere og oplevelsen af, at man er i stand til at vurdere og forstå politiske problemstillinger. Heri indgår også tiltroen til, at man kan organisere og repræsentere andre. For elever i 8. klasse handler det blandt andet om, hvorvidt man har mod til at stille op til elevrådet.

Selvtillid og tiltro til egne evner er en personlig/individuel dimension. I internationale sammenhænge beskrives dette tema som *self-efficacy*, hvor *self* netop fremhæver vurderinger af sig selv. Denne vurdering af sig selv er dog også afhængig af den kontekst, som man befinder sig i, og hvor godt man befinder sig i denne kontekst.

I dette tema om politisk selvtillid indgår syv spørgsmål, som undersøger, hvor godt eleverne tror, at de kan klare følgende (*meget godt, temmelig godt, ikke særlig godt eller slet ikke*):

- At argumentere for sit syn på en omstridt politisk eller social sag
- At stille op til elevrådsvalg
- At organisere en gruppe elever for at opnå forandringer på skolen
- At følge med i en debat om en omstridt sag

- At skrive sin mening om en aktuel sag i et læserbrev eller en e-mail til en avis
- At holde et oplæg for sin klasse om et politisk eller socialt spørgsmål
- At vurdere om oplysninger om et politisk eller socialt spørgsmål er troværdige

Politisk selvtillid er en vanskelig kategori at forstå og arbejde med i forhold til 14-årige. Dels fordi de 14-årige ikke har så stor erfaring med at medvirke i politiske sammenhænge, dels fordi der er en sammenhæng mellem alder og tiltroen til egne evner. Som de europæiske resultater viser, er der da heller ikke stor forskel mellem landene. Kun Rumænien og til dels Holland afviger markant fra gennemsnittet.

Det danske resultat er gennemsnitligt i forhold til den europæiske standard. Det samme gælder for Norge og Sverige. Sammenlignes de danske piger og drenge, finder man ingen forskelle mellem kønnene. Langt de fleste elever i Danmark bruger de lidt forsigtige (midterste) svarkategorier, altså *temmelig godt* eller *ikke særlig godt*.

Politisk selvtillid over tid

Dette tema har været med i alle tre ICCS-undersøgelser siden 2009. I ICCS 2022 har man dog opdateret enkelte detaljer ved spørgsmålene med henblik på at gøre dem mere aktuelle. Blandt andet er spørgsmålet om evnen til at vurdere oplysninger om politiske og sociale spørgsmål som troværdige tilføjet. Det ændrer dog grundlæggende ikke ved, at det er det samme overordnede tema, som undersøges over tid.

Fra ICCS 2009 til ICCS 2016 var der en generel tendens til, at eleverne på tværs af de deltagende lande fik lidt mere selvtillid. Fra ICCS 2016 til ICCS 2022 ser man omvendt en svagt faldende tendens. Det gælder også for gennemsnittet af de danske elever. Fra ICCS 2009 til ICCS 2016 steg det danske resultat med lidt over 1 skalapoint, hvorimod resultaterne fra ICCS 2022 indikerer et lille fald i gennemsnittet. Udviklingen både den ene og anden vej er dog forholdsvis lille. På baggrund af hele perioden fra ICCS 2009 til ICCS 2022 må det konkluderes, at der ikke ses en nævneværdig udvikling.

Tabel 5.1
Skala for politisk selvtillid

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Rumænien	53,9	3,6
Cypern	52,5	2,3
Italien	52,4	2,2
Bulgarien	52,0	1,7
Kroatien ²	51,7	1,4
Spanien	51,3	1,0
Sverige ²	51,0	0,7
Polen	50,9	0,6
Norge ^{2,4}	50,4	0,1
Danmark ¹	50,2	-0,1
Slovenien	50,0	-0,3
Malta	49,8	-0,5
Litauen	49,7	-0,6
Nordrhein-Westfalen ⁵	49,5	-0,8
Estland	49,4	-0,9
Slesvig-Holsten ^{1,5}	49,2	-1,1
Frankrig	49,1	-1,2
Letland ²	48,8	-1,5
Serbien	48,5	-1,8
Slovakiet	48,2	-2,1
Holland ³	47,6	-2,7
Europa, gennemsnit	50,3	
Andre lande		
Brasilien ¹	55,1	
Taiwan	53,8	
Colombia	51,3	
Andre lande, gennemsnit	53,4	
ICCS totalt, gennemsnit	50,7	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 5.2

Skala for politisk selvtillid over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa	Gennemsnit			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Italien	52,4	51,7	51,1	0,7	0,6	1,3
Bulgarien	52,0	52,0	50,3	0,0	1,6	1,6
Sverige ²	51,0	51,6	49,0	-0,6	2,6	2,0
Norge ^{2,4}	50,4	50,5	49,3	-0,2	1,2	1,0
Danmark ¹	50,2	50,7	49,6	-0,5	1,1	0,5
Slovenien	50,0	49,9	49,7	0,1	0,2	0,3
Malta	49,8	50,5	46,6	-0,7	3,9	3,3
Litauen	49,7	50,8	50,0	-1,0	0,8	-0,2
Estland	49,4	49,2	48,2	0,2	1,0	1,2
Letland ²	48,8	47,8	49,1	1,0	-1,2	-0,2
2022 og 2016						
Holland ³	47,6	48,1	-	-0,5	-	-
Kroatien ²	51,7	54,1	-	-2,4	-	-
2022 og 2009						
Cypern	52,5	-	51,4	-	-	1,1
Spanien	51,3	-	49,3	-	-	2,0
Polen	50,9	-	51,0	-	-	-0,1
Slovakiet	48,2	-	48,1	-	-	0,0
2022						
Rumænien	53,9	-	-	-	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	49,5	-	-	-	-	-
Slesvig-Holsten ^{1,5}	49,2	-	-	-	-	-
Frankrig	49,1	-	-	-	-	-
Serbien	48,5	-	-	-	-	-
Andre						
Taiwan	53,8	51,8	48,2	2,1	3,6	5,7
Colombia	51,3	53,2	52,7	-1,8	0,5	-1,3
Brasilien ¹	55,1	-	-	-	-	-

Tabellen er inden for hver gruppe af europæiske lande sorteret faldende efter landenes gennemsnit på skalaen for 2022.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Interessegrupper og foreninger

Dette afsnits tema ligger i forlængelse af kapitel 3, hvor det blandt andet blev undersøgt, i hvilken grad eleverne mener, at en borger bør være aktivt deltagende i lokale og globale politiske fællesskaber. Resultaterne viste meget klart, at de danske elever sammenlignet med eleverne fra de andre deltagende europæiske lande kun i meget lille grad kan identificere sig med dette. En ting er imidlertid indstillingen til deltagelse, noget andet er, hvor meget de unge 14-årige rent faktisk deltager i forskellige politiske fællesskaber?

I dette tema undersøges elevernes konkrete deltagelse i interessegrupper og foreninger. Hensigten er at få viden om, i hvilken grad eleverne medvirker og deltager i sammenhænge, som knytter sig til sociale og politiske interesser. Sammenlignet med undersøgelsen af elevernes indstilling til de tre forskellige borgertyper, spørges der her mere smalt til elevernes deltagelse i ungdomsforeninger, frivillige grupper og globale bevægelser, som relaterer sig til unge.

I denne sammenhæng undersøges således, om eleverne (*inden for de sidste 12 måneder, over et år siden* eller *aldrig*) har deltaget i følgende:

- En politisk orienteret ungdomsforening eller en fagforening
- En frivillig gruppe, der hjælper til i lokalsamfundet
- En gruppe eller en forening, der arbejder for en særlig sag
- En global bevægelse for en særlig sag

Den andel af de danske elever, som har deltaget i politiske ungdomsforeninger, frivillige grupper og globale bevægelser *inden for de sidste 12 måneder* eller *for over et år siden*, er på cirka samme niveau som gennemsnittet i de andre deltagende europæiske lande. De danske elever adskiller sig dog reelt kun fra gennemsnittet ved i noget mindre grad at have deltaget i grupper eller foreninger, der arbejder for en særlig sag. På de øvrige områder er de danske elever gennemsnitlige.

Procentandelene af de danske elever, som har deltaget *inden for de sidste 12 måneder*, er dog isoleret set ret små. Procentandelene på denne mest aktuelle svarkategori går fra 5 til 12 procent. Det kan ikke siges at være store andele af eleverne.

Sammenlignes de danske resultater med de norske og svenske, får man et lidt andet perspektiv. Det viser, at langt større andele af de danske elever er aktive i interessegrupper og foreninger end både de norske og svenske elever, der opnår de to laveste gennemsnit af alle lande i Europa.

Tabel 5.3
Elevers deltagelse i aktiviteter i foreninger eller grupper

Tallene angiver procentandelen af elever, der har deltaget i aktiviteter i relation til					
Europa	Frivillig gruppe lokalt	Gruppe/forening for særlig sag	Global bevægelse	Politisk ungdomsforening	Gennemsnit
Bulgarien	48	56	25	14	36
Cypern	48	49	26	16	35
Rumænien	55	50	22	12	35
Malta	46	31	23	15	29
Litauen	45	34	17	16	28
Polen	59	37	11	5	28
Schleswig-Holstein ^{1,5}	35	34	31	11	28
Spanien	36	34	23	8	25
Frankrig	33	25	14	Ikke data	24
Letland	38	28	16	12	24
Nordrhein-Westfalen ⁵	30	29	24	10	23
Slovakiet	37	29	17	8	23
Danmark ¹	35	21	17	10	21
Slovenien	33	29	12	9	21
Estland	35	20	15	11	20
Serbien	27	30	11	8	19
Italien	28	26	15	6	19
Holland ³	31	18	11	8	17
Kroatien ²	28	26	7	5	17
Norge ^{2,4}	24	16	14	10	16
Sverige ²	14	14	13	6	12
Gennemsnit	36	30	17	10	24
Andre lande					
Colombia	45	47	25	21	35
Brasilien ¹	42	35	19	12	27
Taiwan	25	10	7	3	11

Tabellen er sorteret faldende efter landenes gennemsnit.
 Spørgsmålene er placeret faldende fra venstre mod højre efter faldende gennemsnit.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Interessegrupper og foreninger over tid

Der er to spørgsmål inden for dette tema, som også har været brugt i ICCS 2009 og ICCS 2016. Det drejer sig om, hvorvidt eleverne *inden for det sidste år* eller for *mere end et år siden* har deltaget i en frivillig gruppe, der hjælper til i lokalsamfundet og i en politisk ungdomsforening eller en fagforening. Tilsammen kan de give en (begrænset) indikation af udviklingen over tid i unges konkrete deltagelse.

Danmark er blandt de lande, der siden ICCS 2009 har haft den største tilvækst i andelen af elever, som deltager i frivillige grupper og politiske ungdomsforeninger eller fagforeninger (se tabel 5.4). Det er først og fremmest i forhold til deltagelse i frivillige grupper, der hjælper til i lokalsamfundet, at der er en stigende deltagelse. I Danmark er det således gået støt frem med en tilvækst på henholdsvis 10 og 13 procentpoint mellem hver ICCS-undersøgelse, hvilket i alt betyder, at der er en markant fremgang på 23 procentpoint fra ICCS 2009 til ICCS 2022 blandt eleverne. En tilsvarende udvikling findes i Litauen, Polen og Cypern.

Der er en markant tendens til, at særligt de norske elever over den seneste periode fra ICCS 2016 til ICCS 2022 i mindre grad deltager i frivillige lokale grupper, mens gennemsnitsresultaterne i Sverige er nærmest uforandrede over hele perioden med kun små og modsatrettede udsving.

Generelt er det sådan, at denne aldersgruppe ikke er særligt optaget af politiske ungdomsforeninger (se tabel 5.5), men det kan alligevel være værd at bemærke, at tilvæksten på dette område er størst Danmark og sket i den seneste periode fra 2016 og 2022. I Norge og Sverige kan der hverken identificeres en positiv eller negativ udvikling siden 2009.

Disse resultater giver nogle indikationer af, at danske unge på specifikke områder er begyndt at deltage lidt mere i nogle politiske sammenhænge. Som de to næste temaer viser, er de danske resultater dog bestemt ikke entydige med hensyn til elevernes indstilling til politisk og demokratisk deltagelse.

Tabel 5.4

Procentandel elever der har deltaget i en frivillig lokal gruppe i ICCS 2022,
ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa	Procent			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Danmark¹	35	25	12	10	13	23
Litauen	45	42	23	4	18	22
Bulgarien	48	50	37	-2	13	11
Malta	46	46	36	0	10	9
Slovenien	33	31	24	2	7	9
Italien	28	32	23	-4	9	5
Norge ^{2,4}	24	32	20	-8	13	4
Sverige ²	14	16	14	-2	2	0
Letland ²	38	42	38	-4	4	-1
Estland	35	43	44	-8	-1	-9
2022 og 2016						
Holland ³	31	30	-	1	-	-
Kroatien ²	28	30	-	-2	-	-
2022 og 2009						
Polen	59	-	36	-	-	23
Cypern	48	-	26	-	-	23
Spanien	36	-	26	-	-	10
Slovakiet	37	-	27	-	-	9
2022						
Rumænien	55	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein ^{1,5}	35	-	-	-	-	-
Frankrig	33	-	-	-	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	30	-	-	-	-	-
Serbien	27	-	-	-	-	-
Andre lande						
Taiwan	25	26	20	-1	6	5
Colombia	45	54	57	-10	-2	-12
Brasilien ¹	42	-	-	-	-	-

Tabellen er inden for hver gruppe af lande sorteret faldende efter den længst mulige periodes forskel.
Gruppen af lande kun i ICCS 2022 er sorteret faldende efter procentandel.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Tabel 5.5

Procentandel elever der har deltaget i en politisk ungdomsforening i ICCS
2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa	Procent			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Danmark¹	10	5	4	5	0	6
Bulgarien	14	10	9	4	1	5
Litauen	16	19	11	-3	8	5
Letland ²	12	15	9	-3	6	3
Slovenien	9	5	6	4	-1	3
Estland	11	10	9	1	1	2
Italien	6	6	5	0	1	1
Norge ^{2,4}	10	10	9	0	1	1
Malta	15	17	14	-1	2	1
Sverige ²	6	5	7	0	-1	-1
2022 og 2016						
Holland ³	8	4	-	4	-	-
Kroatien ²	5	4	-	1	-	-
2022 og 2009						
Spanien	8	-	5	-	-	3
Slovakiet	8	-	6	-	-	2
Polen	5	-	4	-	-	0
Cypern	16	-	18	-	-	-3
2022						
Rumænien	12	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein ^{1,5}	11	-	-	-	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	10	-	-	-	-	-
Serbien	8	-	-	-	-	-
Frankrig	-	-	-	-	-	-
Andre lande						
Colombia	21	12	14	10	-2	7
Taiwan	3	2	4	1	-2	-1
Brasilien ¹	12	-	-	-	-	-

Tabellen er inden for hver gruppe af lande sorteret faldende efter den længst mulige periode.
Gruppen af lande kun i ICCS 2022 er sorteret faldende efter procentandel.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Miljø- og klimaforandringer

Et gennemgående fokus i ICCS 2022 er unges forhold til miljø- og klimaforandringer. Hensigten med det er at få indsigt i en af samtidens mest afgørende problemstillinger, som får desto større konsekvenser for fremtidens generationer. I Kapitel 4 blev det undersøgt, i hvilken grad de unge oplever, at miljø- og klimaforandringer udgør en trussel for fremtiden. Resultaterne viser, at de unge i særlig grad er optaget af netop miljø- og klimaforandringer. Ikke desto mindre vurderer gennemsnittet af de danske elever i mindre grad end gennemsnittet af elever fra de andre deltagende europæiske lande, at miljø- og klimaforandringer udgør en trussel. De danske elever i 8. klasse er altså mindre bekymrede over miljø- og klimaforandringer end de fleste andre 8. klasseelever i Europa.

I dette tema undersøges elevernes forventede deltagelse i aktiviteter, som begrænser udfordringerne i forhold til miljø- og klimaforandringer. I modsætning til det forrige tema om interessegrupper og foreninger, er det ikke deres konkrete deltagelse, som undersøges, men deres forventede deltagelse i fremtiden.

I dette tema indgår fire spørgsmål, som undersøger, i hvilken grad eleverne i fremtiden forventer at deltage på følgende måder (*det vil jeg helt sikkert, det vil jeg nok, det vil jeg nok ikke* eller *det vil jeg helt sikkert ikke*):

- Undgå at købe varer, der er til skade for miljøet
- Bede nogen om at holde op med at gøre noget, der skader miljøet
- Deltage i en planlagt demonstration for at kræve mere handling i forhold til miljøbeskyttelse
- Opfordre andre mennesker til at gøre en indsats for at hjælpe miljøet

I den europæiske fordeling er det tydeligt, at gennemsnittet af de danske elever kun i begrænset omfang forventer at deltage i aktiviteter til fordel for miljøet (se tabel 5.6). De danske elever placerer sig 2,7 skalapoint under det europæiske gennemsnit, hvilket er et bemærkelsesværdigt lavt resultat.

Det er kun lidt over halvdelen af de danske elever, som mener, at de i fremtiden vil engagere sig i disse aktiviteter. De danske elever forventer først og fremmest, at de vil undgå at købe varer, der skader miljøet, og de forventer omvendt i mindst grad at deltage i demonstrationer for miljøet. Også i dette tema er det sådan, at langt de fleste elever (omkring 75 procent) benytter de lidt usikre svarkategorier (*vil nok, vil nok ikke*). Samtidig indikerer fordelingen med andre ord, at der på hvert udsagn er to relativt små grupper af elever, som enten *helt sikkert* eller *helt sikkert ikke* vil deltage i forhold til miljø og klima.

Forskellen mellem danske drenge og piger er tankevækkende i denne sammenhæng. Pigerne opnår et gennemsnit, der er 4,3 skalapoint højere end drengenes, hvilket er en markant forskel. Langt større andele af piger end drenge vurderer, at de vil deltage i disse aktiviteter til fordel for miljøet.

Både Sverige, Danmark og Norge placerer sig under det europæiske gennemsnit og endda med en vis margen. De svenske elever opnår i gennemsnit lidt over 1 skalapoint mere end eleverne i Norge. Det danske gennemsnit ligger midt imellem.

Tabel 5.6
Skala for forventet deltagelse i miljøbeskyttelse

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Rumænien	54,3	5,0
Italien	52,9	3,6
Spanien	51,7	2,4
Polen	51,4	2,1
Slovakiet	50,9	1,7
Kroatien ²	50,9	1,6
Litauen	50,6	1,3
Cypern	50,6	1,3
Frankrig	50,5	1,3
Malta	50,5	1,2
Serbien	50,1	0,8
Bulgarien	49,7	0,4
Slovenien	48,7	-0,5
Schleswig-Holstein ^{1,5}	47,6	-1,7
Sverige ²	47,1	-2,2
Nordrhein-Westfalen ⁵	47,0	-2,3
Estland	46,9	-2,4
Danmark ¹	46,6	-2,7
Letland ²	46,4	-2,9
Norge ^{2,4}	46,0	-3,3
Holland ³	44,3	-4,9
Europa, gennemsnit	49,3	
Andre lande		
Colombia	53,5	
Taiwan	52,7	
Brasilien ¹	52,5	
Andre lande, gennemsnit	52,9	
ICCS totalt, gennemsnit	49,7	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Valgdeltagelse som voksen

I det formelle demokrati er det at deltage i valg en helt afgørende aktivitet. Det er herved, at den politiske magt får folkelig og demokratisk legitimitet. Selv om 14-årige 8. klasseelever endnu ikke har stemmeret, og det for 14-årige kan forekomme at ligge langt ude i fremtiden, kan en undersøgelse af denne deltagelsesform give en vigtig indsigt i, hvorledes de helt unge forholder sig til valghandlingen, og hvilken forberedelse og dannelse til det formelle demokrati, der ligger til grund for deres indstillinger. En central del af denne aktivitet består desuden i, om man er indstillet på at indhente viden om de opstillede politikere. Dette tema er klassisk inden for ICCS-undersøgelserne og beslægtet forskning, blandt andet fordi valghandlingen som en politisk deltagelsesform er eksemplarisk blandt demokratiets mange andre deltagelsesmuligheder.

Valgdeltagelsen er ofte indlejret i en givent lands demokratiske kultur og afspejler en bredere kontekst end blot en afgrænset indstilling i en bestemt aldersgruppe som i dette tilfælde. Som modstykke til mange andre aktiviteter, som unge ofte deltager i, kan valghandlingen både opfattes som en rettighed og en pligt. Hvor og hvordan man lægger vægten vil variere afhængigt af de kontekster, man befinder sig i. Således vil der på tværs af de deltagende landene kunne være forskellige begrundelser og motivationer for at deltage i valghandlingen.

I dette tema om elevernes forventede valgdeltagelse som voksne undersøges, i hvilken grad eleverne mener, at de vil deltage i følgende (*helt sikkert, nok, nok ikke og helt sikkert ikke*):

- Stemme ved kommunevalg
- Stemme ved folketingsvalg
- Skaffe informationer om de opstillede politikere

Gennemsnittet af de danske elever udmærker sig ved at placere sig markant over det europæiske gennemsnit (se tabel 5.7). Ikke alene tilkendegiver store andele af de danske elever, at de forventer at deltage i nationale og kommunale valg, idet lidt over 90 procent *helt sikkert* eller *nok* vil deltage i hvert af de to valg, men også i den europæiske sammenligning demonstrerer de en stor tilslutning til valghandlingen. Det er kun Frankrig, Norge og Rumænien, som overgår Danmark i denne skala. Igen er det pigerne, som trækker det danske resultat op, mens drengene trækker ned. Forskellen mellem piger og drenge i Danmark er på 2,6 skalapoint, hvilket er en væsentlig forskel.

De tre skandinaviske lande placerer sig alle med en stor margin højere end det europæiske gennemsnit, og de indbyrdes forskelle mellem dem er små. Norge, Danmark og Sverige synes at være fælles om at have en demokratisk kultur, ligesom de unge forekommer at have en demokratisk dannelse, som understøtter en positiv indstilling i forhold til deltagelse i det formelle demokrati.

Tabel 5.7
Skala for valgdeltagelse

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Frankrig	53,3	4,6
Norge ^{2,4}	52,3	3,6
Rumænien	52,2	3,5
Danmark ¹	51,6	3,0
Italien	51,5	2,9
Sverige ²	51,3	2,7
Spanien	50,5	1,9
Polen	49,9	1,3
Litauen	49,3	0,7
Kroatien ²	48,1	-0,5
Slovenien	48,1	-0,6
Slovakiet	47,8	-0,8
Schleswig-Holstein ^{1,5}	47,8	-0,8
Bulgarien	47,4	-1,2
Nordrhein-Westfalen ⁵	46,9	-1,7
Holland ³	46,9	-1,8
Malta	46,7	-1,9
Cypern	46,0	-2,6
Estland	45,8	-2,9
Letland ²	44,5	-4,2
Serbien	43,3	-5,3

Europa, gennemsnit

48,7

Andre lande

Taiwan

51,4

Brasilien ¹

50,9

Colombia

49,8

Andre lande, gennemsnit

50,7

ICCS totalt, gennemsnit

48,9

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Valgdeltagelse som voksen over tid i ICCS-undersøgelserne

Elevernes forventede valgdeltagelse som voksne har været en del af alle tre ICCS-undersøgelser. Med undtagelse af Letland gik alle de deltagende europæiske lande lidt frem fra ICCS 2009 til ICCS 2016 (se tabel 5.8). Fra ICCS 2016 til ICCS 2022 ses omvendt en iøjnefaldende tilbagegang. I stort set alle de europæiske lande, som har deltaget i ICCS 2016 og ICCS 2022, har man oplevet fald og ofte væsentlige fald i elevernes tilslutning til valgdeltagelsen som voksne. Procentandelene af elever, som forventer at stemme, er dog generelt store i alle lande, men ikke desto mindre er dette generelle billede af en faldende valgtilslutning tankevækkende. Kun i Holland finder man ikke et fald fra ICCS 2016 til ICCS 2022, men i Holland er niveauet i begge undersøgelser til gengæld meget lavt.

I modsætning til stort set alle andre lande, som har deltaget siden ICCS 2009, er udviklingen i Danmark ikke nær så bekymrende. Fra ICCS 2016 til ICCS 2022 indikerer resultaterne ganske vist, at elevernes forventede tilslutning til valgdeltagelsen er faldet lidt, men det er betydeligt mindre end i andre lande. Både i Norge og Sverige finder man mærkbare fald i samme periode. I det større perspektiv fra 2009 til 2022 er udviklingen i Danmark positiv.

Tabel 5.8

Skala for forventet valgdeltagelse i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Gennemsnit skala				Forskelle		
Europa	ICCS 2022	ICCS 2016	ICCS 2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Norge ^{2,4}	52	54	52	-2,1	2,1	0,0
Danmark ¹	52	52	49	-0,8	3,3	2,5
Italien	52	54	54	-2,7	0,1	-2,6
Sverige ²	51	53	49	-1,9	4,2	2,3
Litauen	49	52	52	-2,8	0,4	-2,4
Slovenien	48	50	50	-1,6	0,1	-1,5
Bulgarien	47	50	48	-2,1	1,9	-0,3
Malta	47	50	49	-3,2	0,7	-2,5
Estland	46	48	47	-2,3	1,4	-0,9
Letland ²	44	49	50	-5,0	-0,7	-5,8
Gennemsnit	49	51	50			
2022 og 2016						
Kroatien ²	48	51	-	-3,1	-	-
Holland ³	47	47	-	0,0	-	-
2022 og 2009						
Spanien	50	-	51	-	-	-0,6
Polen	50	-	48	-	-	1,8
Slovakiet	48	-	48	-	-	-0,2
Cypern	46	-	49	-	-	-2,5
2022						
Frankrig	53	-	-	-	-	-
Rumænien	52	-	-	-	-	-
Slesvig-Holsten ^{1,5}	48	-	-	-	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	47	-	-	-	-	-
Serbien	43	-	-	-	-	-
Andre lande						
Taiwan	51	53	51	-1,5	2,1	0,5
Colombia	50	53	54	-3,4	-0,5	-3,9
Brasilien ¹	51	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret efter faldende gennemsnit for ICCS 2022 inden for hver gruppe lande

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

6: Holdninger og værdier

Holdninger og værdier er et helt centralt omdrejningspunkt for meget af den løbende politiske debat, hvor værdipolitiske emner i relation til ligestilling, integration, menneskerettigheder, religion, miljøpolitik, udviklingsbistand med videre ofte er meget væsentlige og dagsordensættende. Ofte defineres den slags temaer som noget, der primært vedrører ikke-materielle værdier og dermed adskiller sig fra klassisk økonomisk fordelingspolitik, hvorved den politiske kamp om den politiske magt også får karakter af en værdikamp.

I ICCS-undersøgelserne omtales denne slags temaer oftest ved at referere til elevernes 'holdninger' til eller 'opfattelser af' fænomener som de ovennævnte. Brugen af holdningsbegrebet hænger sammen med, at ICCS kun undersøger elevernes synspunkter på et givet tidspunkt, så den enkelte elevs svar i princippet kun er et udtryk for en spontan holdning udtrykt i en given kontekst. Ikke desto mindre kan man i nogen grad godt se sådanne holdninger som eksplicite eller implicite udtryk for mere grundlæggende og langvarige værdier.

I dette kapitel undersøges elevernes holdninger til følgende værdipolitiske temaer i ICCS 2022:

- Etniske gruppers muligheder og rettigheder
- Immigranternes muligheder og rettigheder
- Ligestilling mellem kvinder og mænd
- Religion og samfund
- Miljøbeskyttelse

De fire førstnævnte er klassiske temaer på tværs af ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009. I relation til resultaterne for de fire temaer vil der derfor indgå et tilbageblik på tidligere resultater. Det femte tema indgår i det tværgående fokus på miljø- og klimaspørgsmål, der kun kendetegner ICCS 2022.

Etniske gruppers rettigheder

I dette afsnit undersøges elevernes opfattelse af etniske gruppers rettigheder og ligestilling i samfundet. Begrebet etnisk gruppe kan i denne sammenhæng dække over alt fra den antalsmæssigt dominerende etniske gruppe i et givet land (for eksempel etniske danskere) over indfødte og fastboende etniske minoriteter (for eksempel samerne i Norge) og til større eller mindre grupper af indvandrere og efterkommere.

Holdninger til og opfattelser af etniske gruppers rettigheder og ligestilling er et komplekst spørgsmål, der afhænger af mange forhold, herunder hvor i verden man befinder sig og de historiske og aktuelle kontekster for de givne etniske grupper. I nogle lande har man oplevet en udvikling i antallet af indvandrere, som har medført et øget behov for et dækkende og mere præcist begrebsapparat, når nye etniske majoriteter og minoriteter omtales. Omvendt vil spørgsmålet om etniske grupper i andre lande snarere relatere sig til diskussioner om etniske grupperinger i befolkningen med lang fortid. I begge situationer kan herkomst og etnicitet være genstand for både nye og gamle politiske diskussioner og værdipolitiske kampe. Det er derfor også klart, at elevernes svar kan være mere eller mindre påvirkede af den slags forskelle på tværs af landene.

I ICCS er det tilstræbt at spørge så generelt og principielt som muligt til elevernes syn på etniske grupper og som antydning herunder uden en intention om at skelne mellem etniske majoriteter og minoriteter. De anvendte spørgsmål er derfor også formuleret som spørgsmål, der vedrører alle etniske grupper uanset deres karakter og andel af befolkningen. Som antydning er det dog klart, at elevernes svar må ses i lyset af enkelte landes aktuelle omstændigheder og eventuelle nationale værdipolitiske diskussioner. Den nationale kontekst understreges af, at to af fem spørgsmål specifikt skal besvares med tanke på eget lands forhold (de to førstnævnte nedenfor).

Dette tema undersøges i ICCS 2022 med fem spørgsmål, der vedrører elevernes opfattelse af etniske gruppers rettigheder og pligter i samfundet. Eleverne bliver bedt om at tilkendegive, hvor enige eller uenige de er i følgende udsagn (*meget enig, enig, uenig og meget uenig*):

- Alle etniske grupper bør have samme chance for at få en god uddannelse i Danmark
- Alle etniske grupper bør have samme chance for at få et godt arbejde i Danmark
- Skoler bør undervise elever i at respektere folk fra alle etniske grupper
- Folk fra alle etniske grupper bør opmuntres til at stille op til politiske valg
- Folk fra alle etniske grupper bør have de samme rettigheder og pligter

I Danmark er elevernes gennemsnitlige tilslutning til alle etniske gruppers rettigheder og ligestilling på de anførte områder på niveau med det europæiske gennemsnit i ICCS 2022. De danske elevers gennemsnit (se tabel 6.1) på skalaen er 51,7 skalapoint, mens det europæiske gennemsnit er 51,6 skalapoint. I ICCS 2022 skiller eleverne fra Norge og Sverige sig markant ud fra alle andre lande med de mest positive holdninger. Sveriges gennemsnit er på 57,6 skalapoint og Norges på 55,6 skalapoint.

Når man ser på denne skala, er det dog relevant at være opmærksom på, at selv om skalaen viser en relativt stor forskel, så er eleverne på tværs af landene i relativt høj grad enige i, at etniske grupper bør have samme muligheder og rettigheder. Sådan er det også blandt de danske elever. Forskellene mellem landene består mest af alt i forskellen på andelen af *meget enig* og *enig*. De danske elever er som eksempel meget bekræftende over for etniske mindretals rettigheder, idet 93-96 procent af de danske elever enten er *enige* eller *meget enige* i, at alle etniske grupper bør have samme chance for at få en uddannelse og et arbejde, og at alle etniske grupper bør have samme rettigheder og pligter.

Tabel 6.1
Skala for holdning til etniske grupper

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Sverige ²	57,6	6,0
Norge ^{2,4}	55,6	4,0
Italien	54,1	2,5
Litauen	53,7	2,1
Spanien	52,5	0,9
Malta	52,3	0,7
Rumænien	51,8	0,2
Danmark ¹	51,7	0,1
Kroatien ²	51,5	-0,1
Estland	51,4	-0,2
Cypern	50,5	-1,1
Slovenien	50,1	-1,6
Polen	49,9	-1,7
Holland ³	49,4	-2,2
Bulgarien	48,8	-2,8
Slovakiet	48,7	-2,9
Letland ²	47,7	-3,9
Europa, gennemsnit	51,6	
Andre lande		
Brasilien ¹	52,4	
Taiwan	58,0	
Colombia	51,2	
Andre lande, gennemsnit	53,8	
ICCS totalt, gennemsnit	51,9	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler
2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen
3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler
4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark
5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Etniske gruppers rettigheder over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Hvis man på baggrund af ICCS 2022 ser på den langsigtede tendens for de 10 lande, der både har deltaget i ICCS 2022 og ICCS 2016, finder man gennemsnitligt en nærmest neutral tendens med eksempler på både svag fremgang og svag tilbagegang. I ICCS 2016 viste det sig, at de danske elever generelt var blevet mere positivt stemt over for etniske gruppers rettigheder og ligestilling, idet gennemsnittet for ICCS 2016 var 2,7 skalapoint højere end i ICCS 2009. I ICCS 2016 var der i det hele taget en generel tendens i retning af en mere markant positiv holdning blandt eleverne på tværs af de lande, der kunne sammenlignes med i ICCS 2009. Udviklingen fra ICCS 2016 til ICCS 2022 er som sagt mindre entydig og næsten uden større udsving.

Et konkret eksempel på en positiv udvikling fra ICCS 2016 til ICCS 2022 i Danmark i spørgsmålet om, hvorvidt folk fra alle etniske grupper bør opmuntres til at stille op til politiske valg. Her er 19 procent af de danske elever enten *uenige* eller *meget uenige*, hvilket er en betydelig nedgang fra 2016, hvor 29 procent af de danske elever havde en mere eller mindre negativ holdning til det udsagn.

Ser man på hele perioden fra ICCS 2009 over ICCS 2016 til ICCS 2022 i Danmark, Norge og Sverige, finder man i alle tre lande en ganske markant udvikling i retning af øget tilslutning til etniske gruppers lige rettigheder. I Norge og Sverige har eleverne i gennemsnit dog været betydeligt mere positive end de danske elever igennem alle årene, og da udviklingen i Norge og Sverige samtidig har været mest positiv, er forskellen til Danmark samtidig øget med tiden.

Det skal igen bemærkes, at det ud fra den anvendte skalas spørgsmål og de forskellige landes varierende kontekster kan være lidt vanskeligt at afgøre, hvad disse holdninger helt præcist er udtryk for, altså i forhold til om eleverne mere eller mindre svarer på baggrund af en positiv opfattelse af etniske grupper i betydningen indfødte mindretal eller immigranter eller andre befolkningsgrupper. Uanset dette problem kan man sige, at positive svar uanset den konkrete kontekst udtrykker en generel lighedstankegang i retning af, at alle grupper skal have samme rettigheder, lige muligheder og samme chancer i relation til uddannelse, arbejde, rettigheder og pligter.

Tabel 6.2

Skala for holdning til etniske gruppers rettigheder over tid i ICCS 2022, 2016 og 2009

Europa 2022, 2016, 2009	Gennemsnit			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Malta	52,3	50,6	46,3	1,7	4,3	6,0
Sverige ²	57,6	57,4	52,0	0,2	5,4	5,6
Italien	54,1	51,7	49,2	2,5	2,5	4,9
Norge ^{2,4}	55,6	55,4	50,8	0,2	4,6	4,8
Litauen	53,7	52,9	50,0	0,8	2,8	3,7
Danmark ¹	51,7	51,2	48,5	0,5	2,7	3,2
Letland ²	47,7	47,7	45,9	0,0	1,8	1,8
Estland	51,4	52,8	50,7	-1,3	2,1	0,8
Slovenien	50,1	51,0	49,3	-1,0	1,7	0,7
Bulgarien	48,8	48,8	48,3	0,1	0,5	0,6
Gennemsnit	52,3	51,9	49,1			
2022 og 2016						
Holland ³	49,4	48,9	-	0,5	-	-
Kroatien ²	51,5	52,1	-	-0,6	-	-
2022 og 2009						
Polen	49,9	-	49,6	-	-	0,4
Cypern	50,5	-	46,9	-	-	3,6
Slovakiet	48,7	-	48,5	-	-	0,2
Spanien	52,5	-	50,5	-	-	2,0
2022						
Rumænien	51,8	-	-	-	-	-
Andre lande						
Taiwan	58	58	57	0,0	1,2	1,2
Colombia	51	54	53	-2,8	1,0	-1,8
Brasilien ¹	52	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret faldende efter den samlede forskel mellem ICCS 2022 og ICCS 2009

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Immigranternes muligheder og rettigheder

I dette afsnit undersøges temaet om elevernes opfattelse af immigranternes muligheder og rettigheder og almene betydning for samfundet. Temaet om holdninger til immigration og migration går tilbage til ICCS 2009, hvor det var en del af den internationale hovedundersøgelse, og hvor spørgsmålene med relation til temaet optrådte i nær sammenhæng med spørgsmålene om det foregående tema om etniske gruppers rettigheder. På mange måder er de to temaer da også beslægtede. Selv om den oprindelige hensigt var (og er) at skelne mellem etniske grupper i et land sammenlignet med mere eller mindre nytilkomne immigranter udefra, er det klart, at det i nogle lande og kontekster kan være sådan, at de to kategorier reelt er og/eller opfattes som mere eller mindre overlappende.

I lyset af den faktiske udvikling omkring europæisk immigration, ikke mindst i Sydeuropa, kan dette tema kun siges at være blevet stadig mere relevant, idet immigration i den aktuelle europæiske kontekst med et stigende antal af flygtninge og migranter og daglige nyheder om forskellige landes og EU's håndtering af problematikken (fortsat) må forventes at være en aktuell og kendt problematik for eleverne. I Danmark har diskussionen om en såkaldt stram udlændingepolitik også præget den politiske debat, og for flere politiske partier er det et meget centralt politikområde. Konteksten for elevernes svar er således kompleks for dette tema, men kan også siges at have været det igennem hele perioden siden ICCS 2009.

Elevernes holdninger undersøges med fem forskellige spørgsmål, der vedrører graden af enighed eller uenighed (*meget enig, enig, uenig, meget uenig*) i udsagn om immigranternes muligheder og rettigheder i form af

- Immigranternes børns lige mulighed for uddannelse
- Immigranternes stemmeret
- Immigranternes mulighed for at videreføre egne skikke og livsstil
- Immigranternes lige rettigheder sammenlignet med andre borgere
- Immigranter som kulturel, social og økonomisk fordel for Danmark

Som det fremgår, vedrører de første fire spørgsmål på systematisk vis opfattelsen af fire aspekter af immigranternes muligheder og rettigheder af både formel og mere uformel karakter. Det femte spørgsmål skiller sig ud ved at handle om opfattelsen af immigranternes positive betydning som ressource for elevens eget land. Det spørgsmål fokuserer således på elevernes opfattelse af positive effekter af immigration snarere end på lige muligheder og rettigheder. Problemet med det spørgsmål er dog, at det omtaler tre mulige positive effekter på én gang, hvilket isoleret set gør spørgsmålet noget uklart. I den givne kontekst er det dog rimeligt at antage, at positive svar udtrykker en almen positiv holdning til immigranter, hvilket er det afgørende i denne kontekst, selv om der strengt taget kan argumenteres for, at det spørgsmål måler noget andet end de øvrige. Det viser sig også, hvis man undersøger elevernes svarmønstre, idet dette spørgsmål i alle lande på nær to opnår mindst tilslutning af de fem spørgsmål.

De samlede resultater opgjort på en skala fremgår af tabel 6.3. Tabellen er ordnet, så landene er placeret fra højeste til laveste nationale gennemsnit på skalaen. Som det fremgår, placerer de danske elever sig *præcis* på det europæiske gennemsnit. Relativt til de andre lande er det resultat således noget nær identisk med den danske placering på skalaen for holdninger til etniske gruppers rettigheder.

På denne skala er den internationale spredning relativt begrænset, idet kun få lande skiller sig klart ud fra gennemsnittet og i mindre grad end for de fleste andre temaer. Det hænger sammen med, at

eleverne i alle landene for langt størstepartens vedkommende enten er *enige* eller *meget enige*. Det gælder også i Danmark.

De mest positive holdninger i ICCS 2022 ses i Sverige, Italien og Norge, idet Sverige skiller sig ud som det eneste land med næsten 54 point i gennemsnit, hvilket afspejler en meget høj andel af *meget enige*. Som sådan er det indbyrdes forhold mellem Danmark, Norge og Sverige meget lig resultaterne på skalaen for etniske grupper. Som tidligere antydnet er det forventeligt med forholdsvis ens danske resultater på de to skalaer, da der for mange elever i en dansk kontekst næppe er en entydig og klar forskel på etniske grupper og immigranter. Omvendt kan man dog pege på, at det lige netop ikke altid er sådan, at et land relativt set placerer sig i samme position på begge skalaer. For eksempel er der i Litauen en relativt set meget høj grad af støtte til etniske gruppers rettigheder, men omvendt en relativt meget lav tilslutning til immigranternes rettigheder.

Ser man på de konkrete spørgsmål og procentandelene for *enig* og *meget enig* lagt sammen, er de danske elevers gennemsnitssum højere end det europæiske gennemsnit på de fire førstnævnte spørgsmål ovenfor, hvor der ses mellem 86 og 95 procents tilslutning. Kun på det femte spørgsmål falder tilslutningen, til 69 procent, hvilket dog fortsat er meget tæt på det europæiske gennemsnit, da dette spørgsmål helt generelt opnår den laveste tilslutning i Europa. Som antydnet ovenfor kan det hænge sammen med spørgsmålets formulering, hvor man i princippet skal være enig i at immigration både er en kulturel og social og økonomisk fordel for at kunne svare positivt bekræftende.

Holdning til immigration over tid

Som antydnet indledningsvis går behandlingen af dette tema i ICCS tilbage til ICCS 2009 i lighed med temaet om etniske grupper. I ICCS 2016 blev de to temaer igen undersøgt, men på en lidt anden måde, idet temaet om immigranter kun blev brugt i et særligt modul for de europæiske lande. Begrundelsen var i sin tid, at erfaringerne fra ICCS 2009 pegede i retning af, at migration/immigration optræder og opfattes forskelligt af eleverne, for eksempel med hensyn til omfang og karakter, i forskellige verdensdele. Det blev derfor anset for mere relevant at benytte temaet i en relativt mere ensartet europæisk kontekst. I ICCS 2022 er dette tema igen blevet optaget i den internationale undersøgelse (men ikke anvendt af alle lande). Temaet om immigration har på den måde været anvendt og placeret forskelligt på tværs af ICCS-undersøgelserne, men er ikke desto mindre sammenligneligt over tid for nogle lande, herunder Danmark, Norge og Sverige, som det fremgår af tabel 6.4.

Når man ser på resultaterne over den samlede periode, har de gennemsnitligt set været relativt stabile, men der er dog nogle få eksempler på lande, hvor der fra ICCS 2009 til ICCS 2022 ses tydelige forskydninger i den ene eller anden retning. I Danmark var der ingen forskel på ICCS 2009 og ICCS 2016, mens der fra ICCS 2016 til ICCS 2022 ses en positiv forskel på 1,2 skalapoint. Samlet over perioden er udviklingen i Danmark kendetegnet ved, at de danske elever fra at ligge lidt under gennemsnittet nu ligger på gennemsnittet i Europa. Sverige har konsekvent ligget betydeligt over Danmark og har samtidig udvist en endnu mere positiv udvikling. Fra samme udgangspunkt som Danmark har de norske elever udviklet endnu mere positive holdninger end de danske med markante fremgange i både ICCS 2016 og ICCS 2022. Italien og Norge skiller sig også ud med den største øgning i tilslutning, mens Litauen og især Bulgarien ser det største fald i tilslutning.

Tabel 6.3
Skala for holdning til immigranter

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Sverige ²	53,7	3,8
Italien	52,9	3,1
Norge ^{2,4}	52,7	2,9
Frankrig	52,3	2,5
Spanien	51,7	1,8
Schleswig-Holstein ^{1,5}	51,6	1,8
Nordrhein-Westfalen ⁵	51,5	1,6
Malta	51,4	1,5
Kroatien ²	50,9	1,0
Rumænien	50,3	0,5
Danmark ¹	49,8	-0,1
Holland ³	49,3	-0,5
Slovenien	49,3	-0,6
Cypern	48,9	-0,9
Slovakiet	48,5	-1,3
Polen	48,3	-1,5
Estland	47,7	-2,1
Litauen	47,7	-2,1
Letland ²	46,4	-3,4
Bulgarien	46,1	-3,7
Serbien	45,8	-4,0

Europa, gennemsnit 49,8

Andre lande

Taiwan 56,5

Brasilien ¹ 51,1

Colombia 49,3

Andre lande, gennemsnit 52,3

ICCS totalt, gennemsnit 50,2

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 6.4

Skala for holdning til immigranter over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa 2022, 2016 og 2009	Gennemsnit			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Italien	52,9	48,6	48,4	4,4	0,1	4,5
Norge ^{2,4}	52,7	51,1	48,4	1,6	2,8	4,4
Malta	51,4	48,0	49,0	3,4	-1,0	2,4
Sverige ²	53,7	53,1	51,6	0,5	1,5	2,1
Danmark	49,8	48,5	48,5	1,2	0,0	1,3
Estland	47,7	45,9	47,7	1,8	-1,7	0,1
Letland ²	46,4	43,5	46,9	3,0	-3,4	-0,4
Slovenien	49,3	50,0	50,2	-0,7	-0,3	-1,0
Litauen	47,7	49,4	51,1	-1,7	-1,6	-3,3
Bulgarien	46,1	46,1	51,7	0,0	-5,6	-5,5
Gennemsnit	49,8	48,4	49,3	1,4	-0,9	0,4
2022 og 2016						
Nordrhein-Westfalen ⁵	51,5	52,8	-	-1,4	-	-
Kroatien ²	50,9	50,3	-	0,6	-	-
Holland ³	49,3	46,6	-	2,7	-	-
2022						
Frankrig	52,3	-	-	-	-	-
Spanien	51,7	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein	51,6	-	-	-	-	-
Rumænien	50,3	-	-	-	-	-
Cypern	48,9	-	-	-	-	-
Slovakiet	48,5	-	-	-	-	-
Polen	48,3	-	-	-	-	-
Serbien	45,8	-	-	-	-	-
Andre lande						
Brasilien ¹	51,1	-	-	-	-	-
Taiwan	56,6	-	-	-	-	-
Colombia	49,3	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret faldende efter forskellen for den samlede periode ICCS 2022 - ICCS 2009

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Kvindens og mænds ligestilling

I mange sammenhænge er der fortsat forskel på kvinders og mænds positioner i samfundet og på de muligheder, som kønnene har for at deltage i politik, arbejde og lignende. Spørgsmålet om ligestilling mellem kvinder og mænd er derfor også et spørgsmål, der vedvarende præger den politiske debat. Historien har vist, at ligestilling ikke giver sig selv, lige som der blandt borgerne typisk er mange forskellige holdninger og grader af opbakning til kønnenes lige rettigheder. Hertil kommer, at den klassiske diskussion om ligestilling mellem køn kun er blevet et mere komplekst fænomen i takt med, at kategorien køn i sig selv er blevet genstand for løbende diskussion. I denne konkrete kontekst af ICCS 2022 undersøges dog kun det klassiske politiske spørgsmål om forholdet mellem kvinders og mænds lige rettigheder. Det er naturligvis et begrænset perspektiv på køn, men for ICCS 2022 er dette perspektiv oplagt, fordi den grundlæggende diskussion om lige muligheder og rettigheder for kvinder og mænd som politiske og demokratiske aktører fortsat er særdeles aktuell overalt i verden som en problemstilling om ligestilling.

Elevernes opfattelse af kvinders og mænds roller i samfundet undersøges med en række udsagn, hvor eleverne skal forholde sig til, hvor enige eller uenige de er (*meget enig, enig, uenig* eller *meget uenig*):

- Mænd og kvinder skal have samme muligheder for at deltage i landets styre
- Mænd og kvinder skal på alle måder have de samme rettigheder
- Kvinder skal holde sig ude af politik
- Når der ikke er mange ledige jobs, skal mænd have mere ret til et arbejde end kvinder
- Mænd og kvinder skal have samme løn, når de laver samme slags arbejde
- Mænd er bedre kvalificerede til at være politiske ledere end kvinder
- Der bør være lige mange mænd og kvinder i Folketinget.

De seks førstnævnte spørgsmål blev også benyttet i ICCS 2016, mens det sidste spørgsmål er tilføjet til ICCS 2022.

I den internationale sammenligning (se tabel 6.5) placerer Danmark sig relativt højt som et af de fem europæiske lande med markante gennemsnit, der er mere end 3 skalapoint højere end gennemsnittet for Europa. Eftersom det resultat ligger mellem Sverige og Norge, fremstår det umiddelbart som et relativt positivt og forventeligt resultat, selv om man måske kunne have ventet, at Danmark, Norge og Sverige ville have haft endnu mere ensartede resultater end tilfældet er, idet de svenske elever skiller sig ud som de klart mest positive i Europa. I den internationale fordeling er det tydeligvis sådan, at de laveste gennemsnit ses i lande mod øst i Europa.

Holdning til ligestilling mellem mænd og kvinder opdelt på piger og drenge

Når man ser på skalaen for tilslutning til kvinders og mænds politiske muligheder og rettigheder, er det oplagt også at se på resultaterne efter samme opdeling, altså efter piger og drenge. Det internationale resultat for de europæiske lande i ICCS 2022 viser, at pigerne i gennemsnit opnår 10,4 skalapoint mere end drengene. Forskellen er helt generel og meget markant, idet resultaterne viser en forskel på mellem 8 og 13 skalapoint (afrundet). Det er kun på denne skala, man ser så stor og udbredt en kønsforskel. I mange andre henseender udtrykker piger og drenge ofte nogle bemærkelsesværdigt ens resultater, men altså i mindre grad, når det gælder synet på kvinders og mænds rettigheder og muligheder.

I tabel 6.6, der er sorteret faldende efter pigernes gennemsnit, viser resultaterne også, at pigerne i Danmark, Norge og Sverige relativt til andre landes piger indtager de tre øverste pladser med gennemsnit, der både er meget lig hinanden og de højeste i Europa.

Hvis man anskuer tabel 6.6 ud fra drengenes gennemsnit, viser resultaterne i den skandinaviske kontekst, at især de svenske drenge placerer sig relativt højt med et gennemsnit, der er klart højere end det europæiske. Det er således primært drengenes resultat, der betyder, at Sverige samlet har højere gennemsnit end Danmark og Norge og samtidig har mindre kønsforskel end Danmark og Norge. Ikke desto mindre kan man sige, at det kendetegner Danmark og Norge, at nok er kønsforskellen stor, men begge køn placerer sig relativt til eget køn relativt højt. Det er i det hele taget ganske markant, at der er en udpræget tendens til, at landene enten ligger over det europæiske gennemsnit for både piger og drenge eller ligger under for begge køn.

Ligestilling mellem kvinder og mænd over tid

Resultaterne fra ICCS 2022 på denne skala for lige rettigheder for kvinder og mænd kan også belyses ved at se på udviklingen over tid. Den er på flere måder ret bemærkelsesværdig, som det ses i tabel 6.7. For de lande, der har deltaget i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009, er der over hele perioden en gennemsnitlig fremgang på 1,5 skalapoint. Næsten hele den fremgang vedrører dog forskellen på tiden fra ICCS 2009 til ICCS 2016, hvor der i *alle lande* var fremgang, mens der fra ICCS 2016 til ICCS 2022 i gennemsnit reelt ikke er en forskel, idet gennemsnittet dog dækker over, at der i forskellige lande både kan findes eksempler på fremgang og tilbagegang i tilslutningen til kvinders og mænds lige rettigheder.

På denne skala er det også i den skandinaviske kontekst oplysende at sammenligne med de tidligere ICCS-undersøgelers resultater. I ICCS 2016 var Sverige, Norge, Danmark de øverst placerede lande i Europa i den nævnte rækkefølge og alle med en markant øget tilslutning til kønsmæssig ligestilling sammenlignet med ICCS 2009. For både Sverige, Norge og Danmark er resultatet i ICCS 2022 omvendt lavere end i ICCS 2016. Samtidig er resultatet i alle tre lande i 2022 stadig højere end udgangspunktet i 2009. Der er med andre ord en bemærkelsesværdig ensartethed i udviklingen i både positiv og negativ retning over tid.

Skala for kvinders og mænds lige rettigheder over tid opdelt efter piger og drenge

Som det blev dokumenteret ovenfor i forhold til ICCS 2022, er det i nogen grad sådan, at de gennemsnitlige resultater opstår på baggrund af en relativt stor kønsforskel i opfattelsen af køn. Når man tilsvarende ser på udviklingen over tid kønsopdelt (se tabel 6.8) ses det imidlertid, at udviklingen dækker over en forskellig udvikling for henholdsvis piger og drenge.

Ser man på de danske piger, er tilslutningen til kvinders lige rettigheder jævnt stigende med ganske markante positive forskelle fra ICCS 2009 til ICCS 2016 og igen fra ICCS 2016 til ICCS 2022 (fra 57,5 skalapoint i 2009 til 59,3 skalapoint i 2016 til 61,1 skalapoint i 2022). Der er altså en konstant stigende opmærksomhed på disse spørgsmål blandt piger. Denne tendens ses på helt samme måde i Norge og Sverige og i adskillige andre lande. For drengenes vedkommen er billedet fra ICCS 2009 til ICCS 2016 endnu mere positivt end for piger, idet drengenes skalagennemsnit stiger fra 50,6 til 52,8, hvilket er en større stigning end hos pigerne. Omvendt falder de danske drenge med næsten 3 skalapoint i gennemsnit fra ICCS 2016 til ICCS 2022, mens pigerne fortsætter med endnu større tilslutning til ligestilling end før. Det mest påfaldende ved tendensen over tid er imidlertid, at der netop er tale om en bred tendens, idet man ser præcis det samme mønster for drenge i Norge og Sverige med en positiv udvikling i ICCS 2016 afløst af en nedgang i ICCS 2022. Igen er dette mønster dog generelt, idet der i næsten samtlige lande er tale om en faldende tendens for drenge (med Italien som eneste undtagelse).

Disse resultater peger med andre ord på, at udviklingen i opfattelsen af lige rettigheder for køn udspiller sig i en europæisk kontekst, hvor det generelle niveau for graden af tilslutning til ligestilling mellem kvinder og mænd har udviklet sig forskelligt for de to køn siden ICCS 2016, men hvor denne

forskel altså er generel og ses på tværs af landene. Da ICCS 2022 domineres af europæiske lande, fremstår udviklingen som en europæisk tendens, men den kan meget vel være mere udbredt.

Tabel 6.5

Skala for ligestilling mellem kvinder og mænd i politik

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Sverige ²	56,4	4,2
Schleswig-Holstein ^{1,5}	55,7	3,5
Italien	55,7	3,5
Frankrig	55,5	3,3
Danmark ¹	55,3	3,0
Norge ^{2,4}	54,9	2,6
Spanien	54,5	2,3
Nordrhein-Westfalen ⁵	54,4	2,2
Malta	53,8	1,5
Kroatien ²	53,7	1,5
Holland ³	52,0	-0,2
Estland	51,3	-0,9
Litauen	51,2	-1,0
Polen	51,1	-1,1
Cypern	51,0	-1,2
Slovenien	50,3	-1,9
Rumænien	50,1	-2,1
Slovakiet	48,5	-3,7
Letland	48,3	-3,9
Serbien	47,3	-4,9
Bulgarien	46,3	-5,9
Europa, gennemsnit	52,2	
Andre lande		
Taiwan	57,6	
Brasilien ¹	51,5	
Colombia	48,4	
Andre lande, gennemsnit	52,5	
ICCS totalt, gennemsnit	52,3	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 6.6

Skala for kønsmæssig ligestilling i politik opdelt efter pige/dreng

Europa	Pige	Dreng	Forskel
Sverige ²	61,4	51,6	9,8
Norge ^{2,4}	61,2	49,1	12,1
Danmark ¹	61,1	49,7	11,4
Schleswig-Holstein ^{1,5}	60,2	52,0	8,2
Frankrig	60,0	51,1	8,9
Italien	60,0	51,5	8,4
Nordrhein-Westfalen ⁵	59,6	50,0	9,6
Kroatien ²	59,5	47,6	11,9
Spanien	58,8	50,4	8,4
Malta	58,5	49,1	9,4
Holland ³	57,7	46,9	10,8
Litauen	57,5	44,9	12,6
Estland	57,5	45,2	12,3
Polen	57,2	44,7	12,5
Cypern	56,6	45,2	11,4
Slovenien	56,5	44,1	12,4
Rumænien	54,6	45,7	8,9
Letland	54,3	42,4	11,9
Slovakiet	53,3	44,0	9,4
Serbien	51,9	42,5	9,5
Bulgarien	50,5	42,1	8,4
Europa, gennemsnit	57,5	47,1	10,4
Andre lande			
Taiwan	60,8	54,6	6,1
Brasilien ¹	54,4	48,4	6,0
Colombia	50,5	46,5	4,0

Tabellen er sorteret faldende efter skalagennemsnit for piger.

Mørk grøn/mørk gul angiver resultater på/over det europæiske gennemsnit.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Tabel 6.7

Skala for mænds og kvinders lige rettigheder i politik i ICCS 2022,
ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa 2022, 2016 og 2009	Gennemsnit			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Sverige ²	56,4	57,2	55,3	-0,8	1,9	1,1
Italien	55,7	53,1	51,7	2,6	1,4	3,9
Danmark ¹	55,3	56,2	54,3	-0,9	1,9	1,0
Norge ^{2,4}	54,9	56,7	54,1	-1,9	2,7	0,8
Malta	53,8	53,0	51,3	0,8	1,7	2,4
Holland ³	52,0	52,2	51,5	-0,2	0,7	0,5
Estland	51,3	50,8	48,9	0,5	1,9	2,4
Litauen	51,2	48,9	48,2	2,3	0,7	3,0
Slovenien	50,3	52,7	51,8	-2,4	0,9	-1,5
Letland ²	48,3	46,5	45,9	1,9	0,5	2,4
Bulgarien	46,3	46,2	45,8	0,1	0,4	0,5
Gennemsnit	52,3	52,1	50,8	0,2	1,3	1,5
2022 og 2016						
Kroatien ²	54	53	-	-	-	-
2022 og 2009						
Spanien	55	-	-	-	-	0,0
Polen	51	-	-	-	-	3,6
Cypern	51	-	-	-	-	3,2
Slovakiet	49	-	-	-	-	0,5
2022						
Frankrig	56	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein ^{1,5}	56	-	-	-	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	54	-	-	-	-	-
Rumænien	50	-	-	-	-	-
Serbien	47	-	-	-	-	-

Andre lande

Taiwan	58	56	55	1,2	0,9	2,1
Colombia	48	50	49	-1,9	1,0	-0,9
Brasilien ¹	51	-	-	-	-	-

Tabellen er inden for hver gruppe af europæiske lande sorteret faldende efter skalagennemsnit for 2022.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Holland levede i 2009 ikke op til krav om deltagelsesprocent

Tabel 6.8

Skala for holdning til ligestilling mellem kvinder og mænd over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009 opdelt efter pige/dreng

	2022	2022	2022	2016	2016	2016	2009	2009	2009
Europa 2022, 2016 og 2009	Pige	Dreng	Forskel	Pige	Dreng	Forskel	Pige	Dreng	Forskel
Litauen	57,5	44,9	12,6	51,5	46,3	5,3	51,0	45,6	5,4
Slovenien	56,5	44,1	12,4	56,3	49,3	6,9	56,5	47,2	9,3
Estland	57,5	45,2	12,3	53,3	48,4	4,8	51,3	46,5	4,8
Norge 2,4	61,2	49,1	12,1	60,0	53,4	6,5	56,8	50,2	6,6
Letland	54,3	42,4	11,9	48,5	44,2	4,3	48,1	43,8	4,4
Danmark 1	61,1	49,7	11,4	59,3	52,8	6,5	57,5	50,6	6,9
Holland 3	57,7	46,9	10,8	55,4	48,9	6,5	54,7	48,2	6,5
Sverige 2	61,4	51,6	9,8	60,4	54,0	6,4	59,1	51,5	7,7
Malta	58,5	49,1	9,4	56,6	49,5	7,2	55,5	47,0	8,5
Bulgarien	50,5	42,1	8,4	49,4	43,5	5,9	48,7	42,8	5,9
Italien	60,0	51,5	8,4	56,0	50,4	5,6	55,4	48,4	7,0
Gennemsnit	57,8	47,0	10,9	55,2	49,2	6,0	54,1	47,4	6,6
2022 og 2016									
Kroatien 2	59,5	47,6	11,9	57,0	49,6	7,3	-	-	-
2022 og 2009									
Polen	57,2	44,7	12,5	-	-	-	50,2	45,7	4,5
Cypern	56,6	45,2	11,4	-	-	-	51,2	43,8	7,4
Slovakiet	53,3	44,0	9,4	-	-	-	53,1	42,7	10,4
Spanien	58,8	50,4	8,4	-	-	-	57,0	51,9	5,1
2022									
Nordrhein-Westfalen 5	59,6	50,0	9,6	-	-	-	-	-	-
Serbien	51,9	42,5	9,5	-	-	-	-	-	-
Rumænien	54,6	45,7	8,9	-	-	-	-	-	-
Frankrig	60,0	51,1	8,9	-	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein 1,5	60,2	52,0	8,2	-	-	-	-	-	-
Andre lande									
Taiwan	60,8	54,6	6,1	51,5	49,0	2,5	58,6	52,5	6,2
Colombia	50,5	46,5	4,0	59,0	53,9	5,1	50,5	48,0	2,5
Brasilien	54,4	48,4	6,0	-	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret faldende efter forskel på pige/dreng i ICCS 2022 inden for hver gruppe lande

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Religion og samfund

I demokratiske samfund er retten til frit at udøve sin religion en fundamental frihedsrettighed, som i Danmark er beskyttet i Grundloven og i europæisk kontekst af den Europæiske Menneskerettighedskonvention (1950) og i EU af EU's charter om grundlæggende rettigheder (artikel 10, retsvirkning fra 2009). Ikke desto mindre er forholdet mellem religion og samfund på mange måder en omstridt sag, der omhandler, hvorvidt – og eventuelt også i hvilken grad – religion kan, skal eller bør have indflydelse på det politiske fællesskab. I et internationalt perspektiv er der forskellige tilgange til dette spørgsmål, som blandt andet afhænger af staternes forhold til religion med mere eller mindre tydelig adskillelse mellem stat og kirke. Med en stigning i antallet af forskellige nye etniske grupper, herunder indvandreres og deres efterkommeres religiøse tilhørsforhold, påvirkes også den almene og politiske diskussion af forholdet mellem religion og samfund. Man kan blot tænke på de løbende diskussioner om fænomener som beklædningsforbud, omskæringsforbud, madpakkebud, 'stram indvandrerpolitik', retten til religionskritik, religiøse hadforbrydelser og så videre, hvor ikke mindst forholdet mellem religion som frihed til eget livssyn og religion som 'social kontrol' ofte italesættes som et dilemma eller konfliktfelt.

I dette tema undersøges elevernes holdninger og værdier til forholdet mellem politik, moral, samfund og religion. Eleverne skal vurdere, hvor enige eller uenige de er i følgende udsagn om religion (*meget enig, enig, uenig* eller *meget uenig*):

- Religion er vigtigere for mig, end hvad der sker i dansk politik
- Religion hjælper mig med at afgøre, hvad der er rigtigt og forkert
- Religiøse ledere burde have mere magt i samfundet
- Religion bør have indflydelse på, hvordan folk behandler hinanden
- Religiøse leveregler er vigtigere end samfundets love
- Religiøse mennesker er bedre borgere

Som det fremgår, er spørgsmålene formuleret i retning af en positiv vurdering af religionens mulige rolle. Skalaen præsenteres også ud fra den logik, men det har altså den konsekvens, at en lav score på denne skala vil være udtryk for en mere sekulær indstilling.

Resultatet af ICCS 2022 viser overordnet en udpræget tendens til, at de unge er mere positive i forhold til religionens betydning i Sydeuropa og Østeuropa, mens tilslutningen omvendt er mindst i Nordeuropa. Danmark, Norge og Sverige placerer sig, sammen med andre lande fra det mere nordlige Europa, lavt på skalaen, og fremstår dermed som værende blandt de klart mest sekulære.

Holdning til forholdet mellem religion og samfund over tid

Set over perioden fra ICCS 2009 til ICCS 2022 har elevernes opfattelse af religionens betydning for samfundslivet kun ændret sig helt marginalt og så lidt, at der ikke er statistisk sikkerhed for forskellene. Ikke desto mindre kan man hæfte sig ved enkelte markante undtagelser, hvor ikke mindst udviklingen i Sverige dækker over ganske store udsving. Helt overordnet går tendensen i Europa i retning af lidt mere sekulære holdninger, men generelt med relativt små udsving. Man kan da også antage, at synet på religion er noget mere grundlæggende set relativt til andre mere dagsaktuelle holdninger til konkrete politiske spørgsmål.

Tabel 6.9
Skala for religionens betydning i samfundslivet

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Serbien	54,1	6,6
Rumænien	53,0	5,5
Cypern	52,8	5,2
Malta	51,7	4,1
Kroatien ²	51,2	3,7
Bulgarien	50,4	2,8
Slovakiet	48,1	0,5
Slovenien	47,7	0,2
Nordrhein-Westfalen ⁵	46,1	-1,5
Spanien	45,9	-1,6
Holland ³	45,6	-1,9
Litauen	45,1	-2,4
Polen	45,0	-2,6
Sverige ²	44,8	-2,8
Danmark ¹	43,9	-3,7
Letland ²	43,6	-3,9
Norge ^{2,4}	43,5	-4,0
Schleswig-Holstein ^{1,5}	43,5	-4,1
Europa, gennemsnit	47,6	
Andre lande		
Brasilien ¹	53,4	
Colombia	52,6	
Taiwan	45,4	
Andre lande, gennemsnit	50,5	
ICCS totalt, gennemsnit	48,0	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 6.10

Skala for religionens indflydelse på samfundslivet over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa *	Gennemsnit			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Sverige ²	44,8	41,6	44,5	3,2	-2,9	0,3
Danmark ¹	43,9	43,3	43,7	0,6	-0,4	0,2
Holland ³	45,6	43,9	45,8	1,8	-2,0	-0,2
Bulgarien	50,4	51,0	50,9	-0,7	0,2	-0,5
Norge ^{2,4}	43,5	44,1	44,9	-0,6	-0,8	-1,4
Litauen	45,1	48,5	48,5	-3,3	-0,1	-3,4
Letland ²	43,6	46,0	47,4	-2,4	-1,4	-3,8
Malta	51,7	53,8	55,5	-2,1	-1,7	-3,8

2022 og 2016

Nordrhein-Westfalen ⁵	46,1	45,9	-	0,2
Kroatien ²	51,2	54,5	-	-3,3
Slovenien	47,7	48,2	-	-0,5

2022

Serbien	54,1
Rumænien	53,0
Cypern	52,8
Slovakiet	48,1
Spanien	45,9
Polen	45,0
Letland	43,6

Andre lande

Colombia	52,6	54,7	54,4	-2	0,3	-1,8
Taiwan	45,4	47,8	48,3	-2	-0,4	-2,8
Brasilien	53,4	-	-	-	-	-

- Det har varieret meget over tid, om landene har benyttet denne skala over tid. Derfor er der færre lande med her.

Hovedtabellens lande er sorteret efter forskellen på ICCS 2022 og ICCS 2009 (fra plus til minus)

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Holdninger til miljøbeskyttelse

Som tidligere omtalt i denne rapport, har miljø og klima været et tværgående fokusområde i ICCS 2022. I den forbindelse har ICCS 2022 også undersøgt elevernes holdninger til personlig, national og international miljøbeskyttelse, hvilket er sket med følgende spørgsmål om miljøbeskyttelse som politisk genstandsfelt, hvor eleverne har skullet svare ved at tilkendegive deres grad af enighed (*meget enig, enig, uenig, meget uenig*):

- Regeringer bør lægge mere vægt på at beskytte miljøet end på at støtte økonomisk vækst
- Alle borgere bør bidrage til at begrænse forurening
- Danmark bør bidrage til at beskytte miljøet i andre lande
- Alle mennesker bør påtage sig et ansvar for at beskytte naturen
- Det er nødvendigt, at lande samarbejder om at beskytte verdens naturressourcer

Problemstillingen om miljø og klima er ikke helt ny for ICCS-undersøgelserne, men denne konkrete skala er dog nyudviklet til ICCS 2022. Derfor kan der ikke præsenteres resultater for skalaen over tid.

Ser man på resultatet for ICCS 2022 i tabel 6.11, fremstår de danske unge som relativt lidt engagerede i forhold til at prioritere miljøbeskyttelse med et gennemsnit, der ligger markant under det europæiske gennemsnit (og endnu længere under de ikke europæiske landes gennemsnit). Dette er en skala med en relativt stor kønsforskel i Danmark, hvor pigerne ligger 2,9 skalapoint højere end drengene.

I Norge og Sverige er den gennemsnitlige tilslutning noget højere end i Danmark, men dog også kun på et niveau der er meget tæt på det europæiske gennemsnit. Dette er således ikke et område, hvor de skandinaviske unge skiller sig ud. Som det fremgår, er der derimod tale om et tema, hvor det er de store lande i Sydeuropa, der opnår de højeste gennemsnit, nemlig Frankrig, Spanien og Italien. Det kendetegner skalaen, at forholdsvis mange lande placerer sig relativt tæt på gennemsnittet. Kun få lande skiller sig ud med mere end 3 skalapoints forskel til gennemsnittet.

På et lidt mere detaljeret niveau er tilslutningen i Danmark klart mindst i forhold til udsagnet om at prioritere miljøet over økonomisk vækst og i forhold til at bidrage til miljøbeskyttelse i andre lande. Tilslutningen er således mindst på de to spørgsmål, hvor der i spørgsmålet eksplicit eller implicit ligger en økonomisk prioritering eller omkostning.

Tilslutningen i Danmark er tilsvarende klart størst, hvor det koster mindst og er mindst konkret, nemlig i forhold til at anerkende nødvendigheden af internationalt samarbejde om at beskytte naturressourcer.

Resultaterne antyder i øvrigt, at tilslutningen til miljøbeskyttelse ligger på et markant højere niveau uden for Europa, selv om det med kun tre lande naturligvis er noget usikkert, om der kan generaliseres.

Tabel 6.11
Skala for holdning til miljøbeskyttelse

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Frankrig	53,2	3,3
Spanien	52,6	2,7
Italien	52,3	2,4
Kroatien ²	51,5	1,6
Malta	51,3	1,4
Serbien	50,5	0,6
Litauen	50,1	0,2
Sverige ²	50,0	0,1
Cypern	50,0	0,1
Norge ^{2,4}	49,7	-0,2
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49,1	-0,8
Slovenien	49,1	-0,8
Rumænien	48,9	-1,0
Estland	48,7	-1,2
Bulgarien	48,7	-1,2
Danmark ¹	48,0	-1,9
Nordrhein-Westfalen ⁵	47,9	-2,0
Polen	47,4	-2,5
Letland ²	47,1	-2,8
Slovakiet	46,8	-3,1
Holland ³	46,8	-3,1
Europa, gennemsnit	49,9	
Andre lande		
Taiwan	53,3	
Brasilien ¹	52,5	
Colombia	52,1	
Andre lande, gennemsnit	52,6	
ICCS totalt, gennemsnit	49,9	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

7: Opfattelse af det politiske system

Det politiske og demokratiske system består af en række politiske institutioner. Der er nødvendigvis en række betingelser for disse institutioner og organiseringen af dem, som skal være gældende for at det politiske system er et folkestyre. Et afgørende princip er for eksempel magtens tredeling. I de repræsentative demokratier er det endvidere vigtigt, at parlamentet, politikerne og de politiske beslutningsprocesser er organiseret på en sådan måde, at de repræsenterer befolkningens interesser og ønsker. Hvorvidt dette system fungerer på demokratiske betingelser, er ikke kun et spørgsmål om system, organisering og principper, men i høj grad også et spørgsmål om, i hvilken grad borgerne er forberedte og dannede til at forstå, vurdere og acceptere statens magtudøvelse som et demokratisk system, og hvorvidt borgerne, herunder de kommende generationer, rent faktisk har tillid til systemet, parlamentet og politikerne.

Dette kapitel undersøger de unges tillid og opfattelse af det politiske system som et folkestyre i forhold til:

- Tillid til demokratiets institutioner
- Parlamentarisme og repræsentativitet

Tillid til demokratiets institutioner

Demokratiet er funderet i en række institutioner, som sikrer, at statens magtudøvelse baserer sig på demokratiske principper. En række af disse grundlæggende institutioner er som nævnt organiseret ud fra magtens tredeling, som i Danmark blev indført med Grundloven. Den lovgivende magt udgøres af Folketinget på nationalt niveau og af kommunalbestyrelserne på lokalt niveau, herunder af politiske partier. I Danmark er regeringen også en del af den lovgivende magt. Den udøvende magt er regeringen, som sikrer, at lovene føres ud i livet. Politiet som institution er eksemplarisk for håndhævelsen af disse love. Domstolene er den dømmende magt. Disse institutioner er ikke bare eksemplariske for de politiske systemer rundt om i Europa, men de og delingen af dem har også som formål at sikre, at der ikke opstår magtmisbrug, og at demokratiet forbliver et folkestyre. For et demokrati er det således afgørende, at disse institutioner fungerer som tiltænkt, og at borgerne har tillid dem.

I dette tema undersøges, i hvilken grad eleverne har tillid til følgende institutioner (*fuldstændig, ret meget, lidt og slet ikke*):

- Folketinget
- Kommunalbestyrelsen i din kommune
- De politiske partier
- Regeringen
- Politiet
- Domstolene

Resultaterne viser, at de danske elever grundlæggende har tillid til demokratiets grundlæggende institutioner. Det er først og fremmest politiet og domstolene, som de har tillid til. Tilliden er dog ikke ubetinget. De største andele af elevernes tilkendegivelser, hvis man ser bort fra politi og domstole, centrerer sig om de to midterste svarkategorier: *ret meget* og *lidt* tillid i nævnte rækkefølge. Forskellene mellem danske piger og drenge er for dette tema små.

Sammenlignes eleverne fra de deltagende europæiske lande står det klart, at de særligt i de skandinaviske lande har markant mere tillid til demokratiets institutioner end gennemsnittet. Dette gælder i særlig grad i Norge, der ligger næsten 6 skalapoint over gennemsnittet, og i Sverige. Lidt under Sverige finder man gennemsnittet for de danske elever. I en skandinavisk kontekst er det således i Danmark, man finder den mindste grad af tillid. Også i de to tyske delstater og i Holland findes store andele af elever, som har relativt stor tillid til demokratiets institutioner. Skalaen demonstrerer desuden, at der er andre steder i Europa, hvor denne tillid har vanskeligere betingelser, da der på landeniveau er relativt stor spredning på denne skala med kun få lande tæt på det europæiske gennemsnit.

Tillid til demokratiets institutioner over tid

De procentvise andele af elever i Danmark som *fuldstændig* eller *ret meget* har tillid til demokratiets tre mest grundlæggende institutioner, regeringen, Folketinget og domstolene, er meget store. Sådan har det set ud i alle tre ICCS-undersøgelser siden 2009. De konkrete procentandele viser en svagt positiv eller ingen udvikling over tid i Danmark. Resultaterne for gennemsnittet af de danske elever forekommer således ikke at være så lette at ændre på til trods for, at der i denne periode har været mange vægtige politiske problemstillinger og parlamentariske kriser. Et interessant resultat er på denne baggrund, at der skal meget til at røkke ved elevernes tillid til landets demokratiske institutioner.

Dette resultat skal også ses i lyset af, at tilliden til demokratiets grundlæggende institutioner er meget divergerende blandt eleverne i de forskellige dele af Europa, som har deltaget i ICCS alle tre gange. Det er med andre ord slet ikke givet, at unge 14-årige elever i 8. klasse opfatter det demokratiske system på samme måde over tid. De europæiske resultater peger på, at eleverne responderer på udviklingen af demokratiet og har stærke opfattelser af det.

Ligesom i Danmark er der i Sverige en meget svag og lidt blandet udvikling, der for den samlede periode fra ICCS 2009 til ICCS 2022 mest er positiv, men med svag negativ tendens fra ICCS 2016 til ICCS 2022. I Norge derimod ser man en generel og klart stigende tillid til disse institutioner, hvilket er baggrunden for, at Norge placerer sig noget højere end Danmark og Sverige på den europæiske skala.

Tabel 7.1

Skala for tillid til politiske institutioner

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Norge ^{2,4}	55,1	5,9
Sverige ²	53,5	4,2
Schleswig-Holstein ^{1,5}	52,8	3,6
Danmark ¹	52,8	3,5
Holland ³	52,8	3,5
Nordrhein-Westfalen ⁵	52,5	3,2
Litauen	50,7	1,4
Estland	50,5	1,2
Italien	48,9	-0,3
Malta	48,7	-0,6
Frankrig	48,2	-1,1
Rumænien	48,2	-1,1
Spanien	48,1	-1,2
Letland ²	47,8	-1,5
Serbien	47,7	-1,6
Slovenien	47,2	-2,1
Bulgarien	46,8	-2,5
Slovakiet	46,7	-2,5
Cypern	46,0	-3,3
Kroatien ²	45,6	-3,7
Polen	44,4	-4,9

Europa, gennemsnit 49,3

Andre lande

Taiwan 52,2

Brasilien ¹ 48,5

Colombia 45,9

Andre lande, gennemsnit 48,8

ICCS totalt, gennemsnit 49,2

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 7.2

Tillid til udvalgte institutioner over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa	Regeringen						Folketinget (parlamentet)						Domstolene					
	Procent			Forskelle			Procent			Forskelle			Procent			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022- 2016	2016- 2009	2022- 2009	2022	2016	2009	2022- 2016	2016- 2009	2022- 2009	2022	2016	2009	2022- 2016	2016- 2009	2022- 2009
Norge ^{2,4}	86	79	67	7	11	19	81	77	69	4	9	12	82	76	71	6	4	11
Danmark ¹	79	74	72	5	1	6	69	65	66	4	-1	3	82	84	79	-2	5	3
Sverige ²	78	79	73	-1	6	5	76	79	72	-2	7	5	78	82	79	-4	3	-1
Estland	71	73	62	-2	11	9	57	56	45	1	12	13	73	76	68	-3	8	6
Litauen	68	74	54	-6	20	14	52	51	34	1	17	18	74	80	74	-6	6	0
Italien	53	57	74	-4	-17	-20	52	65	74	-13	-9	-21	64	72	69	-9	3	-6
Letland ²	51	60	32	-8	27	19	43	46	20	-2	26	24	65	71	65	-6	6	0
Malta	50	66	62	-16	4	-12	44	59	61	-15	-2	-17	64	76	76	-12	0	-12
Bulgarien	46	59	56	-12	3	-10	44	56	44	-12	11	0	62	69	62	-6	7	0
Slovenien	38	49	56	-10	-8	-18	42	50	53	-8	-2	-11	67	74	72	-7	3	-5
Gennemsnit 2022 og 2016	62	67	61	-5	6	1	56	60	54	-4	7	2	71	76	71	-5	5	0
N.-Westfalen ⁵	77	83	-	-6	-	-	68	74	-	-6	-	-	77	86	-	-8	-	-
Holland ³	73	70	-	3	-	-	66	63	-	3	-	-	84	78	-	7	-	-
Kroatien ²	31	42	-	-11	-	-	28	37	-	-9	-	-	56	66	-	-9	-	-
Cypern	46	-	51	-	-	-5	39	-	35	-	-	4	59	-	44	-	-	15
Spanien	44	-	62	-	-	-18	41	-	52	-	-	-12	62	-	64	-	-	-2
Slovakiet	40	-	57	-	-	-17	36	-	43	-	-	-6	63	-	66	-	-	-4
Polen	27	-	36	-	-	-9	25	-	34	-	-	-9	56	-	66	-	-	-10
S.-Holstein ^{1,5}	77	-	-	-	-	-	70	-	-	-	-	-	82	-	-	-	-	-
Serbien	54	-	-	-	-	-	49	-	-	-	-	-	56	-	-	-	-	-
Frankrig	54	-	-	-	-	-	46	-	-	-	-	-	60	-	-	-	-	-
Rumænien	44	-	-	-	-	-	41	-	-	-	-	-	66	-	-	-	-	-
Andre lande																		
Taiwan	70	62	44	8	17	26	71	71	54	0	18	18	81	73	69	8	4	12
Colombia	40	55	62	-15	-7	-22	35	46	49	-11	-3	-14	40	48	50	-8	-3	-10
Brasilien	48	-	-	-	-	-	45	-	-	-	-	-	51	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret faldende efter procentandelen i 2022 (første kolonne).

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Parlamentarisme og repræsentativitet

I dette tema uddybes elevernes opfattelse af den lovgivende magt og den del af det demokratiske system, som vedrører arbejdet i og omkring parlamentet eller i en dansk sammenhæng Folketinget. Fokus retter sig her mod repræsentativitet, og hvor 'godt' og 'dårligt' medlemmerne af Folketinget og de politiske ledere repræsenterer befolkningens, herunder de unges ønsker i de politiske beslutningsprocesser. Et enkelt spørgsmål belyser desuden, hvorvidt eleverne oplever, at politikerne har blik for, at alle mennesker bør behandles retfærdigt.

Dette tema vedrører i alt syv spørgsmål, som deles op i to undertemaer med henblik på at belyse såvel positive som negative sider af elevernes opfattelse af det parlamentariske arbejde og af om politikerne repræsenterer dem og befolkningen.

Det første undertema undersøger, i hvilken grad eleverne er enige eller uenige i, at politiske beslutninger på et godt og retfærdigt grundlag besluttet på følgende niveauer (*meget enig, enig uenig* eller *meget uenig*):

- Det politiske system fungerer godt
- Medlemmer af Folketinget er gode til at varetage unges interesser
- Medlemmer af Folketinget er generelt gode til at varetage befolkningens interesser
- Medlemmer af Folketinget behandler alle mennesker i samfundet retfærdigt

Det andet undertema undersøger, i hvilken grad eleverne er enige eller uenige i, at politiske beslutninger tages på et problematisk grundlag på følgende niveauer (*meget enig, enig uenig* eller *meget uenig*):

- Medlemmer af Folketinget tager sig ikke nok af befolkningens interesser
- Politiske ledere har for meget magt sammenlignet med andre mennesker
- Medlemmer af Folketinget glemmer som regel deres vælgeres behov

De europæiske sammenligninger på de to skalaer viser med stor tydelighed, at danske elever opfatter de politiske beslutningsprocesser som positive for så vidt, at systemet og politikerne repræsenterer mennesker generelt, befolkningen og unges interesser. Man finder helt den samme opfattelse i Norge, Sverige og i øvrigt også i Holland. Eleverne fra disse fire lande ligger markant over det europæiske gennemsnit, hvad angår deres vurdering af, hvorvidt politikerne repræsenterer borgerne på en god og retfærdig måde, og omvendt oplever de i tilsvarende lille grad, at politikerne, herunder politiske ledere, handler problematisk i forhold til de forskellige befolkningsgruppers interesser. Ikke kun generelt i forhold til demokratiets institutioner finder man en stor tillid til systemet, men også specifikt i forhold parlamentarisk arbejde er der i disse fire lande, relativt til eleverne i andre europæiske lande, en markant mere positiv indstilling.

Den generelle tendens er, at hvis et givent land ligger højt på den ene skala, vil det ligge lavere på den anden skala. De to skalaer giver på dette grundlag en mere nuanceret indsigt i populationernes opfattelse af det grundlag, som de politiske beslutninger bliver truffet på. De to store europæiske lande, Spanien og Frankrig, afviger dog i nogen grad ved at kombinere en gennemsnitlig tilfredshed med relativt kritiske holdninger. I Norge finder man den største forskel med hensyn til en positiv opfattelse mellem de to skalaer. Norge er efterfulgt af Holland, Danmark og Sverige. Den mest negative indstilling på grundlag af de to skalaer findes hos eleverne i Rumænien og Kroatien.

Det skal ligeledes nævnes, at der er meget lille forskel mellem de danske drenge og piger i dette tema. De danske elevers positive opfattelse udviser kun en lille spredning, mens der er en mere divergerende opfattelse i relation til den kritiske eller negative opfattelse af det politiske system.

Tabel 7.3

Skala for tilfredshed med landets politiske system

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Norge ^{2,4}	56,6	6,5
Danmark ¹	54,3	4,1
Sverige ²	54,0	3,9
Holland ³	53,3	3,1
Nordrhein-Westfalen ⁵	52,9	2,7
Malta	52,2	2,0
Schleswig-Holstein ^{1,5}	52,0	1,9
Estland	51,6	1,5
Frankrig	51,1	0,9
Spanien	50,1	0,0
Slovenien	50,1	0,0
Serbien	49,5	-0,6
Litauen	49,4	-0,7
Italien	48,7	-1,5
Cypern	48,2	-1,9
Letland ²	47,8	-2,3
Bulgarien	47,0	-3,1
Rumænien	46,4	-3,7
Kroatien ²	46,4	-3,8
Polen	46,1	-4,1
Slovakiet	45,3	-4,9

Europa, gennemsnit**50,1**

Andre lande

Colombia

52,8

Taiwan

52,0

Brasilien ¹

50,9

Andre lande, gennemsnit**51,9****ICCS totalt, gennemsnit****50,4**

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 7.4

Skala for kritik af landets politiske system

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Rumænien	54,5	4,9
Kroatien ²	53,2	3,5
Bulgarien	52,2	2,6
Frankrig	52,0	2,4
Spanien	51,9	2,3
Polen	51,3	1,7
Italien	51,2	1,6
Slovakiet	50,8	1,2
Litauen	50,6	1,0
Slovenien	50,6	1,0
Letland ²	50,3	0,7
Serbien	50,2	0,6
Malta	49,3	-0,4
Cypern	49,2	-0,4
Nordrhein-Westfalen ⁵	47,7	-2,0
Schleswig-Holstein ^{1,5}	47,4	-2,2
Estland	47,2	-2,4
Norge ^{2,4}	46,5	-3,1
Danmark ¹	45,6	-4,0
Sverige ²	45,5	-4,1
Holland ³	44,4	-5,2
Europa, gennemsnit	49,6	
Andre lande		
Colombia	51,6	
Brasilien ¹	51,0	
Taiwan	47,4	
Andre lande, gennemsnit	50,0	
ICCS totalt, gennemsnit	49,7	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

8: Det sociale liv i klassen

Med tanke på, hvor mange timer, dage og år eleverne indgår i et socialt samvær i deres klasser, er det klart, at klassen og dens klima udgør et vigtigt område, når det gælder elevernes politiske og demokratiske dannelse. Det gælder både, når det gælder klassen som et rum for fælles beslutninger, og når det drejer sig om måderne at være sammen på i timerne, frikvartererne med videre.

I dette kapitel inddrages en række temaer, der i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009 har været anvendt til at undersøge elevernes oplevelse af det sociale liv i klassen, idet der her indgår følgende temaer:

- Lærer/elev-relationer
- Elev/elev-relationer
- Åbent klasserumsklima

Lærer/elev-relationer

Som en del af undersøgelsen af det sociale klima, som eleverne møder og er en del af i skolen, interesserer ICCS sig for, hvordan eleverne vurderer lærer/elev-relationerne på skolen. Eleverne er blevet bedt om at tage stilling til relationerne mellem lærere og elever med spørgsmål, der på den ene side vedrører egne erfaringer med relationer til lærerne og på den anden side vedrører mere generelle vurderinger af disse relationer på deres skole generelt. For at indhente informationer om dette tema er eleverne blevet bedt om at tilkendegive, i hvor høj grad de er enige eller uenige i følgende udsagn:

- De fleste af mine lærere behandler mig retfærdigt
- Eleverne kommer godt ud af det med de fleste lærere
- De fleste lærere interesserer sig for, at eleverne har det godt
- De fleste af mine lærere lytter til, hvad jeg har at sige
- Hvis jeg har brug for ekstra hjælp, får jeg den af mine lærere

Som det fremgår af tabel 8.1, har de danske elever gennemsnitligt set den klart mest positive opfattelse af lærer/elev-relationerne overhovedet i ICCS 2022, kun fulgt relativt tæt af eleverne i Norge, Italien og Malta. Derefter følger Sverige relativt højt på listen.

Det kendetegner denne skala, at den generelle spredning fra højeste til laveste gennemsnit på landeniveau er begrænset og har en særlig karakter, idet mange lande opnår relativt ensartede resultater. Blandt lande over det europæiske gennemsnit er det kun Danmark, der skiller sig markant positivt ud, og bunden af skalaen er der kun tre lande skiller sig markant ud i med et gennemsnit, der er mere end 3 skalapoint under det europæiske gennemsnit.

Det er således et resultat, der peger i retning af, at der relativt set til andre lande, herunder de lande vi typisk gerne vil sammenligne os med, er en oplevelse af gode lærer/elev-relationer i Danmark.

Nu er det naturligvis sådan, at man ikke desto mindre kan skelne mellem de relative og de absolutte resultater. På alle de stillede spørgsmål (se ovenfor) er andelen af *meget uenige* i gennemsnit lidt over 2 procent, så også i den anskuelse må man sige, at relativt få elever oplever meget store problemer. Andelen af *meget enige* er i gennemsnit lidt over 30 procent, andelen af *enige* 56 procent og andelen af *uenige* 11 procent. Eleverne er mest positive i forhold til at have en oplevelse af at

blive behandlet retfærdigt (38 procent *meget enige*), hvilket i denne ICCS-kontekst af demokrati og medbestemmelse er særlig relevant.

Det kan også bemærkes, at elevernes gennemsnitlige oplevelse af lærer/elev-relationerne er uhyre ens for drenge og piger. Det er et af de temaer i ICCS 2022, hvor der er mindst kønsforskel overhovedet i Danmark. Hverken i ICCS 2022 eller ICCS 2016 er der entydige forskelle på de to køns opfattelse.

Opfattelse af lærer/elev-relationer over tid i ICCS

De ovennævnte spørgsmål lærer/elev-relationer er tidligere blevet brugt i både ICCS 2009 og ICCS 2016 på præcis den samme måde og med præcis samme ordlyd. Når det gælder dette tema, kan elevernes opfattelse derfor sammenlignes helt præcist over tid både internationalt og i Danmark. I ICCS 2016 placerede Danmark sig også øverst på listen blandt de europæiske lande, men Taiwan og tre lande fra Latinamerika havde et højere gennemsnit. Dette ses gentaget her i ICCS 2022, hvor både Taiwan og Colombia har højere gennemsnit end Danmark og resten af Europa.

En sammenligning af de danske resultater over tid viser en lidt kompleks udvikling med en stigning på 2,6 skalapoint fra ICCS 2009 til ICCS 2016 og et fald fra ICCS 2016 til ICCS 2022 på 1,7 skalapoint. I ICCS 2022 er der således stadig tale om en samlet stigning sammenlignet med udgangspunktet i ICCS 2009.

Dette er en udvikling, der ses på næsten præcis samme måde i alle de lande, der har resultater for alle tre ICCS-undersøgelser. Samtlige lande oplevede på tilsvarende vis en større eller mindre fremgang i ICCS 2016, men også en større eller mindre tilbagegang i ICCS 2022. I ni af elleve lande med denne fælles udvikling er der samtidig sket en mindre stigning set over den samlede periode. Samtidig med denne ens udvikling kan det også bemærkes, at der i de fleste lande kun sker relativt små forskydninger.

Den nærmest ens udvikling i retning at mindre positive vurderinger i Europa kan rejse spørgsmålet om, hvorvidt covid-19-pandemien er en fælles forklaring på den aktuelle tilbagegang. I den løbende sammenligning med Norge og Sverige kan man under alle omstændigheder sige, at eleverne i Danmark over tid konsekvent har haft lidt mere positive vurderinger.

Tabel 8.1

Skala for lærer/elev--relationer

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Danmark ¹	52,6	2,9
Norge ^{2,4}	51,9	2,2
Italien	51,8	2,1
Malta	51,6	1,9
Sverige ²	51,4	1,7
Schleswig-Holstein ^{1,5}	51,3	1,6
Bulgarien	51,2	1,5
Kroatien ²	51,0	1,3
Serbien	50,2	0,6
Nordrhein-Westfalen ⁵	50,2	0,5
Spanien	50,1	0,5
Rumænien	49,9	0,3
Frankrig	49,9	0,2
Holland ³	49,0	-0,7
Litauen	48,9	-0,7
Estland	48,7	-1,0
Slovakiet	48,6	-1,1
Slovenien	46,8	-2,9
Polen	46,4	-3,3
Cypern	46,1	-3,6
Letland ²	45,6	-4,0
Europa, gennemsnit	49,7	
Andre lande		
Taiwan	56,3	
Colombia	54,2	
Brasilien ¹	51,6	
Andre lande, gennemsnit	54,0	
ICCS totalt, gennemsnit	50,2	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 8.2

Skala for lærer/elev-relationer på skolen i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa	Gennemsnit			Forskelle		
	ICCS 2022	ICCS 2016	ICCS 2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Norge ^{2,4}	52	52	50	-0,5	2,7	2,3
Estland	49	49	48	-0,1	1,2	1,1
Holland ³	49	50	48	-0,6	1,5	0,9
Danmark¹	53	54	52	-1,7	2,6	0,9
Italien	52	53	51	-0,8	1,3	0,5
Sverige ²	51	53	51	-1,1	1,5	0,4
Letland ²	46	46	45	-0,8	1,0	0,3
Bulgarien	51	53	51	-1,9	2,0	0,2
Slovenien	47	48	47	-1,5	1,6	0,1
Malta	52	52	52	-0,7	0,4	-0,2
Litauen	49	50	50	-1,1	0,2	-0,9

2022 og 2016

Kroatien ²	51	51	-	0,2	-	-
-----------------------	----	----	---	-----	---	---

2022 og 2009

Cypern	46	-	45	-	-	1,4
Slovakiet	49	-	48	-	-	1,0
Spanien	50	-	50	-	-	0,1
Polen	46	-	47	-	-	-0,6

2022

Schleswig-Holsten ^{1,5}	51	-	-	-	-	-
Serbien	50	-	-	-	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	50	-	-	-	-	-
Rumænien	50	-	-	-	-	-
Frankrig	50	-	-	-	-	-

Taiwan	56	56	51	0,5	5,2	5,7
Colombia	54	54	54	0,4	0,4	0,1
Brasilien ¹	52	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret faldende efter forskellen for den samlede periode ICCS 2022 – ICCS 2009

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Holland levede ikke op til krav om deltagelsesprocent i ICCS 2009

Elev/elev-relationer

Spørgsmålet om elevernes indbyrdes relationer er på mange måder centralt for ICCS-undersøgelsen, da gode relationer mellem eleverne indbyrdes kan have betydning for en lang række andre forhold af både social og faglig karakter og i det hele taget må ansues som grundlæggende for elevernes oplevelser og erfaringer med skolen som socialt og demokratisk rum.

Temaet er ikke nyt for ICCS 2022, idet eleverne, om end på lidt forskellige måder, også er blevet spurgt om dette tema i både ICCS 2009 og ICCS 2016. Temaet er alligevel lidt nyt i den forstand, at IEA ikke tidligere har beregnet og offentliggjort resultaterne på skalaniveau. Eleverne bliver bedt om at tilkendegive, hvor enige eller uenige de er i de følgende udsagn.

- De fleste elever på min skole behandler hinanden med respekt
- De fleste elever på min skole kommer godt ud af det med hinanden
- Min skole er et sted, hvor eleverne føler sig trygge

I forhold til spørgsmålenes formuleringer kan det bemærkes, at det tredje spørgsmål i princippet er et spørgsmål, der ikke kun vedrører trygheden i de konkrete elev/elev-relationer, men generaliserer trygheden til tryghed på skolen som sådan.

Hvis man ser på resultaterne på skalaniveau (se tabel 8.3), er resultatet, at de danske elever er blandt de absolut mest positive, idet kun de norske elever er endnu mere positive. På denne skala skiller Danmark og Norge sig ret betydeligt ud fra Sverige, hvor resultatet er på et betydeligt lavere niveau og præcist modsvarer det europæiske gennemsnit, mens eleverne i Danmark og Norge omvendt ligger ganske markant over det europæiske gennemsnit. Det er dog et kendetegn ved denne skala, at variationen på tværs af landene er forholdsvis beskeden, og mange lande udviser næsten ens gennemsnit. Det er kun Frankrig, der for alvor skiller sig negativt ud med mindre positive erfaringer blandt eleverne. I Danmark er pigerne og drengene relativt enige, om end drengene opnår et gennemsnit, der er 1,5 skalapoint højere end pigernes. Det er dog fortsat en relativt beskeden forskel i forhold til andre temaer.

Set i konteksten af den foregående skala om lærer/elev-relationer er det relativt til andre lande bemærkelsesværdigt, at de danske elever i gennemsnit også er blandt de mest positive, hvad angår elev/elev-relationer, da kombinationen af de to relativt positive resultater i sig selv fremstår som et ekstra markant resultat, der primært ses i Danmark og Norge.

Også på denne skala skal man naturligvis i forhold til selve diskussionen om gode/dårlige relationer i skolesammenhæng tage i betragtning, at selv mindre andele af elever med mindre positive svar godt kan udgøre et problem. Hvis man ser på de konkrete underliggende svar, er det sådan, at gennemsnittet af *meget uenige* i disse tre udsagn ligger på omkring 4 procent af eleverne, mens gennemsnittet af *uenige* er cirka 17 procent for de tre spørgsmål.

I IEA's rapport for ICCS 2016 indgik svarene fra disse spørgsmål ikke. Det skyldes primært, at et særligt træk ved 2016-udgaven af ICCS var, at der var et særligt fokus på potentielt negative omgangsformer blandt eleverne. Herunder ikke mindst i form af elevernes negative erfaringer med andre elevers opførsel i form af vold, drilleri eller mobning (se Bruun, Lieberkind & Schunck, 2018, p. 187-197).

Hver udgave af ICCS har sine prioriteringer og valg af fokusområder, og dette tema med fokus på problemer blev vurderet som mindre relevant at gentage i ICCS 2022. Der er derfor kun anvendt et enkelt spørgsmål i ICCS 2022 inden for det mere direkte negative tema, hvor eleverne skal tage stilling til deres grad af enighed i udsagnet:

- Jeg er bange for at blive mobbet af andre elever

Med hensyn til dette ene spørgsmål om mobning afviser mere end 82 procent, at de er bange for at blive mobbet, mens næsten 18 procent er mere eller mindre enige, heraf er 5 procent helt enige. Altså en svarfordeling i stil med den for de andre spørgsmål (se ovenfor). Igen kan man naturligvis diskutere, om dette er godt eller dårligt, men set relativt til andre lande var mobning (og lignende negativ opførsel) ikke så udbredt i Danmark i ICCS 2016.

Elev/elev-relationer over tid

Som nævnt har denne skala om elev/elev-relationer ikke tidligere været anvendt, så det er ikke muligt at vise en tabel over tendenser over tid på skalaniveau. Derfor vises udviklingen i Danmark, Norge og Sverige her i procentfordelinger ved at sammenligne ICCS 2016 med ICCS 2022 (spørgsmålene blev ikke anvendt i ICCS 2009).

Ser man først på de danske resultater, er det slående, at de på den ene side ikke er radikalt forskellige over årene, men alligevel peger de på samme udvikling som i lærer/elev-relationer, nemlig at udviklingen fra ICCS 2016 til ICCS 2022 er negativ. Denne udvikling er desuden helt entydig på tværs af de tre spørgsmål. Samtidig er denne negative tendens i både Norge og Sverige nærmest identisk med den danske, om end de danske og norske elever niveaumæssigt skiller sig ud og ligger særdeles tæt i deres relativt positive vurderinger af elev/elev-relationer, mens de svenske elever er betydeligt mere forbeholdne. Fra allerede at have været de mest forbeholdne i Skandinavien i ICCS 2016 er de svenske elever i ICCS 2022 helt eller delvist uenige i de positive udsagn i en grad, der langt overstiger niveauet i Danmark og Norge. Uanset om man ser på det som flere uenige eller som færre enige, fremstår de svenske elever som de mest forbeholdne i forhold til at bekræfte gode elev/elev-relationer.

Som omtalt i relation til skalaen (tabel 8.3) er elevernes vurdering i Sverige dog gennemsnitligt på europæisk niveau og i den forstand relativt almindelig, men i en skandinavisk kontekst skiller de sig ud på et område, hvor man kunne have forventet endnu mere lighed på tværs af både Danmark, Norge og Sverige. Overordnet set er den fælles negative tendens fra ICCS 2016 til ICCS 2022 dog både slående og interessant i den forstand, at sådanne fælles tendenser over tid rejser spørgsmålet om, hvorvidt de mulige forklaringer rækker ud over de lokale nationale forklaringer.

Med hensyn til det ene spørgsmål om mobning kan det som sagt også sammenlignes over tid i ICCS 2009, ICCS 2016 og ICCS 2022, hvilket her er gjort for Skandinavien (tabel 8.5). Udviklingen over tid viser, at hvor der i Danmark var en svag forbedring fra ICCS 2009 til ICCS 2022, så er der fra ICCS 2016 til ICCS 2022 sket en forværring. Det ses mest tydeligt ved, at andelen af elever, der direkte afviser at være bange for mobning, er faldet fra cirka 60 procent i ICCS 2009 og ICCS 2016 til cirka 51 procent i ICCS 2022. Det kan bemærkes, at eleverne i Sverige i mest udpræget grad afviser at være bange for at blive mobbet, selv om elev/elev-relationerne generelt opleves mindre positive end i Danmark og Norge.

Tabel 8.3

Skala for elev/elev-relationer

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Norge ^{2,4}	50,0	2,8
Danmark ¹	49,7	2,5
Bulgarien	49,4	2,2
Holland ³	48,9	1,8
Malta	48,0	0,8
Spanien	47,8	0,6
Kroatien ²	47,7	0,6
Rumænien	47,7	0,6
Estland	47,7	0,5
Italien	47,7	0,5
Serbien	47,2	0,0
Sverige ²	47,2	0,0
Litauen	47,2	0,0
Schleswig-Holstein ^{1,5}	46,8	-0,4
Letland ²	46,2	-1,0
Nordrhein-Westfalen ⁵	46,0	-1,2
Slovenien	45,8	-1,4
Slovakiet	45,8	-1,4
Polen	45,1	-2,1
Cypern	44,8	-2,4
Frankrig	44,2	-3,0
Europa, gennemsnit	47,2	
Andre lande		
Taiwan	55,5	
Colombia	49,4	
Brasilien ¹	45,0	
Andre lande, gennemsnit	50,0	
ICCS totalt, gennemsnit	47,5	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 8.4

Elev/elev-relationer over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

De fleste elever på min skole behandler hinanden med respekt					
	ICCS	<i>Helt enig</i>	<i>Enig</i>	<i>Uenig</i>	<i>Helt uenig</i>
Danmark	2022	17	56	21	5,9
	2016	20,3	58,6	18,4	2,7
Norge	2022	19	54,7	21,1	5,2
	2016	23,3	56	17,3	3,3
Sverige	2022	13,1	52	25,6	9,3
	2016	18,9	53,6	22,6	4,9

De fleste elever på min skole kommer godt ud af det med hinanden					
	ICCS	<i>Helt enig</i>	<i>Enig</i>	<i>Uenig</i>	<i>Helt uenig</i>
Danmark	2022	20	64,1	13,4	2,6
	2016	23,6	64,9	10,4	1,1
Norge	2022	22,1	61,2	13,5	3,2
	2016	26,7	59,5	12	1,9
Sverige	2022	13,9	59,2	21	5,9
	2016	19	62	16,6	2,3

Min skole er et sted, hvor eleverne føler sig trygge					
	ICCS	<i>Helt enig</i>	<i>Enig</i>	<i>Uenig</i>	<i>Helt uenig</i>
Danmark	2022	19,7	59,8	16,9	3,6
	2016	25,6	61,6	11,2	1,5
Norge	2022	20,7	58,9	16,4	4,1
	2016	26,5	59,1	11,9	2,5
Sverige	2022	16,7	55,2	21	7
	2016	22	58,1	16,4	3,5

Tabel 8.5

Jeg er bange for at blive mobbet af andre elever
(ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009)

	ICCS	<i>Helt enig</i>	<i>Enig</i>	<i>Uenig</i>	<i>Helt uenig</i>
Danmark	2022	5,3	12,4	31,2	51,1
	2016	3,4	10,3	26,8	59,5
	2009	3,7	9,9	26,4	60,1
Norge	2022	6,2	13,5	26,9	53,5
	2016	6,9	13,2	24,4	55,6
	2009	10,1	17,4	26,8	45,7
Sverige	2022	5,5	11,2	26,7	56,7
	2016	5,6	9,8	25,1	59,4
	2009	4,8	11,7	26	57,6

Åbent klasserumsklima for diskussion

I alle ICCS-undersøgelserne har spørgsmålet om et åbent klasserumsklima for diskussion stået som et centralt interesseområde. Det er et tema, der går tilbage til IEA's CIVED-undersøgelse (1999), der kan ses som en forløber til ICCS-undersøgelserne. Både i forhold til ICCS 2009 og ICCS 2016 har der været stor opmærksomhed på resultaterne for elevernes opfattelse af deres klasserum som et rum for åben diskussion og udveksling af synspunkter.

I ICCS 2022 er skalaen blevet benyttet uforandret, idet eleverne er blevet bedt om at forholde sig til, hvor ofte de følgende ting forekommer i de timer, hvor politiske og sociale spørgsmål er genstand for undervisning og diskussion (*aldrig, sjældent, somme tider, ofte*):

- Lærere opmuntrer elever til selv at tage stilling
- Elever sætter tidens politiske begivenheder til diskussion i klassen
- Elever siger deres mening i klassen. Også når de fleste i klassen har en anden mening
- Lærere opmuntrer elever til at diskutere sager med andre, der har forskellige meninger
- Lærere fremlægger flere sider af en sag, når de forklarer om den i klassen
- Lærere opmuntrer elever til at sige deres mening

I ICCS 2022 placerer de danske elever sig som de næstmest bekræftende i forhold til at tilkendegive, at disse ting finder sted. Kun i Italien er eleverne endnu mere positive, men det er dog i en sådan grad, at Italien reelt skiller sig markant ud fra alle andre lande i Europa. Norge og Sverige placerer sig også over gennemsnittet i Europa, men kun Norge er på helt samme niveau som Danmark. I bunden af skalaen er der markant lave resultater i Slovenien, Holland og Letland.

Det er i det hele taget karakteristisk for denne skala, at de danske elever relativt til andre lande ikke afviger radikalt i deres svar på et eller flere af disse udsagn, men derimod generelt placerer sig som samlet set noget mere positive end gennemsnittet i Europa på alle udsagnene. Det tegner altså et billede af en relativt høj grad af åbenhed, der har en generel karakter.

De danske elever er mest bekræftende i forhold til udsagnet om, at lærerne opfordrer eleverne til at sige deres mening, men også i forhold til at sige deres mening, selv hvis flertallet har en anden mening. Udsagnet om eleverne som initiativtagere til diskussion får mindst tilslutning, men det er et generelt svarmønster, der går igen internationalt.

Det kan bemærkes, at denne skala udviser en forholdsvis stor kønsforskel, idet pigerne oplever et mere åbent klasserum end drengene. Det gælder især på de to spørgsmål om at blive opmuntret til at sige sin mening og selv tage stilling, hvor cirka 12 procentpoint flere piger end drenge mener, at det sker ofte. Ikke desto mindre har piger og drenge temmelig ensartede opfattelser af, hvad der *relativt* set sker hyppigst af de seks aspekter, idet pigerne blot generelt er noget mere bekræftende end drengene.

Det er et fælles træk for samtlige lande, at pigerne opfatter klasserummet som mere åbent end drengene. Kønsforskellen i Danmark er på 3,6 skalapoint, hvilket svarer til det europæiske gennemsnit (3,5 skalapoint), der ligeledes ses i Norge. Kønsforskellen er noget mindre i Sverige (2,4 skalapoint). Det er den næstmindste forskel overhovedet, idet yderpunkterne er Estland og Slovenien med henholdsvis 1,9 points forskel og 5,0 points forskel.

Hvis man kun ser på pigerne, opnår de danske piger det næsthøjeste gennemsnit for piger (54,2), hvilket er på niveau med Norge (53,9) men betydeligt over Sverige (51,7). Hvis man kun ser på drengene, opnår de det tredje højeste gennemsnit blandt drenge (50,5) kun overgået af Italien (53), da Nordrhein-Westfalen ligger på niveau med Danmark (50,6). Igen er billedet det samme i

Skandinavien, idet danske og norske drenge har næsten identiske gennemsnit, 50,5 og 50,4, mens de svenske drenge har et gennemsnit på 49,3.

Åbent klasserum for diskussion over tid

Som antydnet ovenfor er denne skala en af de mest anvendte overhovedet i forskningen om ICCS-undersøgelserne, og over tid har ikke mindst de danske elever skilt sig ud med relativt set meget positive opfattelser af klasserummets åbenhed.

I ICCS 2009 var det danske gennemsnit 55 og det højeste af alle 36 lande, og i ICCS 2016 var det danske gennemsnit på 54, men fortsat det højeste af den undersøgelses 24 lande. Med et gennemsnit i ICCS 2022 på 52 er der tale om et resultat, der fortsat er relativt højt i den internationale sammenligning, men altså samtidig bryder med den danske tradition i ICCS for at have elever med den mest udbredte og positive opfattelse af åbent klasserum.

Som det fremgår af tabel 8.7, kan man sige, at de danske resultater i ICCS 2022 skriver sig ind i en international tendens til, at eleverne over årene oplever noget mindre åbenhed i klassen. I flere lande er faldet dog større end i Danmark over perioden som helhed, også selv om disse andre lande har haft et lavere udgangspunkt. Der er generelt tale om relativt beskedne udsving i det gennemsnitlige niveau, der ses på denne skala fra undersøgelse til undersøgelse, men summeret over tid fremstår tendensen alligevel ganske klar.

Det er klart, at covid-19-pandemiens konsekvenser for undervisningens gennemførelsesform forud for ICCS 2022 kan have påvirket elevernes oplevelse af klasserummet negativt på grund af periodiske hjemsendelser med videre. Eleverne bliver som sagt bedt om at forholde sig til, hvor sjældent eller ofte de ovenfor anførte ting sker, hvor flere af spørgsmålene refererer til den fysiske klasse som det rum, hvori tingene sker.

I rapporten for ICCS 2016 (Bruun, Lieberkind & Schunck, 2018) blev der benyttet et eksempel på, at eleverne (især drengene) i betydelig mindre grad end i ICCS 2009 oplevede, at lærerne opfordrede dem til at tage stilling til noget. I ICCS ses der igen et fald i elevernes oplevelse af, om lærerne opfordrer dem til at tage stilling til de emner, der diskuteres, idet både piger og drenge har et fald på cirka 11 procentpoint i svarmuligheden *ofte*. En helt lignende udvikling ses på spørgsmålet om, hvorvidt lærerne opmuntrer eleverne til selv at tage stilling, hvor både piger og drenge også udviser et tilsvarende fald.

Det er på disse to spørgsmål, der ses den største forskel over tid. Hvis man ser bort fra pigers og drenges lidt forskellige niveau og det forskellige niveau på de to spørgsmål, er det som sagt bemærkelsesværdigt, så ens svarene samtidig er i deres tendens med en nedgang fra ICCS 2009 til ICCS 2022 på omkring 15,5 procentpoint for piger på begge spørgsmål og omkring 20 procentpoint for drenge på begge spørgsmål (se tabel 8.9). Selv om drenge og piger opfattet som grupper oplever klasserummet noget forskelligt i forhold til dets åbenhed, oplever de med andre ord ikke desto mindre næsten den samme tendens til mindre åbenhed.

Det kan være værd at bemærke, at der som noget nyt i ICCS 2022 er opstået en kønsforskel, når det gælder elevernes vurdering af sig selv som initiativtagere til diskussioner i klassen. Her var resultatet i ICCS 2009 og ICCS 2016 bemærkelsesværdigt ens for begge køn, men i ICCS 2022 er der for første gang nu en mindre positiv opfattelse hos drengene også på dette område, mens pigerne ikke har ændret opfattelse siden ICCS 2016.

Tabel 8.6

Skala for opfattelse af klasserummets åbenhed

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Italien	54,7	5,1
Danmark ¹	52,2	2,6
Nordrhein-Westfalen ⁵	52,0	2,4
Norge ^{2,4}	52,0	2,4
Rumænien	51,5	1,9
Polen	51,2	1,6
Kroatien ²	51,2	1,6
Schleswig-Holstein ^{1,5}	51,0	1,4
Sverige ²	50,5	0,9
Spanien	50,3	0,7
Malta	49,7	0,1
Litauen	49,0	-0,6
Cypern	48,5	-1,1
Bulgarien	48,4	-1,1
Slovakiet	47,9	-1,6
Frankrig	47,9	-1,6
Estland	47,8	-1,8
Serbien	47,6	-2,0
Slovenien	46,2	-3,4
Holland ³	45,7	-3,8
Letland ²	45,7	-3,9
Europa, gennemsnit	49,6	
Andre lande		
Taiwan	53,7	
Colombia	51,3	
Brasilien ¹	50,4	
Andre lande, gennemsnit	51,8	
ICCS totalt, gennemsnit	49,8	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 8.7

Elevers opfattelse af klasserummets åbenhed for diskussion over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Europa 2022, 2016 og 2009	Skala 2022	Skala 2016	Skala 2009	Forskel (2022 - 2016)	Forskel (2016 - 2009)	Forskel (2022 - 2009)
Malta	50	49	46	0,3	3,6	3,9
Bulgarien	48	48	48	0,4	0,2	0,6
Italien	55	53	54	1,4	-1,1	0,4
Sverige ²	50	52	51	-2,0	1,5	-0,5
Litauen	49	49	50	-0,3	-0,3	-0,6
Norge ^{2,4}	52	52	53	-0,4	-0,5	-0,9
Danmark ¹	52	54	55	-1,6	-0,9	-2,5
Estland	48	49	50	-1,7	-1,0	-2,6
Holland ³	46	47	49	-1,7	-1,1	-2,8
Slovenien	46	50	50	-3,5	-0,2	-3,7
Letland ²	46	49	51	-3,2	-1,6	-4,8
Gennemsnit	49	50	50	-1	0	-1
Europa 2022 og 2016						
Kroatien ²	51	51	-	-0,1	-	-
Europa 2022 og 2009						
Cypern	48	-	51	-	-	-2,2
Polen	51	-	51	-	-	0,3
Slovakiet	48	-	50	-	-	-2,1
Spanien	50	-	48	-	-	2,3
Europa 2022						
Frankrig	48	-	-	-	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	52	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein ^{1,5}	51	-	-	-	-	-
Rumænien	51	-	-	-	-	-
Serbien	48	-	-	-	-	-
Taiwan	54	52	50	1,6	1,7	3,3
Colombia	51	49	50	2,0	-0,9	1,1
Brasilien ¹	50	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret faldende efter forskellen i skalagennemsnit i ICCS 2022 og ICCS 2009.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Holland levede ikke op til krav om deltagelsesprocent i ICCS 2009

Tabel 8.9

Opfattelse af klasserummets åbenhed over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009 på udvalgte spørgsmål og opdelt på piger og drenge (Danmark)

Andel danske elever, der svarer "ofte" til udsagnene:	ICCS	Pige	Dreng
Elever sætter tidens politiske begivenheder til diskussion i klassen	2022	18,2	13,5
	2016	18,2	18,2
	2009	17,7	17,3
Lærere opmuntrer elever til at sige deres mening	2022	56,1	44,6
	2016	67,5	55,4
	2009	71,6	63,4
Lærere opmuntrer elever til selv at tage stilling	2022	41	29,9
	2016	48,8	37,7
	2009	56,6	52,6

9: Skolen som demokratisk rum

Hvor det foregående kapitel fokuserede på elevernes oplevelse af de sociale relationer med fokus på elever, lærere og klasserummet, skal dette kapitel handle om elevernes bredere opfattelse af skolen som et sted for forskellige aktiviteter, der på den ene eller anden måde kan beskrives som værende af social og/eller demokratisk art. Dette er et tema, der følger op på tidligere ICCS-undersøgelser, hvor et af de markante fund tilbage i tid i Danmark har været, at der typisk er ganske stor forskel på, hvordan eleverne oplever henholdsvis deres egen klasse og skolen som helhed, når det kommer til spørgsmål om medindflydelse og muligheder for at deltage i forskellige aktiviteter.

Dette kapitel tager udgangspunkt i tre temaer, der på hver deres måder belyser elevernes oplevelse af deres demokratiske position på skolen

- Demokratisk deltagelse på skolen
- Opfattelse af indflydelse skolen
- Villighed til at deltage i skolen

Det kan bemærkes, at temaet om demokratisk deltagelse på engelsk kaldes *civic participation*. Da det overordnede demokratiske element er dominerende, betegnes skalaen for det tema her som en skala for demokratisk deltagelse.

Elevernes opfattelse af medbestemmelse og deltagelse på skolen

I det foregående kapitel blev det undersøgt, hvordan det sociale klima på skolen kan ses som værende vigtigt i konteksten af demokrati og politik, fordi de indbyrdes relationer mellem elever og mellem elever og lærere samt kombinationen deraf i klasserummet kan betyde meget for, hvordan og hvorfor diskussioner, uenigheder og fællesskaber udspiller sig og opstår. Man kan med andre ord sige, at de aspekter ikke mindst knytter sig til idealer om samtaledemokratiet og demokratiet som gensidig respekt og forståelse.

Imidlertid kan man også anskue spørgsmålet om demokrati i lyset af elevernes faktiske og oplevede medindflydelse i klassen og på skolen. I et videre perspektiv kan disse forhold selvfølgelig også ses i sammenhæng med de unges medindflydelse og muligheder for demokratisk engagement uden for skolen, som det er beskrevet i flere tidligere kapitler, men her skal der nu fokuseres på skolen som et demokratisk rum for mulig medindflydelse.

ICCS 2022 fokuserer i den sammenhæng blandt andet på elevernes faktiske medvirken i forskellige typer af aktiviteter på skolen, der kan betegnes som demokratisk medindflydelse.

I ICCS 2022 bliver eleverne spurgt om syv udvalgte eksempler på aktivitetsformer. Eleverne bliver bedt om at tilkendegive, om de har deltaget i disse aktiviteter enten inden for det sidste år, tidligere end det eller aldrig har deltaget. De syv mulige aktiviteter er:

- Deltaget aktivt i en arrangeret debat
- Stemt til elevrådsvalg (eller lignende)
- Været med til at beslutte noget om, hvordan skolen styres
- Deltaget i diskussion på møde for alle skolens elever
- Stillet op til elevrådsvalg (eller lignende)
- Deltaget i aktivitet for en mere miljøvenlig skole
- Været med til at skrive om socialt eller politisk emne i skolens blad eller på dens hjemmeside

Til disse spørgsmål kan bemærkes, at der i forskellige lande kan være forskel på, hvilke organer og praksisformer der overhovedet er mulige for elever at engagere sig i på 8. klassetrin. For eksempel

kan elevråd være mere eller mindre udbredte. Derfor har landene i nogen grad kunnet tilpasse disse spørgsmål, for eksempel hvis et andet organ for elevindflydelse er mere relevant at spørge om.

Når det samlede deltagelsesmønster gøres op på en skala for demokratisk deltagelse på skolen (se tabel 9.1), er de danske elevers samlede aktivitet meget tæt på det europæiske gennemsnit. Resultatet i Danmark er næsten helt ens for piger og drenge. Skalaen kendetegnes ved, at der er en bred gruppe af lande med relativt ens resultater, hvor kun nogle få lande skiller sig ud med henholdsvis mest aktivitet (Spanien, Cypern, Norge) og mindst aktivitet (Letland, Estland og i særlig grad Holland).

I en skandinavisk sammenhæng er dette en skala, hvor de norske elever skiller sig ud med betydeligt mere aktivitet end i Sverige og (især) Danmark.

Ser man på de konkrete fordelinger, er langt den hyppigste forekommende aktivitet i Danmark, at eleverne har stemt til elevrådsvalg (82 procent). Det næst hyppigste er aktiv deltagelse i en debat, hvilket 60 procent har gjort på et eller andet tidspunkt.

De to sjældneste aktiviteter er at deltage i en diskussion på et møde for alle skolens elever, idet 25 procent har prøvet dette, eller at skrive noget til skolens blad eller hjemmeside, hvilket 14 procent været med til. Udtrykt omvendt har 75 procent og 86 procent ikke deltaget i de aktiviteter. Det kan også være værd at bemærke, at 51 procent tilkendegiver, at de på et eller andet tidspunkt har været med til at beslutte noget om skolens styre

Tabel 9.1
Skala for elevers demokratiske deltagelse på skolen

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Spanien	54,2	4,4
Cypern	53,5	3,7
Norge ^{2,4}	52,7	2,9
Frankrig	51,8	2,1
Polen	51,4	1,7
Schleswig-Holstein ^{1,5}	51,1	1,3
Sverige ²	50,9	1,1
Italien	50,4	0,7
Serbien	50,4	0,7
Kroatien ²	50,3	0,6
Nordrhein-Westfalen ⁵	50,1	0,3
Rumænien	50,0	0,3
Danmark ¹	49,7	-0,1
Slovakiet	49,4	-0,4
Litauen	49,3	-0,4
Malta	49,0	-0,7
Slovenien	48,7	-1,0
Bulgarien	47,7	-2,0
Letland ²	45,8	-3,9
Estland	45,6	-4,1
Holland ³	42,6	-7,2

Europa, gennemsnit 49,7

Andre lande

Taiwan 53,5

Colombia 52,8

Brasilien ¹ 49,4

Andre lande, gennemsnit 51,9

ICCS totalt, gennemsnit 50,0

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Elevers demokratiske medbestemmelse over tid

Udviklingen over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009 skal her beskrives i forhold til tre af de aktiviteter, som eleverne forholder sig til. Det giver de resultater, der er vist i tabel 9.2.

Tabellen er sorteret efter gennemsnittet for deltagelse i de tre aktiviteter for de ti lande, der har deltaget i alle tre ICCS-undersøgelser over tid. I gruppen af de ti lande ligger Danmark umiddelbart efter Norge og Sverige i toppen af tabellen. Lige umiddelbart modsvarer det således ikke resultatet på skalaen i tabel 9.1. Det skyldes, at adskillige andre lande i ICCS 2022 ligger betydeligt højere end Danmark, men ikke har resultater fra alle tre ICCS-undersøgelser.

Over den samlede periode kendetegnes Danmark ved en løbende positiv udvikling, hvor der fra undersøgelse til undersøgelse er nogle relativt små, men konsekvent positive forskelle, så den samlede udvikling alligevel bliver ganske tydelig. Omvendt er udviklingen i Norge negativ i ICCS 2022, hvad angår de to spørgsmål om at stemme og stille op til elevrådet, men da udgangspunktet i Norge var højt i ICCS 2009, ligger Norge alligevel fortsat lidt over det danske niveau. Dette er dog et eksempel på en lidt forskellig aktuel skandinavisk udvikling med en positiv tendens i Danmark og en mere negativ tendens i Norge og Sverige, selv om eleverne i både Norge og Sverige fortsat er noget mere positive end i Danmark.

Man kan dog sige, at det i forhold til erfaringen med egen faktiske indflydelse er mere reelt at se på opfattelsen af denne i form af spørgsmålet om erfaringer med det at medvirke til konkrete beslutninger. Erfaringer med dette ligger på et langt lavere niveau i alle lande end det at stemme til elevrådsvalg. Det er på sin vis forventeligt, men siger også noget om, at det repræsentative demokrati i forhold til elevråds virke har begrænset effekt i forhold til oplevelsen af egen konkrete indflydelse. I forhold til medvirken i beslutninger ligger de danske elever en del under de norske og især de svenske elever, men på europæisk niveau er de danske elever mere positive end eleverne i alle andre lande (bortset fra lige netop Norge og Sverige). Netop på det spørgsmål skiller de skandinaviske elever sig med andre ord ganske markant ud med en relativt set udbredt oplevelse af egen indflydelse.

Tabel 9.2

Elevers deltagelse i demokratisk medbestemmelse på skolen over tid i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

Procentandel af elever, der har deltaget ved at...																					
Stemme til elevrådsvalg							Stille op til elevrådsvalg						Medvirke til beslutning								
				2022-2016	2016-2009	2022-2009					2022-2016	2016-2009	2022-2009					2022-2016	2016-2009	2022-2009	Gns. 2022
Europa	2022	2016	2009				2022	2016	2009					2022	2016	2009					
Norge ^{2,4}	86	93	90	-7	3	-4	51	58	59	-7	-1	-8	62	59	56	3	3	6	66		
Sverige ²	83	89	85	-6	4	-3	53	47	40	6	6	12	63	64	54	-1	11	9	66		
Danmark ¹	82	80	73	2	6	8	51	50	49	1	1	2	51	47	44	3	4	7	61		
Litauen	84	89	84	-5	5	0	43	47	30	-4	17	13	44	43	35	1	8	9	57		
Slovenien	79	84	84	-5	-1	-5	52	59	59	-7	0	-7	30	24	28	6	-4	3	54		
Malta	75	78	62	-4	16	12	40	48	24	-8	25	17	44	42	29	2	13	15	53		
Bulgarien	52	56	52	-4	5	1	34	37	34	-3	3	0	30	32	31	-2	1	-1	39		
Italien	53	50	49	3	2	5	24	22	21	2	0	3	39	36	34	3	2	5	39		
Estland	60	74	75	-14	0	-14	26	30	32	-3	-2	-5	29	29	24	1	5	5	39		
Letland ²	51	62	67	-12	-5	-17	27	34	39	-7	-5	-12	29	30	31	-1	-1	-2	35		
Gennemsnit	71	76	72				40	43	39				42	41	37						
2022 og 2016																					
N.-Westfalen ⁵	88	82	-	6	-	-	65	60	-	5	-	-	43	50	-	-7	-	-	65		
Kroatien ²	93	91	-	2	-	-	63	58	-	5	-	-	22	20	-	2	-	-	59		
Holland ³	47	51	-	-4	-	-	24	21	-	3	-	-	30	27	-	3	-	-	34		
2022 og 2009																					
Spanien	96	-	87	-	-	9	55	-	55	-	-	0	47	-	48	-	-	0	66		
Cypern	81	-	71	-	-	10	70	-	67	-	-	3	46	-	35	-	-	11	66		
Polen	95	-	95	-	-	0	57	-	59	-	-	-2	41	-	57	-	-	-16	64		
Slovakiet	71	-	73	-	-	-2	44	-	43	-	-	1	37	-	28	-	-	10	51		
2022																					
S.-Holsten ^{1,5}	91	-	-	-	-	-	69	-	-	-	-	-	48	-	-	-	-	-	69		
Frankrig	96	-	-	-	-	-	50	-	-	-	-	-	37	-	-	-	-	-	61		
Serbien	86	-	-	-	-	-	58	-	-	-	-	-	26	-	-	-	-	-	56		
Rumænien	86	-	-	-	-	-	47	-	-	-	-	-	33	-	-	-	-	-	55		
Andre lande																					
Taiwan	91	72	67	19	5	23	75	34	32	42	1	43	53	43	43	10	-1	9	73		
Colombia	89	90	90	-1	0	-1	43	42	44	1	-2	-1	54	49	57	5	-7	-2	62		
Brasilien ¹	65	-	-	-	-	-	32	-	-	-	-	-	40	-	-	-	-	-	46		

Tabellen er sorteret faldende efter samlet gennemsnit for ICCS 2022 inden for hver gruppe lande (kolonne helt til højre)

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Elevernes oplevelse af faktisk elevindflydelse og processer for den

Som det blev antydnet i det foregående afsnit, kan der meget vel være forskel på det at deltage i elevrådsvalg og det at opleve en konkret positiv effekt af egen indflydelse. Dermed ikke sagt, at der nødvendigvis altid skal eller kan være en positiv og konkret ydre effekt af demokratisk deltagelse, da demokratiske processer og deres konsekvenser naturligvis ikke altid og ikke kun kan opleves som lige positive af alle. De vil med andre ord også kunne indebære en erfaring af noget, der kan opleves som en art mangel på reel indflydelse eller som indflydelse på ting, der måske er eller opleves som temmelig ligegyldige. Den slags forhold og erfaringer kan elever være meget bevidste om, så ICCS 2022 har forsøgt at undersøge lidt nærmere, hvordan eleverne overhovedet forholder sig til muligheden for indflydelse og herunder den mulige betydning af elevindflydelsen ud fra de måder, den udøves på.

Undersøgelsen af dette tema er baseret på seks spørgsmål, hvor eleverne skal tilkendegive i hvor høj grad de er enige eller uenige i udsagn om elevernes medindflydelse på deres skole. Det sker med udsagn om, at...

- Det gør min skole bedre, når eleverne er med til at træffe beslutninger
- Der er regler for, hvordan eleverne kan være med til at træffe beslutninger på min skole
- Min skole opmuntrer eleverne til at danne grupper, der kan udtrykke deres holdninger
- Eleverne kan påvirke beslutninger, der har betydning for hele skolen
- Når eleverne stemmer til elevrådsvalg, gør det en forskel på, hvad der sker på min skole
- Elevernes interesser bliver taget i betragtning, når der træffes beslutninger på min skole

Resultaterne er opgjort på en skala, se tabel 9.3, der først og fremmest placerer de danske elever som nogle af de mest forbeholdne i forhold til disse udsagn med det næstlaveste gennemsnit. Resultaterne tegner i øvrigt et internationalt billede af et meget stort antal lande tæt på gennemsnittet. Der er lidt variation i top og bund, men kun et enkelt land har et markant lavt gennemsnit, der er mere end 3 skalapoint fra gennemsnittet i den lave ende (Holland). Inden for denne udbredte ensartethed bliver det på sin vis kun endnu mere påfaldende, at de danske elever her er relativt forbeholdne. Norge og Sverige ligger til sammenligning markant over Danmark og er meget tæt på det europæiske gennemsnit. Også i en skandinavisk kontekst er det danske resultat altså afvigende, selv om hverken Norge eller Sverige placerer sig decideret højt.

Som eksempler på de underliggende resultater kan det nævnes, at eleverne er klart mest enige i det første udsagn, idet 79 procent af eleverne er *meget enige* (16 procent) eller *enige* (63 procent) i, at deres egen skole bliver bedre, når eleverne er med til at træffe beslutninger.

På den baggrund kan man spørge, om eleverne oplever, at de så også rent faktisk kan påvirke beslutninger af betydning for deres skole. Dette bekræfter en klart mindre andel på 56 procent (8 procent er *meget enige*). Det næste spørgsmål kan så være, om eleverne oplever, at deres interesser i det mindste tages i betragtning. Det gør en andel på 61 procent (9 procent er *meget enige*).

Det kendetegner generelt svarene, at relativt få enten er *meget enige* eller *meget uenige*. Det er således generelt nogle lidt mere forsigtige synspunkter, der fremføres her.

Det kan være værd at bemærke, at de danske elever ligger under det europæiske gennemsnit på alle spørgsmålene, hvilket placeringen på skalaen også antyder. Det kan dog bemærkes, at forskellen til gennemsnittet er klart tydeligst på spørgsmålet om, hvorvidt skolen opfordrer grupper af elever til at udtrykke elevholdninger. Det er en praksis, der efter resultaterne at dømme er meget almindelig i adskillige lande, men i mindst grad af alle i Danmark.

Oplevelse af indflydelse over tid

Sammenligninger over tid er lidt vanskelige for dette tema, selv om der i ICCS 2016 blev brugt en lignende skala med nogle spørgsmål, der ligner de her anførte temmelig meget. Der er imidlertid den afgørende forskel, at de i ICCS 2016 ikke handlede om elevernes opfattelse af elevernes indflydelse på deres egen skole, men derimod om elevernes indflydelse på 'skolen', hvorfor det strengt taget var uklart, om 'skolen' var elevens egen skole eller et alment begreb. Derfor kan der ikke sammenlignes direkte over tid her. Det kan dog nævnes, at gennemsnittet for Danmark i ICCS 2016 lå 2 skalapoint under det internationale gennemsnit, og i ICCS 2022 ligger Danmark omkring 2 skalapoint under det europæiske gennemsnit. Som sagt kan disse resultater ikke sammenlignes direkte, men begge undersøgelser viser en tendens til, at danske elever har relativt lidt tiltro til betydningen af medindflydelse, også når der sammenlignes med de mest nærliggende lande som Norge og Sverige.

Tabel 9.3

Skala for elevernes opfattelse af deres indflydelse
på egen skole

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Malta	52,0	2,6
Bulgarien	51,9	2,6
Rumænien	50,9	1,6
Schleswig-Holstein ^{1,5}	50,9	1,5
Nordrhein-Westfalen ⁵	50,2	0,8
Spanien	50,0	0,7
Frankrig	49,8	0,4
Litauen	49,6	0,3
Norge ^{2,4}	49,6	0,3
Italien	49,5	0,2
Sverige ²	49,4	0,1
Estland	49,3	-0,1
Polen	49,1	-0,2
Letland ²	49,1	-0,3
Serbien	48,8	-0,5
Cypern	48,6	-0,7
Kroatien ²	48,5	-0,9
Slovenien	48,2	-1,1
Slovakiet	47,8	-1,6
Danmark ¹	47,1	-2,2
Holland ³	45,9	-3,4

Europa, gennemsnit

49,3

Andre lande

Colombia

56,5

Taiwan

55,7

Brasilien ¹

52,3

Andre lande, gennemsnit

54,8

ICCS totalt, gennemsnit

50,0

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 9.4

Elevernes opfattelse af deres indflydelse og processer for medindflydelse på egen skole

	Når eleverne er med til at træffe beslutninger, bidrager det til at gøre min skole bedre	Der er klare regler for, hvordan eleverne kan være med til at træffe beslutninger på min skole	Elevernes interesser bliver taget i betragtning, når der træffes beslutninger på min skole	Når eleverne stemmer til elevrådsvalg, gør det en forskel på, hvad der sker på min skole	Min skole opmuntrer eleverne til at danne grupper, der kan udtrykke deres holdninger	Eleverne kan påvirke beslutninger, der har betydning for hele skolen
Europa	Procentandel elever, der er enige eller helt enige i ovenstående udsagn					
Malta	85	73	71	64	71	69
Bulgarien	82	77	71	74	68	63
Rumænien	89	66	68	59	68	55
Slesvig-Holsten ^{1,5}	82	73	71	76	58	63
Nordrhein-Westfalen ⁵	81	71	68	75	57	55
Spanien	80	74	64	61	65	53
Frankrig	77	76	63	54	62	64
Litauen	81	69	66	71	52	64
Norge ^{2,4}	75	66	68	68	44	63
Italien	84	67	62	54	66	55
Sverige ²	83	63	64	53	59	60
Estland	80	65	71	70	57	54
Polen	79	66	55	80	47	60
Letland ²	82	67	68	61	54	57
Serbien	79	72	57	47	65	46
Cypern	77	68	57	58	57	57
Kroatien ²	76	68	57	62	57	47
Slovenien	65	69	63	54	65	56
Slovakiet	80	69	66	48	49	45
Danmark ¹	79	57	61	56	37	56
Holland ³	74	51	65	45	42	48
Europa, gennemsnit	80	68	65	62	57	57
Andre lande						
Colombia	91	90	81	82	81	73
Taiwan	91	81	86	82	74	76
Brasilien ¹	85	77	66	69	69	59

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter landenes resultat på den samlede skala og samlede procentgennemsnit (ikke vist)

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Om elevernes villighed i forhold til deltagelsesformer

I forlængelse af de foregående afsnit om elevers erfaringer med deltagelsesformer og syn på medindflydelse har ICCS 2022 også undersøgt elevernes velvilje til rent faktisk at deltage aktivt, hvis de får mulighed for det.

Det er et interessant perspektiv, fordi man i denne slags forhold meget let kommer til at antage og tage for givet, at svar om mangel på indflydelse samtidig er et udtryk for et ønske om mere. Det er imidlertid ikke nødvendigvis tilfældet, da mange af den slags svar blot kan være konstateringer, der ikke skal ses som udtryk for en interesse i eller et oplevet behov for mere indflydelse. Derfor har ICCS 2022 også forsøgt at stille nogle spørgsmål, der vedrører villighed til at deltage på forskellig vis, hvis muligheden rent faktisk foreligger. Det er samtidig af hensyn til, at nogle muligheder for deltagelse muligvis ikke findes alle steder, så her kan man sige, at man forsøger at ligestille eleverne på den måde, at eleverne skal svare på deres villighed til at gøre noget, men under den forudsætning, at muligheden rent faktisk findes.

Nogle af disse spørgsmål har tidligere været stillet som spørgsmål om elevernes tidligere aktiviteter, men stilles altså nu som spørgsmål om mulig fremtidig deltagelse. Det skal dog bemærkes, at disse spørgsmål er stillet i en anden kontekst af spørgeskemaet end spørgsmålene i de tidligere temaer i dette kapitel, så man må antage, at de fleste svar er givet uden særligt hensyn til, hvad der tidligere er blevet svaret i de tilsvarende emneområder.

Eleverne bliver således bedt om at svare på, hvor sandsynligt eller ikke sandsynligt det er, at de vil gøre de følgende ting, hvis muligheden foreligger:

- Stemme til elevrådsvalg
- Være med i en gruppe af elever, der arbejder for en sag, som du er enig i
- Stille op til elevrådsvalg
- Deltage i en diskussion på et fællesmøde for alle skolens elever

På den internationale skala (tabel 9.5) for de samlede svarfordelinger er resultatet (igen), at de danske elever udviser den næstlaveste interesse kun undergået af eleverne i Holland. Piger udviser en lidt større velvilje end drenge (på i gennemsnit 1,5 skalapoint), men i forhold til andre temaer er det en relativt beskeden forskel.

Det kan bemærkes, at også eleverne i Norge og Sverige ligger under det europæiske gennemsnit, så i en skandinavisk sammenhæng er tendensen til en relativt lav placering ikke kun dansk, men klart mest udpræget for Danmark og Sverige.

Det er klart, at det samlede resultat kan anskues på lidt forskellige måder. Som antydnet kan den relativt lave interesse og velvilje på den ene side udlægges som en art mistillid til effekten af elevråd og andre processer og på den anden side som et mere konstaterende svar, der blot tilkendegiver et fravær af en oplevelse af nødvendigheden af mere indflydelse. Uagtet de forskellige mulige udlægninger kan man konstatere, at de danske elever relativt set fremstår som meget lidt interesserede i at gribe de givne muligheder, når de findes.

Ser man på enkelte spørgsmål, er villigheden til at stemme til elevrådsvalg meget udbredt (det forventer 74 procent at gøre (*meget* eller *ret sandsynligt*). Omvendt ser 71 procent det som *ikke særlig* eller *slet ikke sandsynligt*, at de selv ville stille op.

Med hensyn til de øvrige spørgsmål, ser 50 procent det som mere eller mindre sandsynligt, at de (givet muligheden for det) ville være med i en gruppe af elever, der arbejder for en given sag, mens

34 procent ser det som mere eller mindre sandsynligt, at de ville deltage i en diskussion på et møde for alle elever.

Det kan selvsagt diskuteres, om disse andele i en absolut forstand er høje eller lave, men set relativt til andre landes elever er det blandt de absolut laveste andele.

Set i konteksten af elevernes generelle tillid til og udbredte tilfredshed med det danske samfund og politiske system, kan man også se resultatet som udtryk for en relativt set udbredt tilfredshed, også selv om eleverne samtidig har en relativt udbredt tro på, at de hypotetisk set faktisk ville kunne gøre en positiv forskel på skolen (se foregående afsnit).

Når man ser på disse svarfordelinger, kan det også være relevant at se på, i hvilken udstrækning eleverne allerede har deltaget i disse aktiviteter i forhold til deres fremtidsforventning om det.

Som eksempel tilkendegiver 25 procent, at de tidligere har deltaget aktivt på et skolemøde, mens 75 procent ikke har. Her svarer 34 procent, at de ser det som en sandsynlig aktivitet i fremtiden, hvis muligheden foreligger. Andelene, der henholdsvis har stemt og vil stemme til elevrådsvalg, er 82 og 74 procent. Det er med andre ord sådan, at tidligere stemmeafgivning ikke nødvendigvis vil blive gentaget.

Om elevers velvilje over tid

Spørgsmålene om elevernes velvilje i forhold til deltagelse har været anvendt før i samme udgave, idet et enkelt spørgsmål dog er udgået. IEA har her genberegnet skalaerne, så de er sammenlignelige for ICCS 2022 og ICCS 2016. Det giver det resultat, der fremgår af tabel 9.6.

Det internationale resultat er ganske markant og entydigt, idet alle lande på nær en tysk delstat udviser et mindre elevengagement i ICCS 2022 sammenlignet med ICCS 2016 (eneste undtagelse er Nordrhein-Westfalen, hvor ICCS 2016-resultatet kan være lidt usikkert).

I den skandinaviske sammenhæng er nedgangen mest markant i Norge efterfulgt af Danmark og Sverige, men altså alle med negativ udvikling. Dette er således endnu et eksempel på en generel udviklingstendens fra ICCS 2016 til ICCS 2022 på tværs af mange europæiske lande. Det er interessant på den måde, at landene trods deres forskellige gennemsnit samtidig oplever den samme tendens, der her altså er en negativ udvikling fra ICCS 2016 til ICCS 2022, der tegner et generelt billede af en årgang på 8. klassetrin, der på tværs af landene udviser et fald i viljen til skoledeltagelse sammenlignet med 2016-årgangen.

Det rejser spørgsmålet om, hvorvidt nedgangen kan identificeres nærmere. Det er ikke tilfældet i Danmark, da eleverne udviser et fald i alle de fire spørgsmål (i afrundede tal 2022/2016 er det: 74/78 procent, 50/55 procent, 29/32 procent og 34/37 procent).

Tabel 9.5
Skala for elevers velvilje til skoledeltagelse

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Rumænien	52,4	4,2
Cypern	51,6	3,3
Italien	51,5	3,3
Polen	51,2	2,9
Spanien	49,9	1,6
Serbien	49,4	1,2
Slesvig-Holsten ^{1,5}	49,3	1,1
Litauen	49,2	0,9
Bulgarien	48,9	0,6
Nordrhein-Westfalen ⁵	48,7	0,5
Kroatien ²	48,2	0,0
Frankrig	48,1	-0,1
Malta	47,9	-0,4
Norge ^{2,4}	47,3	-0,9
Slovenien	47,3	-0,9
Slovakiet	46,5	-1,7
Sverige ²	46,1	-2,2
Letland	46,0	-2,3
Estland	45,6	-2,7
Danmark ¹	45,4	-2,8
Holland ³	42,7	-5,5

Europa, gennemsnit 48,3

Andre lande

Taiwan 54,0

Colombia 52,7

Brasilien ¹ 51,6

Andre lande, gennemsnit 52,7

ICCS totalt, gennemsnit 48,8

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 9.6

Skala for elevers velvilje til skoledeltagelse over tid i ICCS 2022 og ICCS 2016

Europa	2022	2016	Forskel 2022-2016
Kroatien ²	48	52	-3,4
Letland ²	46	49	-2,6
Malta	48	50	-2,6
Litauen	49	51	-2,3
Estland	46	48	-2,2
Norge ^{2,4}	47	49	-1,6
Slovenien	47	49	-1,4
Danmark ¹	45	47	-1
Bulgarien	49	50	-1,4
Holland ³	43	44	-0,8
Sverige ²	46	47	-0,7
Italien	52	52	-0,1
Nordrhein-Westfalen ⁵	49	47	2
Gennemsnit	47	49	
2022			
Rumænien	52	-	-
Cypern	52	-	-
Polen	51	-	-
Spanien	50	-	-
Serbien	49	-	-
Slesvig-Holsten ^{1,5}	49	-	-
Frankrig	48	-	-
Slovakiet	47	-	-

Andre lande

Taiwan	54	51	2,6
Colombia	53	53	-0,8
Brasilien ¹	52	-	-

Tabellen er sorteret efter forskellen på ICCS 2022 og ICCS 2016 (minus til plus)

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

10: Undervisning i samfundsfaglige og samfundsrelaterede emner

Et vigtigt aspekt af ICCS-undersøgelserne handler om, hvordan skolen bidrager til elevernes mere faglige kundskaber og færdigheder af relevans for deres tilværelse som samfundsborgere. Dette afspejler sig ikke mindst i form af undersøgelsernes brug af ICCS-testen af netop kundskaber og færdigheder, som den tidligere er blevet beskrevet. Hvor de tidligere kapitler har handlet om elevernes syn på klasserumsklimaet, lærer/elev-relationerne og elev/elev-relationerne, så vil dette kapitel handle om elevernes opfattelse af at modtage undervisning om en række af de emner, som er blevet berørt i flere af de foregående kapitler.

Det skal dertil siges, at en generel pointe i forhold til elevernes kundskaber og færdigheder inden for netop dette komplekse felt er, at der per definition vil være tale om, at de kundskaber og færdigheder erhverves både på skolen (og på skolen i princippet både i alle fag og i alle ikke-faglige aktiviteter) og uden for skolen og via mange forskellige kilder. Af samme grund kan det være interessant at undersøge, hvordan eleverne opfatter en række forskellige centrale temaer som noget, de har erfaringer med fra deres undervisning.

Eleverne bliver spurgt om, hvor meget de oplever at have modtaget undervisning om følgende emner:

- Valgdeltagelse
- Indførelse og ændringer af love
- Miljøbeskyttelse
- Problemløsning i lokalsamfund
- Beskyttelse af borgeres rettigheder
- Politiske begivenheder i andre lande
- Samfundets økonomi
- Troværdighed af online-information
- At stille op til kommunevalg

Hovedparten af de udvalgte emner kan siges at være relativt klassiske politiske/demokratiske emner, der i en dansk kontekst typisk vil indgå i faget samfundsfag. Det skal dog bemærkes, at det ikke er givet, at samfundsfag findes som fag i alle lande på 8. klassetrin. Det er heller ikke sådan, at alle de anførte emner nødvendigvis vil være en del af et fag som samfundsfag, selv hvis det måtte findes. I den forstand kan man godt forvente en vis variation i forhold til elevernes erfaringer med disse emner i undervisningen og dermed også det samfundsfaglige kendskab til disse forskellige emner på tværs af landene. Det er også klart, at nogle af disse emner i større eller mindre grad kan være tværfaglige.

Når man ser på elevernes opfattelse af alle disse emner under ét og præsenterer resultaterne som en samlet skala, får man de resultater, der er gengivet i tabel 10.1. På skalaen placerer de danske elever sig klart over det europæiske gennemsnit, men samtidig under niveauet i både Norge og Sverige. Piger og drenge har meget ens opfattelse i Danmark.

I den samlede internationale anskuelsesform kan man konstatere, at de danske elever relativt set lige akkurat hører til i den tredjedel af landene, hvor eleverne oplever mest undervisning. Det kan her være værd at nævne, at eleverne i Taiwan, der har det højeste gennemsnit på ICCS-testskalaen, i en nærmest ekstrem grad har den markant mest positive oplevelse af at have modtaget undervisning

om disse emner. Det er uhyre sjældent, at et land skiller sig så meget ud. I det hele taget fremstår de ikke-europæiske lande med relativt positive vurderinger fra eleverne.

Tabel 10.1

Skala for elevers opfattelse af undervisning i
samfundsrelaterede emner

Europa	Gennemsnit	Over/under gennemsnit
Slovenien	51,8	4,1
Norge ^{2,4}	51,8	4,1
Sverige ²	51,7	4,1
Italien	50,7	3,0
Rumænien	50,6	2,9
Slovakiet	50,2	2,5
Danmark ¹	49,8	2,2
Nordrhein-Westfalen ⁵	49,6	1,9
Polen	47,5	-0,2
Malta	46,9	-0,7
Bulgarien	46,9	-0,8
Schleswig-Holstein ^{1,5}	46,9	-0,8
Kroatien ²	46,5	-1,2
Litauen	46,3	-1,4
Frankrig	46,2	-1,5
Estland	45,3	-2,4
Cypern	45,0	-2,7
Letland ²	44,8	-2,9
Serbien	44,8	-2,9
Spanien	44,8	-2,9
Holland ³	43,1	-4,5
Europa, gennemsnit	47,7	
Andre lande		
Taiwan	58,6	
Colombia	53,5	
Brasilien ¹	50,7	
Andre lande, gennemsnit	54,3	
ICCS totalt, gennemsnit	48,5	

Tabellen er sorteret i faldende rækkefølge efter henholdsvis de europæiske landes gennemsnit og andre landes gennemsnit på skalaen.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler
2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen
3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler
4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark
5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Når man ser på de enkelte emner og elevernes opfattelse af dem, se tabel 10.2, så kan man om de danske resultater sige, at de på seks områder ligger højere end det europæiske gennemsnit (i *plus* procentpoint: indføre love 17, samfundsøkonomi 13, politiske begivenheder i andre lande 11, stemme til valg 11, onlineinformation 8, stille op til valg 6). På tre områder ligger de danske elever med en lavere vurdering end det europæiske gennemsnit (i *minus* procentpoint: miljø 6, lokal problemløsning 5, borgerrettigheder 2). Man kan som sådan sige, at de danske elever især ligger relativt højt på en række områder, der vedrører det formelle demokrati som system og samfundsøkonomi.

Selv om det som sagt er sådan, at de danske elever ligger under gennemsnittet på miljøbeskyttelse, er det alligevel det emne, som har den største andel af bekræftende svar i Danmark. I en skolekontekst må det tilskrives emnets mere tværfaglige karakter og i det hele taget også emnets aktualitet over de seneste år på tværs af lande (klimakrisen, Fridays For Future med videre).

Set i forhold til Norge og Sverige er der en række ret markante forskelle, der på de fleste områder tegner et billede, hvor Norge og Sverige *begge* ligger markant højere end Danmark.

Det gælder for de seks temaer om miljø, troværdighed af onlineinformation, borgerrettigheder, politik i andre lande, om at stemme til valg og lokal problemløsning. Omvendt ligger de danske elever klart højere end både Norge og Sverige vedrørende samfundsøkonomi. På de to sidste ligger Danmark klart over Norge, men klart under Sverige vedrørende indførelse af love, og over Sverige men under Norge i forhold til lokalvalg. Alt i alt tegner det ikke noget billede af en decideret systematik i forskellene. I det samlede europæiske perspektiv kan man sige, at der især på det mest samfunds-faglige områder er meget stor spredning fra laveste til højeste procentandel på hvert emne, mens de mere generelle emner som miljø og troværdighed af onlineinformation opleves som relativt vigtige undervisningsemner af eleverne i alle landene.

Det kan også være værd at bemærke, at der er en vis tendens til, at lande med meget høje testresultater også placerer sig relativt højt i forhold til elevernes vurdering af undervisningen i disse emner. Der er dog også undtagelser, men Danmark, Norge og Sverige plus Italien, Polen og Nordrhein Westfalen er eksempelvis højt placeret i begge sammenhænge.

Tabel 10.2
Undervisning om politiske emner i skolen

Tallene angiver de procentandele af eleverne, der angiver, at de i stort eller mellemstort omfang har haft undervisning om:

	Hvordan man kan beskytte miljøet	Hvordan man kan undersøge, om man kan stole på onlineinfor- mation	Hvordan borgerne rettigheder beskyttes	Politiske spørgsmål og begivenheder i andre lande	Hvordan samfundets økonomi fungerer	Hvordan borgerne kan stemme til valg	Hvordan love indføres og ændres	Hvordan man kan bidrage til at løse problemer i lokalsamfund	Hvordan man kan stille op til kommunevalg	Gennemsnit %
Europa										
Slovenien	79	62	71	59	72	76	74	66	47	67
Norge ^{2,4}	86	83	66	79	52	75	54	64	34	66
Sverige ²	83	78	69	75	58	66	83	55	21	65
Italien	91	68	74	70	62	61	61	57	19	62
Slovakiet	84	61	69	56	63	68	63	57	39	62
Rumænien	85	63	69	45	70	70	62	57	38	62
Danmark¹	74	69	52	65	67	64	68	43	31	59
N.-Westfalen ⁵	78	52	54	75	71	69	58	43	30	59
Bulgarien	81	66	53	41	49	53	50	52	30	53
Polen	79	47	60	58	58	35	48	49	32	52
S.-Holstein ^{1,5}	74	49	44	71	60	54	43	38	22	51
Malta	81	66	54	40	48	45	44	52	22	50
Litauen	85	53	46	55	45	44	45	48	20	49
Kroatien ²	89	66	50	43	26	53	42	50	20	49
Frankrig	66	53	60	53	46	47	53	33	19	48
Cypern	81	58	40	43	42	40	39	44	27	46
Estland	70	60	47	48	40	37	41	49	18	46
Serbien	83	53	52	31	42	43	40	47	19	46
Letland ²	76	54	39	43	58	32	39	37	18	44
Spanien	81	50	46	39	41	38	34	44	15	43
Holland ³	67	62	28	48	57	40	32	29	12	42
Gennemsnit	80	61	54	54	54	53	51	48	25	53
Andre lande										
Taiwan	88	88	89	70	65	88	87	74	69	80
Colombia	88	59	78	56	73	75	60	73	51	68
Brasilien ¹	83	65	66	58	69	58	61	65	28	62

Tabellen er sorteret faldende efter det samlede gennemsnit i procent for alle ni emner.
De enkelte emner er placeret efter faldende europæisk gennemsnit fra venstre mod højre.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Appendiks: Om den danske stikprøve i ICCS 2022

I ICCS 2022 har Danmark opnået en deltagelsesprocent på cirka 62 % på skoleniveau (134 af 216 mulige skoler). På dette ene punkt lever stikprøven ikke op til IEA's tekniske standardkrav til de medvirkende landes stikprøver, hvor den lavest accepterede deltagelsesgrad på skoleniveau er cirka 80-85 procent (afhængigt af deltagelsesprocenten for klasser og elever). Det betyder, at Danmark i IEA's kommende internationale rapporters tabeller placeres under de øvrige lande med en fodnote om, at den danske deltagelsesrate er lavere end IEA's standardkrav. Det betyder *ikke*, at IEA afviser stikprøvens kvalitet, men fodnoten signalerer, at der som følge af de ikke medvirkende skoler er en vis usikkerhed. Den usikkerhed undersøger IEA imidlertid ikke nærmere, så i princippet siges kun, at bortfaldet hypotetisk set kan have skabt en skævhed. På den baggrund er der blevet gennemført en detaljeret analyse af den danske stikprøve ud fra dens faktiske egenskaber for at vurdere dens kvalitet som repræsentativ stikprøve af den undersøgte population af unge. I den analyse er der blevet inddraget en række forskellige empiriske kriterier. Det er også blevet undersøgt, om frafaldet har skabt en skævhed, der ikke ville have været der uden frafaldet. Med andre ord indebærer analysen både forskellige sammenligninger af den opnåede stikprøves sammensætning med populationen og sammenligninger med det, der kunne have været opnået med en højere deltagelsesgrad af de oprindelige 216 skoler. Dertil kommer sammenligninger med tidligere undersøgelser og vurderinger af de konkrete resultater.

Det er meget vigtigt at være opmærksom på, at den relativt set lave danske deltagelsesprocent og vurderingen af dens mulige tekniske konsekvenser skal ses i lyset af konteksten for gennemførelsen af ICCS 2022, hvor der i skoleåret 2021-2022 var særdeles vanskelige forhold for de medvirkende skoler og elever på grund af covid-19-pandemien. De forhold udgjorde også undersøgelsesteknisk en meget stor udfordring, idet skolernes mulighed for at deltage i perioder var decideret umulige på grund af nedlukninger, hjemmeundervisning, udbredt sygdom med videre. Disse komplicerede forhold udgør i sig selv et vigtigt argument for at det danske frafald kan betegnes som tilfældigt (ikke systematisk skævt). Midt under rekruttering af skoler i efteråret 2021 til ICCS 2022 var der således også en nedlukning af alle skoler over hele landet. Dertil kom, at covid-19 som sygdom blev ekstra udbredt i foråret 2022, fordi restriktionerne blev lempet efter fremkomsten af den mindre livstruende variant i vinteren 2022. Stort set alle skolers afbud til ICCS 2022 skyldtes covid-19-relaterede problemer af enten direkte eller indirekte art. Den tekniske pointe er med andre ord, at da disse forhold ramte samtlige skoler over hele landet på samme uforudsigelige vis, så medførte det et tilfældigt frafald, der ikke var skævt fordelt efter regioner, skoler eller individer. Principielt havde alle de unge af relevans for ICCS 2022 således samme øgede risiko for ikke at kunne deltage og samme potentielle chance for at kunne deltage. Indenfor statistisk teori er dette en helt usædvanlig situation, da bortfald per definition ses som udtryk for en (kendt eller ukendt) systematisk afvigelse, men under en national pandemi som covid-19 kan bortfaldet per definition betragtes som tilfældigt fordelt.

Alle analyser og iagttagelser peger da også entydigt i retning af, at frafaldet ikke har haft nogen negativ indflydelse. Stikprøven udtrækkes med henblik på en at opnå stikprøve af unge, der har det tilfælles, at de går i 8. klasse i det danske skolesystem. Derfor er eksterne kriterier *ikke nødvendigvis* afgørende, da stikprøven skal repræsentere eleverne selv som individer i en given generation af

unge. De her foretagne analyser af stikprøven vender i nogen grad logikken om i den forstand, at et repræsentativt udvalg af skoler kan ses som dokumentation for et repræsentativt udvalg af elever.

Den opnåede danske stikprøve i ICCS 2022 kendetegnes ved følgende karakteristika:

- 1) Den er af høj kvalitet efter antal skoler (134 skoler er lidt over IEA's mindstekrav)
- 2) Den er af høj kvalitet efter antal elever (4769 medvirkende elever er langt over IEA's mindstekrav)
- 3) Næsten helt lige kønsfordeling 50,8/49,2 (pige/dreng)
- 4) Aldersgennemsnittet af eleverne er som forventet og det samme som ICCS 2009 og ICCS 2016 (14.9 år)
- 5) Geografisk fordeling af medvirkende skoler udviser en perfekt spredning i Danmark, der procentvist er næsten identisk med befolkningsandelene i Danmark opdelt i otte regioner
- 6) Skoletypemæssigt har stikprøven passende andele af folkeskoler, friskoler og efterskoler relativt til populationen af skoler (og lige så god fordeling som stikprøven på 216 skoler)
- 7) Der er en passende fordeling af skoletyper både inden for helheden af de 134 skoler og inden for henholdsvis de først udtrukne skoler og reserveskoler
- 8) Vurderet efter medvirkende skolars 9. klasses-afgangsresultater i skoleårene 20/21 og 21/22, er den opnåede stikprøves skolars resultater på samme niveau som de nationale gennemsnit. Dette gælder både for de først udtrukne skoler, samt reserveskolerne (brug af reserveskoler medfører ikke skævhed)
- 9) I forhold til skolestørrelse er stikprøvens fordeling af særdeles høj kvalitet med samme andele af små, mellemstore og store skoler i den opnåede stikprøve som i det oprindelige udtræk
- 10) De frafaldne skoler er i kvalitet efter afgangsprøver i 20/21 og 21/22 ikke afvigende fra de medvirkende. De frafaldne skoler er efter skoletypefordeling ikke afvigende fra de medvirkende. Stikprøven er blevet mindre af bortfald, men den opnåede stikprøve og bortfaldet har samme struktur
- 11) Stikprøvens andele af elever der er indvandrere og efterkommere af indvandrere modsvarer præcist elevpopulationens faktiske andele
- 12) Forældrenes uddannelsesniveau (som vurderet af eleverne) udviser de forventede resultater. Herunder lidt højere andel af højt uddannede kvinder (svarende til uddannelsesudviklingen i populationen af kvinder over de sidste årtier), men ellers samme mønster som for eksempel i ICCS 2016. Resultaterne modsvarer også andre kendte forskelle som den, at mænd har lidt større spredning i uddannelsesniveau end kvinder. Generelt ligner de socioøkonomiske variable i ICCS 2022 de tilsvarende variable i ICCS 2016
- 13) På baggrund af erfaringer fra ICCS 2009 og ICCS 2016 (på nationalt og internationalt) er det også blevet undersøgt, om der på nogle områder skulle optræde uventede mønstre i resultaterne eller uventede afvigelser i forhold til de lande, som Danmark normalt minder mest om. Der er ikke fundet tegn på, at ICCS 2022 på nogen måde skulle have en skævhed.

Jens Bruun & Jonas Lieberkind

**Viden, engagement og demokratisk
dannelse i en krisetid
- hovedresultater af ICCS 2022**